

ELŐADÁSOK ÖSSZEFOGLALÓI

1. A globális válságok és a biopolitika

Szekcióvezető: Antal Attila

1.1. A biopolitika elméleti és történeti aspektusai

Antal Attila: *Létezik-e demokratikus biopolitikai alternatíva a kivételes állapotok időszakban?*

PhD, adjunktus, ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet, koordinátor, Politikatörténeti Intézet
Társadalomelméleti Műhely, antal.attila@ajk.elte.hu

A globális ökológiai- és klímaválság és annak legújabb leképeződése, a koronavírus okozta egészségügyi, gazdasági és társadalmi válság minden korábbinál erősebben veti fel a demokratikus biopolitika lehetőségének kérdését. A különféle politikai rendszerek sokféle választ adtak a COVID-19 által jelentett kihívásra, azonban közös pontnak tekinthető, hogy amint a globális kapitalizmus válságai esetén láttuk az állam szerepe hihetetlenül felértékelődött, továbbá a sokféle válságkezelési mechanizmus mindegyike biopolitikai beavatkozásokat jelentett a társadalmak életébe. A bevezetett rendkívüli intézkedések, kivételes jogrendek és állapotok tehát elhozták a biopolitika új korszakát. Ez, a járványhelyzet esetleges tartósságához igazodva alapvetően alakítja át azt, ahogyan a demokratikus politikáról, a demokráciáról, demokratikus felhatalmazottságról és intézményekről gondolkodunk. A végrehajtó hatalmak felerősödésének új időszakába lépünk tehát be, ahol a biztonságra törekvés sokféle, korábban magától értetődő demokratikus követelményt írhat felül. Az előadás azt a kérdést járja körül, hogy létezhet-e demokratikus biopolitika válságokkal terhelt korszakunkban.

Marosán Bence Péter: *Klímaválság és kapitalizmus. Egy ökomarxista javaslat*

PhD, adjunktus, BGE Külkereskedelmi Kar Nemzetközi Kapcsolatok
Tanszék, bencemarosan@googlemail.com

A különböző szakértői jelentések szerint az éghajlatváltozás jelenlegi tendenciái alapvetően módon fogják megváltoztatni az egész bolygó körülményeit, és rajta az emberiség helyzetét, és alapvetően nem pozitív irányban. Arról intenzív szakmai viták folynak, hogy pontosan milyen területeken és mennyiben fogja negatívan érinteni az éghajlatváltozás az emberiség (illetve speciálisan a Föld különböző régióinak lakói) életét, továbbá általánosan a földi ökoszisztémát; de egyes, kisebbségben lévő, kifejezetten „klímaszkeptikus” hangokat leszámítva (melyek szerint a termelés és károsanyagkibocsátás jelenlegi rendszere nagyjából úgy jó, ahogy van, legfeljebb kisebb korrekciókra lehet szükség), a többségi, bizonyos mértékig konszenzusosnak mondható vélemény az, hogy mind az emberekre, mind a nem-emberi élővilágra a klímaváltozás következményei döntően negatív hatással lesznek – és muszáj változtatni életmódunkon, mind a magunk, mind a nem-emberi élővilág és élőkönyezet érdekében.

Az üvegházhatású gázok és egyéb károsanyagok kibocsátásának mérséklésében jelenleg a kibocsátó országok meglehetősen mérsékelt eredményeket értek el – ami részben annak is köszönhető, hogy a jelenlegi termelési struktúra (a globális kapitalista termelési mód) nem nagyon kedvez annak, hogy a megfelelő anyagok kibocsátásával járó termelési rendszert megváltoztassa, még akkor is, ha a veszélyek és a negatív tendenciák és fejlemények egyre inkább kézzel foghatóbbak. A károsanyagkibocsátásban élen járó országok sokszor mintegy a saját országuk, illetve a globális emberiség legszegényebb rétegeit tolják maguk előtt afféle „túszokként”, mondván, hogy azok, akik a károsanyagkibocsátás drasztikus mérséklését követelik, gyakorlatilag a legszegényebb rétegek felemelkedésének fekszenek keresztbe. A jelen előadásban azt a nézetet fogom képviselni, hogy a bolygó jövőjével kapcsolatos felelősebb lokális és nemzetközi politika úgy is lehetséges, hogy ez közben nem akadályozza, hanem segíti a szegényebb rétegek felemelkedését, lokális és globális szinten egyaránt – részben az újraelosztási viszonyok megváltoztatásával. Ezzel összefüggésben azt az

ökoszocialisták és speciálisan ökomarxisták számára irányadó elképzelést követem, hogy a jelenlegi ökológiai és vele összefüggésben klimatológiai válságért mindenekelőtt a kapitalista termelési mód a felelős. Amit az előadásban javasolni szeretnék az nem forradalom, ami radikálisan és mintegy „egycsapásra” átformálja az egész termelés rendszerét (ez ritkán szokott jól elsülni), hanem ökomarxista alapokon az alulról jövő kezdeményezések fontosságára szeretném ráirányítani a figyelmet, amelyek fokról-fokra változtatnak a termelés és az újraelosztás jelenlegi rendszerén, úgy, hogy közelebb kerüljünk egy igazságosabb, fenntarthatóbb és környezetbarátabb társadalomhoz.

Nyiri Szabolcs: *A panoptikon rizomatikus elemzése. Avagy a tekintet normalizáló hatásának deleuziánus olvasata*

egyetemi hallgató, Debreceni Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem, nyiri.szabolcs.1994@gmail.com

Előadásomban Michel Foucault és Gilles Deleuze társadalomfilozófiai elképzeléseit kívánom bemutatni. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy a posztmodern korszak milyen változást hozott a foucault-i panoptikus mechanizmus értelmezésében? Foucault genealógiai vizsgálataiban azt mutatta ki, hogy a hatalom általános eszközei az elzárás, a megfigyelés és a fegyelmezés. Így a hatalom működése – amely Foucault szerint nem a politikai autoritáshoz van kötve, hanem sokkal inkább a bonyolult viszonyrendszerből adódik a panoptikus mechanizmus mint hatalmi technika alkalmazását jelenti, azáltal normalizálva az egyén viselkedését a társadalomban – szubjektívációja következtében. Foucault a fegyelmező-társadalom elméletét a XVII-XIX. századokra vonatkoztatva alakította ki. Deleuze ezt az elképzelést saját korára vetítette rá, megfogalmazva az ellenőrző-társadalom elméletét. Ennek a modellnek a nem az a legfőbb sajátossága, hogy az elzárás és a fegyelmezés foucault-i kategóriái eltűntek és nem is az, hogy a felügyelet decentralizálódott, fragmentálódott. Ugyan a panoptikus mechanizmus a szabadon mozgó egyénekre irányul immár, ám a legfőbb különbség kettejük modellje között a szimbólum léte – illetve hiánya és a szimbólum által betöltött szerep. Ebből kifolyólag míg a foucault-i modell kiemelt eleme a szimbólum, a deleuze-i modellben – a szimbólum hiánya miatt – az egyén szubjektívációja és a normalizációja is más módon megy végbe. Végezetül az előadásomban kitérek arra – egyfajta szintetizáló jelleggel –, hogy a pandémia társadalmi kezelése nem pusztán a fegyelmező-társadalom eszközeit – elzárás és fegyelmezés élesztette újjá egy olyan környezetben, ahol a deleuze-i hatalmi technikák léteznek, hanem lehetséges, hogy egy új, kevert hatalmi modellt fedezhetünk fel mindennapjainkban.

Pap Milán: *Államszocialista Panoptikon. Megfigyelés, gondoskodás és társadalomtudomány a Kádár-korszakban*

tudományos segédmunkatárs: Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Államtudományi és Közigazgatási Kar Molnár Tamás Kutató Központ, gades.esp@gmail.com

A Kádár-korszak, egyáltalán az államszocialista rendszerek társadalompolitikai tanulmányozása során kézenfekvő a biopolitika fogalmának és logikájának vizsgálata. A második világháború utáni államszocialista rendszerekre egyaránt jellemző egyrészt a társadalmi modernizáció, a mobilitási csatornák működésének fenntartása, másrészt a társadalomirányítás és paternalizmus szabadsághiányos állapota. Ugyanakkor az emberi élet feletti modernizációs hatalom elsődleges kérdése, hogy hogyan látja, fogja fel az állam(párt) azt a társadalmat, amelyet a kívánt és helyesnek tartott történelmi pályára kíván állítani. Ez azt az általános kérdést takarja, amelyet James C. Scott amerikai antropológus és politikatudós nevezetes monográfiájában is felvetett (kissé ügyefogyott magyar fordításban): hogyan olvassa az állam a társadalmat? (Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed, 1998) Ehhez az állami hatalomnak, esetünkben a szocialista állampártnak, különböző technikák, eljárások, intézmények és kategóriák álltak a rendelkezésére. Ezek közül előadásomban három példával szeretném illusztrálni a kádári államszocializmus biopolitikai nézőpontját és hatalmát. (1) A megfigyelés jól ismert és sokat kutatott eljárás, amelyet az ellenséges tevékenység megelőzésén kívül a rendszer az

értelmiségiállampolgári gondolkodásmód felderítésére tökéletesített. (2) A gondoskodás a helyi pártszervezetek szintjén a szocialista állampolgárok családi életére is kiterjedt. Ez a paternalista „törődés” lehetővé tette az életformák és változásuk, és főképp a devianciák láthatóságát. (3) A hatvanas évek végétől a társadalomtudományok, intézményi rendszer szintű, „kooptálása” a hatalmi struktúrákhoz, a társadalomról alkotott összkép kialakítását és „kezelésének” lehetőségét hordozta magában. Ez nem jelenti azt, hogy ne lettek volna termékeny szabadgondolkodói a szociológiának vagy politikatudománynak az adott időszakban, azonban intézményileg egészen a nyolcvanas évek végéig megfigyelhető az államszocialista „episztemológia” monopóliuma a társadalomról szóló kutatásokban.

1.2. Gazdasági és koronaválság, digitális biopolitika

Csath Magdolna: *Globális átrendeződés és a magyar gazdaság lehetséges mintázatai*

D.Sc., kutatóprofesszor, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Nemzeti Közszeológálati Egyetem, leadership@magdacsath.t-online.hu

1. Globális átrendeződés:

A globális átrendeződés már a pandémia előtt elkezdődött. Fő hajtóereje – mint valamennyi korábbi ipari forradalom esetén is - a technológiák rohamos fejlődése. Az új technológiák jellemzője, hogy nemcsak a gazdaságra, hanem a társadalom egészére is jelentős hatással vannak. Erre a változásra erősített rá a pandémia. A változások hatására a gazdaságok szerkezete átrendeződik, és ennek társadalmi lenyomata is erőteljes. Az gazdasági ágak egy része már nem tér vissza korábbi állapotában, új ágazatok, vállalatok, tudásklaszterek jelennek meg. Ez megmozgatja a munkaerőpiacot is. A munkanélkülivé váltak egy része vissza tud térni korábbi munkahelyére, másik részének új szakmát kell elsajátítania. Fontos dolog, hogy a változás folyamatos lesz a jövőben is, így nemzeti és céges szinten is megnő a rugalmasság, az agilitás, az előre gondolkodás és az együttműködőképesség fontossága. Fejlődni azok a nemzetek és cégek tudnak majd, amelyek kiépítik a változtatás sikeres kezelésének kultúráját.

2. A magyar gazdaság lehetséges mintázatai. A magyar döntéshozók eddig a következő megoldásokat választották:

- nagycégek, multicégek jelentős támogatása
- újabb összeszerelő üzemek betelepülésének támogatása
- KKV szektornak: alapvetően hitel felkínálása (egy friss kutatás eredményei)
- családok szintjén: építkezéshez, gépjármű és kerekpárvásárláshoz anyagi támogatás
- állami beruházások folytatása (főleg út, vasút, sportlétesítmény beruházások)
- társadalmi konszenzus keresése

3. Következmények:

- periféria pozíció, kimaradás a fejlődési lehetőségekből
- a gazdasági függőség erősödése
- a közepes fejlettség csapdájába rekedés

4. Mit kellene tenni: javaslatok

Krasz Péter: *Digitális biopolitika*

doktorandusz, ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet, peter.krasz@yahoo.com

A biopolitika alapvetően az étellel foglalkozik és annak politikai hatalom általi irányításával. Michael Foucault kezdetben arra kereste a választ, hogy XVIII. században hogyan kezelik a higiénia, a mentális betegségek, vagy épp a szexualitás kérdését. Ennek vizsgálata során eljutott arra a megállapításra, hogy a politika igyekszik az élet minden területét megismerni és a megismerés elmélyítésével párhuzamosan kontrollja alá vonni. Ahogy a természettudomány ütemesen fejlődött, az emberiség egyre nagyobb ismerettel rendelkezett a világról és egyúttal igyekezett azt uralma alá hajtani, a tudományos ismereteket „haszonra váltani”. Ugyanez a tendencia kihatott a kormányzatok társadalomszemléletére, a szervezett bürokráciák létrejöttük óta exponenciálisan növekvő adatmennyiséget halmoznak fel az állampolgárokról. Ezt a tendenciát befolyásolja, hogy az adott kormányzati berendezkedés mennyire demokratikus, vagy épp autoriter. Demokratikus rezsimek esetében a felhalmozott

információk szükségszerűen szabályozott keretekben kell, hogy keletkezzenek. A demokratikus berendezkedés megköveteli az adatok gyűjtésével, tárolásával, kezelésével foglalkozó állami szervek átlátható működését. Ettől azonban még a jogállami struktúrák is engednek eltérést rendkívüli helyzetben. Az ilyen rendkívüli helyzet által nyújtott kikapuk azok, amelyekre a biopolitika kivételes állapotokkal foglalkozó ágazata fókuszál. A modern technológia új lehetőségeket nyit a kormányok számára, hogy állampolgáraikról adatokat gyűjtsenek. A digitális tér folyamatosan növekvő adatmennyiségéből az állampolgárok megismerése egyre könnyebb lenne, ennek köszönhetően a jogállami keretek egyre szigorúbb korlátokat igyekeznek szabni a magánszféra védelmében. Előadásomban azt kívánom bemutatni, hogy a kormányoknak milyen új információszerzési lehetőségeket biztosítanak a modern, digitális technológiák elterjedése, valamint arra a kérdésre keresem a választ, hogy a hatályos adatvédelmi szabályok mennyire gátolják meg a biopolitika térnyerését.

Teknős László: Az EU polgári védelmi mechanizmus COVID-19 helyzettel kapcsolatos válságkezelésének elemzése, értékelése

PhD, adjunktus, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Katasztrófavédelmi Intézet, teknos.laszlo@uni-nke.hu

Az Európai Unió polgári védelmi mechanizmusa 2001-ben jött létre azzal a céllal, hogy a mechanizmusban részt vevő államok segítséget tudjanak adni a természeti és civilizációs katasztrófák idején és után Európában és világszerte. Működése óta több, mint 400 alkalommal aktivizálták, melyek széleskörben fedték le - főként - a természeti katasztrófát előidéző okok elhárítását, felszámolását.

2020-tól a koronavírus hatásai elleni védekezés jelentős mértékben terhelte meg a nemzetek ellenállóképességét, gazdasági és egészségügyi kapacitásait, melyek kihatottak a veszélyhelyzetkezelési, katasztrófavédelmi, polgári védelmi szervek feladat, eszköz, és intézkedési rendszereire. Ez Európában, a polgári védelmi mechanizmust, a kölcsönös segítségnyújtást rendkívüli kihívások elé állította.

A szerző az EU polgári védelmi mechanizmus COVID-19 helyzettel kapcsolatos válságkezelését mutatja be, a tett intézkedéseket elemzi, értékeli a hatékonyságot, vizsgálja a jövőbeli fejlesztési igényeket, lehetőségeket a megelőzés, felkészülés, reagálás vonatkozásában.

2. Kivételes állapot és válság – Carl Schmitt-től Giorgio Agambenig

Szekcióvezető: Balázs Zoltán

Bretter Zoltán: Carl Schmitt, Ernst Fraenkel és a kettős állam

PTE, Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék, zoltan.bretter@gmail.com

Rengeteg kísérlet van arra, hogy a mai magyarországi rendszert valamilyen fogalommal leírjuk, s ezek között van egy – a kettős állam -, melynek vizsgálatára vállalkozom. Ernst Fraenkel a 30-as években írta a *Der Doppelstaat* című munkáját, mely 1940-ben jelent meg először angolul (*The Dual State*, új kiadás: 2017), majd 1974-ben németül. A munka alcíme – *A Contribution to the Theory of Dictatorship* – pontosan megjelöli a tárgyát: Fraenkel a diktatúra, a totalitarizmus kettős államáról, a jogi állam (normatív állam, *Rechtstaat*) és a „parancsuralmi állam” (*Massnahmenstaat*, *Prerogative State*) együttes jelenlétéről, a klasszikus állam megkettőződéséről beszél.

Fontos hangsúlyozni az alcímet, mert Ernst Fraenkel elemzése nyomán világossá válik a „kettős állam” alkalmazhatóságának korlátozott volta. A nemzetiszocialista állam – Carl Schmitt által is képviselt – teóriája valóban tételezi a kettős – a normatív *Rechtstaat*-ot és a nem kevésbé normatív parancsuralmi államrészt, a diktatúra és totalitarizmus körülményei között. Ezzel kimondottan egy másik „kettős államot”, a jogi államot (a 19. századi, az utilitarizmus társadalomfilozófiájának alapján álló jogi pozitívizmus államfölfogása) akarja fölcserélni, melynek kettősége a állami és a társadalmi államrészek elkülönülését tételezi. Ernst Fraenkel többnyire leíró jellegű elemzése mégis szolgálhat némi elméleti tanulsággal, akár a mai magyarországi rendszertipológiákat illetően is.

Kiss Lajos András: Változatok a kivételes állapotról - Alain de Benoist és Giorgio Agamben

Elegendő egy rövid pillantást vetünk korunk világpolitikai történéseire, és szinte azonnal az „ellenség” egyik vagy másik alakja emelkedik ki a diffúz háttérből. Terroristák, „irreguláris harcosok”, újabban pedig a COVID-19 – mint a leginkább rejtőzködni képes ellenség – ezek mind olyan jelenségek, amelyek újra a „kivételes állapot” fogalmának politikafilozófiai és jogi aktualitására hívják fel a figyelmet. Közismert, hogy a kivételes állapot modern politikai/teológiai meghatározása a „náccal szimpatizáló” Carl Schmitt nevéhez fűződik. Ami viszont igazán érdekes és magyarázatot igénylő fejlemény napjaink politikaelméleti törekvéseiben az az, hogy mind a szélsőjobbhoz, mind pedig a szélsőbalhoz sorolt gondolkodók között számos olyan szereplő akad, aki fontosnak tekinti a schmitti örökség újragondolását, illetve aktualizálását.

Mi rejlik ennek hátterében? Valóban Carl Schmitt lehet az politikai gondolkodó, aki a legjobb fegyvert adja kezünkbe ahhoz, hogy sikerrel vegyük fel a küzdelmet a terrorizmussal vagy éppen a koronavírus-járvánnyal? Miféle jogi okoskodás az, amely igazolhatja az általános emberi szabadságjogok és az alapvető alkotmányos normák felfüggesztését?

Előadásomban az Új Jobboldal vezető teoretikusának tekintett Alain de Benoist és a radikális baloldaliként ismert Giorgio Agamben Schmitt-értelmezését foglalom össze.

Röviden: amíg Benoist inkább affirmatív viszonyul a Schmitt-féle kivételes állapot alkalmazhatóságához, ugyanis szerinte a „kivételes állapot” csak korlátozza, de nem szünteti meg a normális jogrendet, addig Giorgio Agamben a maradék jogállamiság teljes felszámolását látja benne. Kiváltképpen a COVID-19-es járvány kapcsán hozott „irracionális” és „abszolút indokolatlan” nemzetállami intézkedések jelzik, hogy megérkezett a kivételes állapot legújabb fázisa. Napjainkra a kivételes állapot végérvényesen normává vált, ami Agamben szerint elvezethet az állampolgárok teljes jogfosztásához is.

Szilágyi István: *A kivételes állam koncepciójától a transzverzális politikai diskurzus megjelenéséig*

szortega@freemail.hu

Nicos Poulantzas a dél-európai és a latin-amerikai diktatúrák működése és válsága tanulmányozása során az 1970-es évtized első felében dolgozta ki a kivételes állam koncepcióját. Az általa felvázolt elméleti keret alkalmasnak bizonyult a világ három félperifériális régiójában végbemenő folyamatok leírására, ezért rövid időn belül polgárjogot nyert a politológiai szakirodalomban.

Egy évtizeddel Nicos Poulantzas: Fasizmus és diktatúra, illetve hat esztendővel később A diktatúrák válsága. Portugália, Görögország, Spanyolország című könyveinek megjelenése után, 1981-ben fogalmazta meg az olasz Antonio Negri az Ellenhatalom koncepcióját, majd 2000-ben az észak-amerikai Michael Hardttal együtt publikálta a nemzetközi viszonyok elméletének új szempontú magyarázatára és értelmezésére vállalkozó Birodalom és 2019-ben a vezér nélküli új típusú társadalmi mozgalmak jellemzésre szolgáló Nagygyűlés című monográfiát.

Mindezek a teóriák nagy szerepet játszottak a Spanyolországban a második átmenet időszakában, 2014-ben megjelent új radikális politikai erő, a Podemos eszmerendszerének alakulásában. A párt újra értelmezi Antonio Gramsci hegemonia elméletét és Carl Schmitt politikáról alkotott nézeteit. Gondolati rendszerének alapjait és forrásvidékét a Nicos Poulantzas, Ernesto Laclau, Chantal Mouffe nevével fémjelzett neomarxista szellemi térségben kell keresni. Nagy figyelmet fordít az új típusú globális társadalmi mozgalmak nemzetközi viszonyok rendszerében játszott szerepének, valamint Latin-Amerika populista rendszereinek a vizsgálatára. Elutasítja a neoliberais gazdasági válságkezelést. A társadalmat megosztó hagyományos baloldali fogalmak helyett transzverzális kategória rendszert alkalmaz.

Az előadás e kérdések elemző bemutatására és vizsgálatára vállalkozik.

Takács Péter: *A háború és a forradalom „szimbolizmusa” Carl Schmitt, Hannah Arendt és Polányi Mihály eszmerendszerének tükrében*

Carl von Clausewitz megfogalmazása szerint, a háború csupán a politika folytatása más eszközökkel, napjainkra átértékelődik. Arendt szófordulatával élve: „szörnyűséges katasztrófák, amelyek a világot sivataggá, a Földet pedig élettelen matériává változtatják”. A háború létjogosultságát nem lehet „kiiktatni” az emberiség természetéből. Azt mindig egyfajta felkínálható alternatívaként meg kell hagyni, a szükségességnek. Schmitt szerint „a háborút egyáltalán nem lehet „kiközösíteni”. Ha ugyanis ez a fajta megkülönböztetés megszűnik (a barát és ellenség megkülönböztetése) akkor nem is beszélhetünk magáról a politikai életről sem, mivel az is megszűnik, mihelyt megtagadja egy nép ellenségeit, vagy ő maga mondja ki, hogy nincsenek nekünk ellenségeink, s ezzel meg is szüntethető a politikai tér egésze. Hiszen ahol nincsen eltérő érdekek konfliktusa, tehát háború sem, ott nincsen szükség politikára, mint szervezőőre sem.

Polányi szerint a totalitárius állam erősen fegyelmezett fegyveres apparátusra alapozott szervezete egyik napról a másikra szertefoszlott, mihelyt az addigi meggyőződés helyét átvette az új. Ez az új meggyőződés pedig nem más, mint a szabad társadalomban kitörő igazságvág iránti szenvedély. E mellett ható tényező továbbá az, hogy kezd elterjedni egy világosabban látható politikai lelkiismeret. A marxizmus az emberi haladás eszméjét az erőszak doktrínává egyszerűsítette le, s a moralitást alapvetően a gazdasági szükségességek szintjére redukálta le, melynek hatására a morális tényezők illuzórikussá váltak. E felfogás eredményeképpen a demokrácia és a szabadság (nyugati) állampolgári építőköveit burzsoá fordulatnak vagy szemfényvesztésnek csúfolták, miközben az egypárti diktatúrát tekintették szabadnak és demokratikus alapokra épülőnek. Polányi ezen a ponton utal Hannah Arendt Oroszország megállapítására, melynek lényege, hogy: a bolsevizmus magabiztossága, amellyel bír félretolja a mindennapi erkölcsi normákat.

3. Alkotmányosság, emberi jogok, szabadságjogok válság idején

Szekcióvezető: Smuk Péter

3.1 Alapjog-korlátozások és szabályozások

Erdős Csaba: *Tesztkérdések - a járványhelyzettel kapcsolatos alapjog-korlátozások alkotmánybíróági kezelésének néhány tanulsága*

Széchenyi István Egyetem, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, dr.erdos.csaba@gmail.com

A COVID-járvánnyal összefüggésben rengeteg, az alapjogok gyakorlását korlátozó jogszabályi rendelkezéssel bővült jogrendszerünk. Ezek közül számos norma került az Alkotmánybíróság elé különböző csatornákon. Az Alkotmánybíróság döntéshozatalának alkotmányos keretei szintén módosultak a különleges jogrendi alakzatnak minősülő veszélyhelyzet ismétlődő bevezetésével. Az előadás célja annak áttekintése, hogy a sajátos körülmények között hogyan érvényesülnek az alkotmánybíróági eljárás korlátai - különös tekintettel az Alaptörvény 54. cikk (2) bekezdésében foglalt, az Alkotmánybíróság működésének korlátozhatatlanságát kimondó klauzulára -, illetve az, hogy az alapjog-korlátozás - Alaptörvény 54. cikk (1) bekezdése szerinti - különleges jogrendi tesztjét milyen tartalommal töltötte meg a testület. Az előadás hipotézise szerint az Alkotmánybíróság működésének ezen keretei - amelyre egyszerre hatnak a normatív előírások és az Alkotmánybíróság saját hatásköreire irányuló (ön)értelmezése - határozzák meg az Alkotmánybíróság tényleges helyzetét a hatalommegosztás módosult rendszerében, ekképpen e kérdések egyaránt igényt tarthatnak az alkotmányjog- és politikatudomány művelőinek figyelmére.

Fekete Sándor - Varga Benjamin: *Engedelmesség és engedetlenség pandémia idején*

Miskolci Egyetem, Alkalmazott Társadalomtudományok Intézete, bolblack@uni-miskolc.hu

Ahogy a 2020-as év egy globális és merőben új kihívás éve volt, úgy a 2021-es év annak „méltó” folytatása. Ennek fő oka a COVID-19 világjárvány, amely minden bizonnyal hosszú időre bőséges kutatási témával látja el a legtöbb tudományágat. A „megszokott” dolgokon túl rengeteg soha, vagy rég nem látott probléma került előtérbe, kifejezetten a járványhelyzetre,

illetve az amiatt kialakult légkörre reflektálva. A lelkiismeret és az empirikus tudomány csatájában olyan érvek és ellenérvek ütköztethetők, amelyek a világvárvány legyőzésére hozott - napról napra változó - rendkívül plasztikus intézkedések következtében ugyanúgy fejlődnek, mutálódnak, akár maga a vírus. Így jöhetett létre egy olyasfajta morális pandémikus állapot, amelyben a tudományos megállapításokat áltudományos eszmék fertőzik. A maszkviselésnek, az oltások megtagadásának vagy a lezárás elleni tiltakozások morális alapjainak vizsgálata nemcsak egy-egy szakterület, hanem a mindennapok szempontjából is rendkívül fontos folyamat. Legtöbbször a tudomány ellenoldaláról is morálisan igazolható (vagy azoknak tűnő) érvekkel találkozhatunk, azonban kérdéses, hogy a kialakult helyzet, illetve közösségi életünk függvényében ezek az érvek megállják-e a helyüket? A polgári engedetlenség (vagy épp az engedelmisség) kérdéskörében a társadalomtudós szemszögéből az egyik fontos kérdés, hogy beszélhetünk-e egyáltalán a kialakult helyzettel kapcsolatos „különös” esetekben polgári engedetlenségről, illetve, hogy a polgári engedetlenség valaminek a hozadéka, vagy önálló értékkel bíró cselekvés-e.

Gajduschek György: A maszkviselés szabályainak betartása. Empirikus elemzés
tudományos főmunkatárs ELKH TK JTI, Gajduschek.Gyorgy@tk.hu

A járványügyi intézkedések egyik legjellemzőbb, szinte minden országra kiterjedő eleme a maszkviselés előírása, előbb meghatározott, tipikusan zárt helyeken, majd általában a közterületeken. Mindannyian tapasztaltuk ugyanakkor, hogy vannak olyanok, akik a maszkot nem viselik, vagyis az előírásnak nem tesznek eleget. Empirikus kutatásunk a maszkot viselők és nem viselők közötti eltéréseket kutatja, elsősorban a maszkviselés okait firtató általános és konkrét kérdőívi kérdésekkel, de általánosan alkalmazott pszichológiai tesztek segítségével is. Bár a kutatás kifejezetten egy járványügyi intézkedéssel kapcsolatos, egyben egy általánosabb, időben tartósabb kérdésre kíván választ adni: Mi befolyásolja a jogkövető, illetve jogsértő magatartást? A beszámolóban a kutatás néhány eredményét elsőként ezen a fórumon mutatja be a szerző.

Horváth Attila: Alkotmányok és különleges jogrendek: szabályozni a szabályozhatatlant?
adjunktus, Nemzeti Községi Szolgálati Egyetem, vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, HorvathAttila@uni-nke.hu

A különleges jogrend (más elnevezéssel kivételes állapot, rendkívüli helyzet stb.) a közjog egy olyan szegmense, amely tekintetében az alkotmányok egymástól látványosan különböző szabályozási modelleket tartalmaznak. Míg egyes alkotmányok lényegében teljesen figyelmen kívül hagyják a kérdéskört (vagy csak egy-egy bizonytalan utalást tesznek), addig olyan alaptörvényeket is találunk, amelyek viszonylagos részletességgel, világos kategóriarendszert felépítve szabályozzák a különleges jogrendet.

Előadásomban az európai uniós tagállamok alkotmányait járom körül abból a szempontból, hogy hogyan, milyen mélységben és milyen kategóriák mentén szabályozzák a különleges jogrendet. A komparatív vizsgálatok során a magyar Alaptörvényt helyezem a fókuszba, kimutatva egyúttal, hogy a hazai szabályozás több szempontból is élesen elüt a többi tagállami alkotmány megoldásaitól. Az Alaptörvény egyrészt szokatlanul látványosan elkülöníti a különleges jogrendi rendelkezéseket a normál jogrendi működéstől, másrészt a szabályozás terjedelme is figyelemre méltó. Harmadrészt pedig a különleges jogrendi tényállások szempontjából is „rekorder” az Alaptörvény, amely pozitív olvasatban a fokozatosság elvét megvalósító precizitást jelent; a kritikus szemlélet viszont a túlszabályozottságot és a rugalmatlanságot látja benne.

A témakör tárgyalása során a 2020. decemberben elfogadott kilencedik Alaptörvény módosításra is kitérek, amely – mindenekelőtt a tényállások számának hatról háromra csökkentésével – alapjaiban módosítja a különleges jogrendre vonatkozó alkotmányos szabályozást.

3.2 Kormányzás és döntéshozatal a járványban

Badó Katalin – Kurunczi Gábor – Téglási András: A választási szervek online ülésének megoldásai és kihívásai

Badó Katalin Alkotmánybíróság, vezető-főtanácsos, Kurunczi Gábor, PPKE

JÁK, kurunczi.gabor@jak.ppke.hu,

Téglási András, NKE ÁNTK, Teglasi.Andras@uni-nke.hu

2020 tavaszán a koronavírus okozta világjárvány az élet minden területén éreztette hatását. A személyes kontaktusok csökkentésének igénye hatalmas kihívás elé állította azon alkotmányos szervek működését is, amelyek testületi szervként látják el feladatukat. Így pl. a különböző parlamentek, vagy épp a magyar Alkotmánybíróság Teljes Ülésének is alkalmazkodnia kellett az online tér kihívásaihoz. Ezen probléma alól pedig a választási szervek, különösen a választási bizottságok (mint testületi szervek) működése sem jelent kivételt.

Egy választási szerv – különösen, ha jogorvoslati funkciót lát el – egy demokratikus államban különösen nagy jelentőséggel bír. Nem lehet ezért megkerülni, hogy működésük egy olyan időszakban is garantált legyen, amikor a kontaktusok csökkentése miatt a személyes jelenlét nem vagy csak nehezen biztosítható. Ezzel együtt pedig a világjárványtól függetlenül is fontos, hogy a 21. században a normál működési rendben is garantálható legyen az online ülésezés, hiszen ez is a választási jogorvoslatban érvényesülő rövid határidők megtartását szolgálja. Ezért fontos szabályozni és kialakítani az online ülésezés lehetőségét, az ilyen eljárást pedig megfelelő alkotmányos garanciákkal kell övezni.

Előadásunkban ezért áttekintjük a különböző (elsősorban európai) országok választási szerveinek ülésezési eljárását – különös tekintettel a nyilvánosság biztosításának kérdésére – és módját (így pl., hogy mennyiben tudnak online formában működni, és azt milyen eljárási keretek között teszik), valamint azok normatív szabályait. Emellett közelebbről megvizsgáljuk, hogy a Magyar Állam szervezetében milyen szabályozási technikák alakultak ki az online testületi ülésezésre, különösen annak nyilvánosságát, illetve a felmerülő esetleges további problémákat vizsgálunk meg, így a nemzetközi összehasonlítás mellett a hazai jogi szabályozás tekintetében is egy bővebb képet kaphatunk e kérdésről, nemcsak a Nemzeti Választási Bizottság, hanem más hasonló testületi szervek vonatkozásban is. A fentiek alapján pedig felvázoljuk a magyar gyakorlat további fejlődésének lehetőségeit is.

Bitskey Botond: *Az Alkotmánybíróság online ülésezésének gyakorlati kérdései*

főtitkár, Alkotmánybíróság, bitskey@mkab.hu

A koronavírus okozta világjárvány nagy kihívás elé állította az Alkotmánybíróság működését is, a magyar Alkotmánybíróság Teljes Ülésének is alkalmazkodnia kellett az online tér kihívásaihoz.

Az előadás az Alkotmánybíróság ülésezési eljárásával, annak módjával, főbb gyakorlati kérdéseivel foglalkozik, vagyis, hogy mennyiben tud/tudott ezidáig online formában működni a testület, és azt milyen eljárási keretek között teszi, illetve milyen gyakorlati problémák merültek fel az online ülésezéssel kapcsolatban.

Hojnyák Dávid – Ungvári Álmos: *A Visegrádi Együttműködés országainak koronavírus-járványra adott válasza, különös tekintettel a vizsgált államok által bevezetett különleges jogrendi szabályozásra*

Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet Közjogi Kutatási

Főosztály, david.hojnyak@mfi.gov.hu , almos.ungvari@mfi.gov.hu

A koronavírus-járvány okozta egészségügyi válsághelyzet ez idáig nem tapasztalt kihívások elé állította Európa országait. A hasonló közjogi-, és politikai berendezkedés, valamint történelmi háttér miatt érdemes külön foglalkozni a Visegrádi Együttműködés államainak járványkezelésével. E körben fontosnak tartjuk megvizsgálni, hogy a koronavírus-járvány leküzdése érdekében hozott intézkedések keretében Magyarország mellett Csehországban, Szlovákiában és Lengyelországban is különleges jogrendi állapotot rendeltek-e el, illetve azt – a nemzeti jogszabályok adta kereteknek megfelelően – milyen időbeli hatállyal hirdették ki. Kiemelt jelentőséggel bír, hogy a vizsgált országokban a gyors és hatékony válságintézkedések érdekében mely állami szereplők felhatalmazásával, és milyen formában valósul meg a rendeleti kormányzás, illetve, hogy annak vonatkozásában milyen mértékben és formában tudják ellenőrző funkciójukat gyakorolni a Visegrádi Együttműködés államainak törvényhozó

szervei. Emellett a különleges jogrend konstitutív elemeként meghatározható alapjogkorlátozás kérdéséhez kapcsolódóan – legalább példálózó jelleggel – fontos összevetni a vizsgált államok konkrét intézkedéseit is. Előadásunkban a visegrádi országok válságintézkedéseinek elemzésével, és a vizsgálat eredményeinek rendszerezésével kísérletet teszünk egy jogösszehasonlításra alapozott képet adni arról, hogy – a rögzített vizsgálódási szempontok fényében – a magyar joggyakorlat hol helyezhető el a lengyel, a cseh, és a szlovák szabályozáshoz viszonyítva.

Stumpf István: *Kormány a járványban: a közhatalmi cselekvés kényszer és alkotmányos korlátai*
egyetemi tanár, Széchenyi István Egyetem; kutatóprofesszor NKE, istvan.stumpf@me.gov.hu

Válság idején minden politikai rendszer kivételes felhatalmazást ad a végrehajtó hatalomnak, hiszen a hatályos törvények keretein belül nem lehetséges szembenézni az új és gyorsan változó kihívásokkal. Az amerikai alapító atyák egyike, Alexander Hamilton, aki nagyon félt a központi kormányzat túlzott hatalmától, úgy gondolta, hogy vészhelyzet idején fel kell függeszteni a fékek és ellensúlyok rendszerét. Az alkotmányos demokrácia akkor kerül veszélybe, ha a rendkívüli helyzet elmúltával sem áll helyre a jogállami rend. A különleges jogrend alkotmányos jelentőségét az adja, hogy az az alapjogok szokatlan és rendes körülmények között elfogadhatatlan mértékű korlátozásával jár. A közhatalmi jogosítványok erős központosításával újraszabályozza a hatalomgyakorlás rendjét, egyfajta „alkotmányos diktatúrát” vezet be. Mindezt az teszi indokolttá, hogy a minősített időszak társadalmi, gazdasági következményei rendkívül súlyosak, és ezek elhárítására a kormányzati szervek különleges hatásköröket kapnak, amelyeket alkotmányos ellenőrzés mellett, ideiglenesen, arányosan és célhoz kötötten gyakorolhatnak. Az Alaptörvény 54. cikke részletesen szól arról, hogy bizonyos alapjogokat (így az élethez és az emberi méltósághoz való jogot, a kínzás tilalmát, az ártatlanság vélelmét, a védelemhez való jogot, a visszaható hatályú büntető jogalkalmazás tilalmát, a ne bis in idem elvét) és az Alaptörvény alkalmazását különleges jogrend idején sem lehet felfüggeszteni.

A vírus-válság az eddigi legkomolyabb tesztje a politika stressztűrő-képességének, és az alkotmányos jogállam alapjogvédelmi rendszerének. Azok az országok tudják sikeresen kezelni a válságot, ahol az állam erős, és rendelkezik a problémák megoldásához szükséges kapacitásokkal, ahol a polgárok bíznak a közigazgatásban és ahol hatékony és kompetens vezetés irányítja az országot.

Az előadás áttekinti a különleges jogrend bevezetésével kapcsolatos alkotmányos vitákat és megvizsgálja a magyar kormány válságkezelési képességét.

Tóth László: *A pandémia hatása a kormányzati stabilitásra*

ELTE ÁJK Politikatudományi Doktori Iskola, abszolvált doktorandusz, tothhlaszlo@gmail.com

A 2020 első negyedében Európába is megérkező és ott drámai következményekkel járó COVID-19 pandémia a kormányzatok stabilitására is kifejtette hatását. Mint a katasztrófa-helyzetek általában, kezdetben a koronavírus-járvány is erősítette az inkumbens kormányok támogatottságát, az érintett országok nagy részében a társadalom – és a politikai elit jelentős része is – felsorakozott a kormányzatok mögött, függetlenül a járványkezelés kezdeti szakaszának eredményességétől. A világjárvány elhúzódása azonban változtatott ezen a helyzeten, a pandémia második, illetve harmadik hullámai már kikezdték a regnáló kormányzatok stabilitását is, mind külső, mind belső hatásokon keresztül. Míg a külső hatások a kormányok, illetve az azok mögött álló pártok támogatottságának erodálásában manifesztálódtak, a belső hatások a kormányokat alkotó koalíciós pártok közötti viszonyok megromlásaként jelentkeztek. A pandémia immáron több mint egy éves időszaka számos példát vonultatott fel arra, hogy a járványhelyzet, illetve annak kezelése milyen hatással bír, bírt a kormányok stabilitására. Az előadás célja, hogy bemutassa ezen hatásokat, főként kelet-közép-európai példákon keresztül. Az általános európai helyzetértékelést (melyben röviden összefoglalásra kerül a 2020 óta Európában bekövetkezett irreguláris kormányváltások köre, továbbá az, hogy ezek közül melyek köthetők a pandémiához) követően három konkrét példán keresztül kerülnek bemutatásra a pandémia hatásmechanizmusai a kormányzati stabilitásra: A lengyel, román, illetve szlovák kormányzatok különböző kiinduló helyzetből

jutottak el egyaránt olyan helyzetbe, amely a kormányok hivatalba maradását közvetlenül veszélyezteti. (A szlovák kormány bele is bukott a válsághelyzetbe.) Közös ezen szituációkban, hogy mindegyik esetben a járvány közvetett, vagy közvetlen hatásai következtében alakultak ki.

4. Közpolitika és válságkezelés

Szekcióvezető: Boda Zsolt

4.1 Intézményrendszer és közpolitika

Gajduschek György: *Kísérlet a nemzetközi és hazai kormányzati tendenciák egy egyszerű terminológiai megragadására*

tudományos főmunkatárs ELKH TK JTI, Gajduschek.Gyorgy@tk.hu

Az utóbbi időszakban, a politikai szférában általánosan, Magyarországon pedig különösen erőteljesen érvényesülő tendenciának óriási és talán exponenciálisan növekvő szakirodalma van. Nevezik ezt a tendenciát az illiberális demokráciák, a vezérdemokráciák, avagy egyszerűen az autoriter tendenciák térhódításának, demokratikus visszacsúszásnak (backsliding), stb. Mindezek a megközelítések a politikai rendszer egészére fókuszálnak; politikatudományiak. Jóval kevesebb elemzés vizsgálja ezt a tendenciát közpolitikai szempontból. A szerző kísérletet tesz egy meglehetősen egyszerű terminológiai magyarázatra. A 'közpolitika-policy' és a 'hatalompolitika-politics' fogalompár gyakorta a 'Közpolitika' kurzusok első óráján bevezetésre kerül. A közpolitika ebben a kontextusban többé-kevésbé racionális, cél-vezérelt cselekvésre utal, amely valamilyen társadalmi probléma megoldását, enyhítését célozza, megfelelő közpolitikai eszközök alkalmazásával. A cél-eszköz összefüggés általában megjelenik a – választott – politikai döntéshozó és a – minisztériumi vagy egyéb – szakértő közötti munkamegosztásban is, ahol előbbi a célokat jelöli ki, utóbbi pedig az azoknak leginkább megfelelő eszközök kiválasztását segíti. Egy, a distinkciót jól megvilágító különbségtétel szerint: 'politics' az, amit a kormányra kerülésért, 'policy' az amit kormányon tesznek. A szerző egyszerű koncepcionálási kísérlete szerint: már csak 'politics' van; kormányon is. Állítását egy hazai, interjúkon alapuló kutatás eredményeivel kísérli meg alátámasztani.

Horváth Anett: *Az önkormányzatok közjogi és gazdálkodási mozgástere krízisszituációkban*

tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Kormányzástani és Közpolitikai Tanszék, Horvath.Anett@uni-nke.hu

Az elmúlt több mint egy évtized során az európai helyi önkormányzatok legalább két nagy krízisszituációt éltek át. Ezek jellegüknél fogva különbözőek voltak: több mint egy évtizede a 2008- 2009-es gazdasági és pénzügyi világválság és vele a globális világgazdaság káros turbulenciáinak való kitettség (pl. önkormányzati devizaadósság; beszükkülő fiskális mozgástér és romló állami finanszírozás), a 2020-as COVID-19 koronavírus okozta világméretű pandémia időszakában pedig közvetlenül az egészségügyi járványhelyzet, közvetett módon pedig a gazdasági visszaesés okozta krízisek jelentettek rendszerszintű, paradigmatis hatású kihívást a helyhatóságok számára. A közpolitikai probléma (policy problem) és közpolitikai változás (policy change), valamint a közpolitikai válság, krízis (policy crisis) nemzetközi szakirodalma által használatos fogalomrendszer mentén vizsgáljuk a helyi önkormányzatok lehetőségeinek és mozgásterének az alakulását, látható romlását, de vizsgáljuk a központi (parlament, kormányzati) jogalkotásnak az önkormányzati szektort érintő döntések önkormányzati szektorra gyakorolt hatásait a vizsgált krízisszituációk során. Számba vesszük az alkalmazott alkotmányos, közjogi eszközöket, a kapcsolódó számvevőszéki gyakorlatot (ellenőrzés és módszertani gyakorlat) valamint az önkormányzati reakciókat – benne az ún. „jó gyakorlatokat” (best practices). Röviden kitekintünk a Visegrádi országok (Lengyelország, Cseh Köztársaság, Szlovákia) hasonló tapasztalataira, makroregionális kontextusba helyezve a magyarországi történéseket. Tanulmányunk hipotézise, hogy a központi jogalkotás krízisszituációban hozott rendkívülinek tekinthető döntései (pl. az önkormányzati jogok átmeneti felfüggesztése; adósságkonszolidáció) irányukat tekintve nemcsak a problémák feloldásának irányába mutathatnak, hanem akár új konfliktusforrásokat nyithatnak ki.

M. Balázs Ágnes: Válság és plurális választójog

egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Molnarne.Balazs.Agnes@uni-nke.hu, balazsagnes91@gmail.com

Magyarország történetében két alkalommal merült fel a plurális választójog bevezetésének gondolata. Az első ilyen javaslat ifj. gróf Andrássy Gyula 1908. évi, belügyminiszterként benyújtott választójogi törvényjavaslata volt, amely három választási osztályba sorolta volna az írni-olvasni tudó választópolgárokat, akik egy, kettő, illetve három szavazatot adhattak volna le, míg az analfabéták csak közvetett választójoggal rendelkeztek volna. Ez a javaslat elbukott. A másik ilyen, elfogadott javaslat a titkos szavazást bevezető 1938. évi XIX. törvénycikk volt, amely burkolt plurális választójogot vezetett be azért, hogy az egyéni és a listás választókerületekben eltérő feltételekhez köthesse a választójogosultságot. A két javaslat közös vonása a plurális választójog bevezetésén túl az, hogy válságos időszakban születtek. Az Andrássy-féle javaslat és a plurális választójog bevezetésének szándéka mögött fontos okként jelenik meg az 1905-1906 közötti alkotmányos válság kérdésköre, amit követően a választójog kiszélesítése immár elkerülhetetlenné vált, ugyanakkor a választásokat követően kormányt alakító nagykoalíció meg kívánta akadályozni az általuk „politikailag nem elég érettnak tartott néprétegek”, elsősorban a munkásosztály és a nemzetiségek térnyerését. Az 1938. évi törvénycikk kapcsán pedig elmondhatjuk, hogy azon túl, hogy egy válságokkal (a két világháborúval) körülvett és válságokkal terhelt időszakban, született kifejezetten kapcsolódik a szélsőjobboldal előretörése megakadályozásának céljához és a titkos szavazás bevezetésének elodázhatatlanságához. Jelen előadás legfőbb célja ezen két javaslat közpolitikai napirenden való jelenlétének elemzése, az első elutasítására, illetve a második elfogadására ható aktorok feltárása, és javaslatok sorsának az említett válságok kontextusában történő értelmezése.

Molnár Csaba: Az országgyűlési bizottságok ellenőrző funkciójának érvényesíthetősége

ELKH TK PTI, molnar.csaba@tk.hu

A törvényhozás egyik alapfeladata a végrehajtó hatalom ellenőrzése. Erre egyik fontos eszköze a bizottságok rendszere, azok bekapcsolódása mind a törvényalkotás folyamatába, mind pedig meghallgatásai révén a végrehajtó hatalom közvetlen számonkérésébe. Ugyanakkor a parlamentáris rendszerekben, főleg ha a vitaparlamenti ideáltípushoz állnak közelebb, ez az ellenőrző funkció gyengébb. Az állandó bizottságok többségét a kormányoldal dominálja, ahol fegyelmezett képviselői révén a kormányzat akaratát érvényesíteni tudja. Magyarország kapcsán a szakirodalom rendszerint kiemeli a bizottsági rendszer gyengeségét, kis súlyát. Előadásunkban azt az állítást vizsgáljuk meg, mely szerint a parlamentáris rendszerek természetéből fakadó gyengeségén túl tovább gyengíti az országgyűlési bizottságokat, hogy szervezetrendszerük nem esik egybe a kormány felépítésével, így egyrészt a miniszteri felelőségek elaprózódnak közöttük, másrészt ők maguk sem tudnak specializálódni egy-egy tárca ellenőrzésére. Ennek vizsgálatához a Comparative Agendas Project adataihoz nyúlunk, melyek segítségével megvizsgáljuk egyrészt a rendszerváltás óta alakított országgyűlési bizottságok és a kormánytagok működéséhez tartozó közpolitikai területeket, másrészt elemezzük, hogy az egyes minisztériumok által benyújtott törvényjavaslatokat mennyire konzekvensen tárgyalja először ugyanaz a bizottság.

4.2 Közpolitika, gazdaság és járvány-kezelés

Bartha Attila - Kopasz Marianna - Takács Judit: A koronavírus-járvány első hullámának közpolitikai tanulságai: járványkezelés az európai liberális és populista demokráciákban
bartha.attila@tk.hu, kopasz.marianna@tk.hu, takacs.judit@tk.hu

Az előadás a koronavírus-járvány első hulláma kapcsán azt a kérdést járja körül, hogy miben különbözik a populista és a nem populista kormányok koronavírus-járványkezelése; eredményesebb-e az egyik, mint a másik. A kérdés megválaszolásához komparatív esettanulmányos elemzést végeztünk, amelynek során hat ország járványkezelési politikáját hasonlítottuk össze az 2020 első két negyedében rendelkezésre álló adatok alapján. A

kiválasztott országok közül kettő (Hollandia és Portugália) jól leképezi a liberális demokráciák ideáltípusát, kettő a populista kormányzás ideáltípusához közelít (Magyarország és Lengyelországot), két további ország (Ausztria és Csehország) pedig ugyan a liberális demokráciák ideáltípusához áll közelebb, de a populista kormányzás bizonyos jellemzőit is magán hordozza. Vizsgálatunkban Bartha–Boda és Szikra (2020) közpolitika-alkotási modelljére támaszkodtunk, amely a közpolitika-alkotás három dimenziója, mégpedig a közpolitikák tartalma, a közpolitikai folyamat és a közpolitikai diskurzus mentén vázolja fel a liberális demokráciák és a populista kormányzás közpolitikai ideáltípusait. Eredményeink szerint rövid távon a populista kormányzatok erős érzelmi retorikával támogatott szigorú mobilitáskorlátozó intézkedései tűntek eredményesebbnek. Hosszabb távon viszont felértékelődött a liberális demokráciák tipikus járványkezelése, amely jobban épít a gazdasági és társadalmi partnerek bevonására, és a gazdasági és társadalmi aktorok szélesebb körének járványkezelés miatti veszteségeit kompenzálja.

Medve-Bálint Gergő: *A függő piacgazdaság megerősítése: új beruházások állami támogatása Magyarországon a koronavírus járvány alatt*

ELKH TK Politikatudományi Intézet, medve-balint.gergo@tk.hu

A koronavírus által okozott gazdasági válság kezelésének egyik legfontosabb eszköze az iparpolitika, azon belül is az állami támogatások nyújtása a bajban lévő vállalatoknak. Az Európai Bizottság 2020 tavaszán átmenetileg lazította az állami támogatások nyújtásának szabályait, mellyel lehetővé vált a tagországok kormányai számára a korábbinál szabadabb iparpolitikai célú költsékezés. A magyar kormány GDP-arányosan a válság előtt is a legtöbbet költötte az EU-ban állami támogatásokra, így a szabályok lazítása tovább növelte ennek az iparpolitikai eszköznek a szerepét a hazai gazdaságfejlesztésben. A tanulmány ennek kapcsán azt tárja fel, hogy 2020-ban az egyedi kormánydöntéssel megítélt támogatások (EKD-k), valamint a versenyképességnövelő támogatások mely gazdasági ágazatokat segítették, és milyen mértékben részesültek belőlük a hazai és a külföldi tulajdonú vállalatok. A kutatási kérdés elméleti jelentőségét az uniós félperiféria országainak felzárkózási lehetőségeivel kapcsolatban kibontakozott szakirodalmi vita adja. Ebben az egyik álláspont szerint a Magyarországhoz hasonló függő piacgazdaságokban a kormányok a külföldi beruházók érdekeinek vannak kiszolgáltatva, ezért iparpolitikai és gazdaságfejlesztési mozgásterük szűkre szabott, a rendelkezésre álló állami támogatások jelentős részét a beruházás ösztönzési verseny miatt a külföldi tulajdonú vállalatok kapják. Ezzel ellentétes álláspont szerint az európai állami támogatási szabályok a félperiféria országainak kedveznek és jelentősen növelik az önálló iparpolitika és rajta keresztül a hazai tulajdonú vállalkozások támogatásának lehetőségét, amelyet tovább erősít az Orbán-kormányra is jellemző gazdasági nacionalizmus retorikája. A tanulmány eredményei szerint a koronavírus járvány alatt a fent megnevezett forrásokból új beruházásoknak nyújtott állami támogatások többsége külföldi tulajdonú, főleg az autóiparban érdekelt vállalatokhoz került, ez pedig inkább a függéssel és a gazdasági felzárkózás korlátaival kapcsolatos nézeteket erősíti meg.

Pokornyai Zsanett: *Legitimitás és adófizetés Magyarországon: a magyar adómorált befolyásoló tényezők*

tudományos segédmunkatárs, ELKH TK PTI, doktorandusz hallgató ELTE ÁJK, pokornyai.zsanett@tk.hu

Adófizetési motivációinkat számos tényező befolyásolhatja. A családunk, barátaink körében hallott vélemények éppúgy hatással bírhatnak rá, mint a kultúra vagy éppen a társadalmi normák. Nem meglepő tehát, hogy a jogkövetést az állami intézkedések is érinthetik. Előadásomban ennek lehetőségeit az ún. adómorál jelenségén keresztül vizsgálom. A legtöbb adófizetésről szóló elmélet arra a következtetésre jutott, hogy az adminisztráció során létrejött közvetlen kapcsolat révén a hatóságok meglehetősen nagy befolyással bírhatnak motivációinkra. Az ügyintézés során tanúsított udvariasság, segítőkészség és hatékonyság így az embereket a szabályok betartására sarkallhatja. Tanulmányom azonban mégis amellet érvel, hogy ez a hatás Magyarországon csekélyebb. Viszonylag ritkán akad adó-adminisztrációs teendők, csak elvétve látogatunk el a hivatalba. A kormányzat azonban erős

hatással bírhat az adófizetés során felmerülő morális megfontolásainkra. A politika ugyanis áthatja mindennapjainkat. A médiából könnyen értesülhetünk a legfrissebb hírekről, online portálokon vitatkozhatunk (szak)politikai kérdésekről. Hogyan befolyásolhatja tehát a kormány az adómorált Magyarországon? Feltevésem szerint a választ legitimitása jelentheti. Tézisemet vignette módszerrel kiegészített fókuszcsoportos beszélgetések segítségével vizsgáltam. A vignette lényege, hogy a fókuszcsoportos beszélgetések előtt hipotetikus történeteket olvastam fel a résztvevőknek, akiknek így e történetek mentén kellett a feltett kérdéseket megválaszolniuk. Eredményeim alapján a kormányzati legitimitás valóban fontos tényező a motivációk alakítása során. A legitimitásnak azonban több formája is ismert. Míg Beetham a normatív legitimitás kérdéseit tárgyalta, Scharpf az input- és az output legitimitás szerepét vizsgálta. A kutatásom eredményei alapján a magyar adófizetés esetében ez utóbbi, tehát az output legitimitás szerepe mérvadó.

5. Technokrácia, szakértelem, válságkezelés

Szekcióvezető: Ványi Éva

Dúró József – Bóky Dóra – Janik Szabolcs: *Kormányzati stabilitásra ható tényezők a visegrádi országokban*

Budapesti Corvinus Egyetem

A kormányzati stabilitás népszerű kutatási terület a politikatudományban, azonban a tárgyban eddig született munkák többsége Nyugat-Európára koncentrált. A hagyományos megközelítés az intézmények, a választási és pártrendszerek hatásával, illetve egyéb tényezőkkel magyarázza a kormányok stabilitását. Kutatásunk keretében a visegrádi országokban regnáló kabinetek tartósságát elemeztük a demokratikus átmenettől napjainkig. Vizsgálódásunk során két kérdést igyekeztünk megválaszolni: (1) milyen okokból ér véget egy kormány megbízatása idő – vagyis a soron következő választás – előtt; illetve (2) milyen típusú kormányok töltik ki nagyobb eséllyel a mandátumukat. Azt is vizsgáltuk, hogy az EU-csatlakozás növelte-e a kormányzati stabilitást a négy országban. Az elemzés során új kormányt tekintettük a közjogi értelemben annak minősülő kabineteket, élettartamukat pedig a kormányon eltöltött napok számában határoztuk meg. Kutatásunk eredményeképp a stabilitásra ható tényezőket négy nagyobb csoportba tudtuk besorolni: (1) koalícion belüli feszültségek; (2) parlamenti bizalom hiánya; (3) miniszterelnök támogatottsága saját pártján belül; (4) egyéb exogén tényezők. A domináns és centripártok elméletét alkalmazva (Nikolényi, 2004) nem rajzolódott ki szignifikáns összefüggés az egyes kormánytípusok és a kormányzati stabilitás között. A kabinetek tartósságában nem hozott változást az EU-csatlakozás, arra sokkal nagyobb hatást gyakorolhattak olyan hagyományos tényezők, mint a választási rendszer, a pártverseny struktúrája vagy az aktuálpolitikai erőviszonyok (beleértve a kormánypártok közötti és azokon belüli viszonyokat).

Galambos László: *Technokrácia a demokráciában – Párt-, menedzser-, technokrata kormány és technokrata populizmus*

TK Politikatudományi Intézet, BCE Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományi Doktori Iskola

A képviseleti demokráciák alapja a pártverseny és a pártkormányzás, ahol a pártok biztosítják a demokratikus kapcsolatot a választók és a kormány között, pártok indulnak a választásokon, rajtuk keresztül választanak programot és vezetőket a szavazók. A választásokon történő, jellemzően a kormányzati pozícióért való megméretés alapvető vonásai a politikai pártoknak. A technokrácia manapság mégis virágkorát éli, amit nemcsak úgy lehet értelmezni, mint a politika depolitizációját, hanem úgy is, mint a szakértelem politizációját. A kormányzati és a szupranacionális irányítás és döntéshozatal komplexitása okán a szakmai kompetencia nélkülözhetetlen az egyes szakterületek irányításához, amihez értelemszerűen nem minden esetben rendelhető közvetlen demokratikus felhatalmazás és elszámoltathatóság. Amíg a szakmai pozíciót betöltő személy szakmai felelősséggel tartozik, a politikai felelősséget minden esetben a – demokratikus úton választott, vagy delegált – felettes politikai vezető viseli. A közpolitikaalkotás tehát szakértelmet követel meg, amely során a professzionális

személyi gárda, a bürokrácia komoly – bár nem szükségszerűen döntő – szerepet kell játsszon. Ha viszont a politika effajta duális, demokratikus és bürokratikus munkamegosztásában világosak a feladatok és a felelősségi körök, miként értelmezhető ebben a keretben a technokrata kormány és a menedzserkormány, egyáltalán a szakértelem és a technokrata mivolt mint politikai legitimáció? A technokrata kabinet egyértelműen különbözik a pártalapú kormánytól, azonban alapvetően válságjelenség, amikor a pártok a kormányzás felelősségét ideiglenesen pártönkívüli szakemberekre hárítják, szubsztanciája pedig nem a – pártpolitikusokhoz mért – nagyobb szakértelem, hanem a választásokon való „el nem számoltathatóság”. A menedzserkormányzás ezzel szemben a hatékonyság elvét igyekszik érvényesíteni, de elsősorban a demokratikusan választott, pártalapú kabinetekben. A technokrata észjárás és a szakértelem presztízse, illetve dominanciája ezen módokon jelentkezhethet a hagyományos pártkormányzáshoz viszonyítva. A politikai versenyben kurrens kihívás azonban a technokrata populizmus, a „kívülről”, a pártokon túlról érkezők új hulláma is. Legitimitásukat az outsiderségből nyerik, kívülről értelemszerűen mégsem lehet tartós.

Ványi Éva: „Ki kormányoz?” – kik a szakértők és hol vannak a kormányban (2010-2018)

Budapesti Corvinus Egyetem, eva.vanyi@uni-corvinus.hu

Politika és szakértelem kérdése régóta vizsgált kérdése a politikatudománynak. Időről-időre felvetődik, hogy a jó politikus kritériumrendszerébe beletartozik-e a valamely szakpolitikához kapcsolódó speciális szaktudás, vagy hogy a politikán kívüli szektorokból rekrutált miniszterek másképpen alakítják-e politikát mint a professzionális politikusok, hogyan értelmezik a szerepüket a politika és a szakma közötti mezsgyén.

A politika és szakértelem kérdése a 2010 óta hivatalban levő Orbán-kormányokban egy új vizsgálati területet nyitott: az integrált minisztériumi rendszerben a politikai feladatot ellátó államtitkárok mellett a szakpolitikáért felelős államtitkári pozíciót többször többször töltötték be a politika világán túlról, de megjelentek nem tipikusan közigazgatási karrierpályát futó szakemberek a közigazgatás szakmai vezetői posztján, a helyettes államtitkári pozíciókban is. Az előadás a szakmai alapú kinevezések tendenciáját kívánja bemutatni a 2010-2018 közötti magyar kormányok esetében: mi okozza a szakértők megjelenését a különböző kormányzati posztokon és milyen hatással van ez a kinevezési politika a kormányzásra.

6. A társadalomtudományok koronavírus idején

Szekcióvezető: Balogh László Levente

6.1 Társadalomtudományok és járvány

Csizmadia Ervin: Történeti politikatudomány: a válságmagyarázatok egy lehetséges típusa

ELKH TK Csizmadia.Ervin@tk.hu

Az előadás abból indul ki, hogy a pandémia okozta válsághelyzetben valamennyi társadalomtudomány gyorsan felismerte teendőit s nagy tudatossággal és kreativitással vette ki részét a vírus elleni küzdelemből. A politikatudomány például úgy, hogy vezető szerzői és műhelyei tanulmányokat és könyveket adtak ki a témában, bizonyítva, hogy a tudománynak nagyon is lehet mondanivalója a mindennapok során felmerülő kérdésekre. Miközben az „egészségügyi válságpolitológia” nagyon szép és időtálló eredményeket produkált, talán kevesebb példát láttunk arra, hogyan termékenyíthetik meg egymást az egyes társadalomtudományok. Az előadás éppen ebből kiindulva a politikatudomány és a történettudomány esetét, egymáshoz való viszonyát vizsgálja, és azt a gondolatot veti fel, hogy az elmúlt bő egy év egészségügyi válsághelyzetének leírásában e két tudományterület egyesítésével újabb értékes eredmények érhetők el például a válság alatti elitmagatartások történeti alapú vizsgálatában. Az előadás a történeti politikatudomány megközelítésével különbséget tesz együttműködő és viszálykodó elitek között, és arra jut, hogy egy pandémia keltette válsághelyzetben a kormány-ellenzék viszony minőségét és jellegét az dönti el, hogy történelmi távlatban az adott országban dominánsan milyen politikai viselkedésmódok halmozódtak fel, illetve hívódnak elő.

Kocsis Miklós: A pandémia hatása a társadalomtudományok oktatására és művelésére

intézetigazgató MMA MMKI, tudományos főmunkatárs NKE ÁNTK, habilitált egyetemi docens, tanszékvezető PTE, kocsis.miklos@pte.hu

A bő egy éve tartó pandémiás helyzet alapjaiban változtatta meg – mások mellett – a humán-tudományok művelésének, oktatásának lehetőségeit is. Előadásomban azt a kérdést szeretném – jogászként, közgazdászként, ugyanakkor művészetelméleti kutatásokat végző intézmény vezetőjeként, valamint tárgyban képzések szakfelelőseként) körüljárni, hogy a sajátágosan emberi interakciókra épülő terület viszonyrendszerét hogyan befolyásolta a kialakult válsághelyzet, és az érintett intézmények milyen innovatív lehetőségeket igyekeztek kifejleszteni annak érdekében, hogy a negatív hatásokat (részben) ellensúlyozni tudják. Előadásomban részben művészet-menedzsment kérdésekre is törekszem kitérni, aminek a kultúra átörökítésének szempontjából alapvető szakpolitikai vonatkozásai is vannak.

Molnár Gábor Tamás – Ilonszki Gabriella: *Relevancia és identitás. Helyzetkép a magyarországi politikatudományról*

gabortamas.molnar@uni-corvinus.hu, gabriella.ilonszki@uni-corvinus.hu

Releváns-e a politikatudomány? Ez a kérdés foglalkoztatja a politikatudomány művelőin kívül a tágabb környezetet is, hiszen sokan sok mindent várnának, várnak a politikatudománytól: a szakot választó diákok a politikáról szóló érvényes tudást, a politika iránt érdeklődő közvélemény a társadalmi-politikai tájékozódás lehetőségét, és nem utolsósorban egyes döntéshozók konkrét tanácsokat várnak a tudományterülettől. Előadásunk egy nemzetközi kutatás Magyarországra vonatkozó eredményeit foglalja össze, két tágabb keretbe helyezve a kérdéskört. A politikatudományt művelő kollégák 2019-ben egy felmérés keretében válaszoltak a politikatudomány feladataira és a saját szerepfelfogásukra vonatkozó kérdésekre. Ebből kirajzolódik, hogy miként határozza meg identitását a politológus társadalom válaszadó csoportja. Ezeket az eredményeket most először osztjuk meg a hazai szakmai közönséggel, nem csupán a magyarországi adatokra, de a nemzetközi összefüggésekre is figyelemmel. Ezen kívül, és másodikként – immár a teljes politológus sokaságra vonatkozóan – azt elemezzük, hogy a publikációs gyakorlatnak mely elemei és milyen tendenciái mutatják leginkább az identitás formálódását. Ez utóbbi kérdéshez saját adatbázisunkat használjuk. Bár az írás nem érinti közvetlenül a COVID lehetséges hatásait a tudományterület alakulására, feltétlenül hozzájárul a lehetőségek és a korlátok bemutatásához a válság(ok)tól nem függetlenül, de azokon túlmutatóan.

Molnár Zsuzsanna Aliz: *Emberi kapcsolatok hiánya és illegális gyülekezések a járványhelyzetben*

Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológiai Doktori Iskola PhD

hallgatója, malizzsuzsanna@gmail.com

Krízishelyzet. Válsághelyzet, amelyet az egyén képtelen megoldani, pszichés trauma, szorongás és stressz jellemzi. Míg Lazarus (1966) arról számol be, hogy a közösségnek milyen szerepe van a krízishelyzetek leküzdésében, illetve Dávid és munkatársai (2014) is kiemelik társas támogatás szerepét, addig a járvánnyal szembeni küzdelmet támogató korlátozó rendelkezések éppen elmagányosítanak. Minden korosztály számára más-más okból megterhelő ez, de főként a korai húszas éveikben járó lakosság körében megjelent a korlátozások módszeres megszegésére irányuló szándékos magatartás. Ezzel kapcsolatosan kezdtem el a kutatásomat 2020 novemberében.

A mintám egy online közösség, amelynek célja és szándéka a korlátozó rendelkezések megszegése társas események szervezése céljából. A csoporttal megismertettem a kutatásomat, így kérőív kitöltőként, és fókuszcsoportos interjú részvétellel is támogatták a munkámat. Az első kutatás célja a mentális egészségügyi állapot a korlátozások megszegésére irányuló magatartás között összefüggés feltérképezése volt. A kutatás ezen része során arra mutató jeleket véltem felfedezni, hogy a korlátozások megszegésének van egyfajta ellenkulturális jellege: egy alternatív világrend vágya az aktuális helyett, s ennek érvényre juttatása a lázadásnak a korlátozások megszegésével kapcsolatos formájában manifesztálódik. A fókuszcsoportos kutatásban Lazarus és Folkman megküzdési stratégiákkal kapcsolatot

elméletét használtam fel, hogy megállapítsam: érzelem- vagy problémafókuszú a közösség megküzdése a helyzettel, s hogy valóban jellemzi-e az említett ellenkulturális jelleg.

6.2 A tudomány reflexiója és önreflexiója

Horváth Szilvia: *Mozgástértől a szabadságig: Hatalmi stratégiák és döntési dilemmák politika és tudomány találkozásakor*

tudományos munkatárs, ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet, szilvia.horvath@ajk.elte.hu

Az előadás két problémát kíván körüljárni: a politika és az akadémiai szféra közti interferencia kapcsán a hatalom működését, valamint az egyén/hatalom közti feszültség kihívására adható válaszokat. Ennek során előbb a politika, hatalom és hegemonia közti fogalmi különbséggel, majd a hegemonia kétféle működésmódjával foglalkozom. Úgy véelve, hogy a kooptáció és az expanzív hegemonia fogalmi megfelelő fogalmi-elméleti keretet jelentenek a jelenség tárgyalásához, valamint jól ragadják meg a kontextust, amelyben az érintetteknek cselekedniük kell. Ideértve különösen a legitimáló diskurzusok iránti eltérő elvárásokat, illetve azok jellegét (mint hallgatóságos és aktív legitimáció, illetve egy skála: szakmaiság, ismétlés és ideológiai innováció). Végül pedig a tudomány/politikai hatalom-interferencia terén belül a különböző aktorpozíciókra és az azokhoz köthető cselekvési lehetőségekre térek ki.

Hörcher Ferenc: *Politikai filozófia valós idejű üzemmódban, Szókratésztól Scrutonig*

Horcher.Ferenc@uni-nke.hu

Hegel szerint „Minerva baglya is csak az alkonyat beálltával kezdi meg repülését”. E talányos kép mintha arra utalna, hogy a filozófia nem képes az egyidejű gondolkodásra, mindig csak az utókor nézőpontjából tudja a jelenségeket elméleti alapossággal értelmezni. Pedig Hegel korában is nagy jelentőségű események rázták meg Európát, elég csak a francia forradalom után kialakult helyzetre utalnunk, s arra a párviadalra, amely elvileg Napóleon és Hegel között alakulhatott (volna) ki, ahol a fegyverek szavára a szavak fegyvere felelhetett volna.

Az előadás tehát a filozófiai végzetes lassúságával kívánja kritikusan szembesíteni hallgatóságát. Első részében néhány filozófiatörténeti pillanatkép segítségével elevenít fel olyan helyzeteket, amikor a filozófia a helyzet magaslatán állt, vagyis képes volt szembenézni kora kihívásaival, s egyidejű elemzést adott. Ilyen volt például Szókratész szerepvállalása az athéni agorán, vagy Szent Ágoston nagy műve Róma pusztulása idején. De nyilván ilyennek tekinthető Machiavelli vagy Guicciardini elemzése is Firenze válságáról, vagy Montaigne naplóként is olvasható esszéjéről a polgárháborús helyzetbe süllyedt Franciaországról. Az előadás második részében arról esik szó, hogy a 20. században a baloldali gondolkodók az értelmiségi, a „public intellectual” szerepét magukra öltve sokszor összetévesztették az aktuálpolitikát és a filozófiát. Ezért a konzervatívok, mint például Oakeshott vagy Strauss, a napi politikától való távolságtartást várták el a filozófustól. Ez a felfogás azonban öngyilkos stratégia, s ezért a kortárs konzervatív politikai filozófia újra aktivista. Az előadás két gondolkodót elemez ennek igazolására: a néhai Roger Scruton állásfoglalását a migráció kérdésében, és Pierre Manent konzervatív aktivizmusát a világválság idején.

Ujlaki Anna: *Új kihívások, bevett megközelítések? A politikaelmélet sajátos problémarendszere*

Ujlaki.Anna@tk.hu

Az elmúlt évtized komoly kihívások sorát hozta el mindannyiunk számára. Pontosabban, társadalomtudományi nézőpontból azt láthatjuk, hogy az elmúlt évek ismert jelenségek egészen új előtérbe kerülését hozták el. Előbb a menekültválság, az azzal részben összefüggő, egyre növekvő fenntarthatósági igények, majd a koronavírus-járvány, illetve az általánosságban értett környezetváltozás több, az emberi élettel együtt járó jelenséget emelt teljesen új dimenziókba. Ezeknek, a mára kihívásként megfogalmazódó jelenségeknek az egyik jellegzetessége, hogy globálisan jelentkeznek és – részben ebből fakadóan – globális megoldásokat igényelnek. A politikaelmélet sajátossága azonban az, hogy egy speciális, a politikai közösség fogalmából kiinduló nyelvezet révén igyekszik megragadni a társadalmi és politikai jelenségeket. Az előadás célja, hogy rámutasson, egy kétszintű probléma akadályozza meg a kortárs politikaelméletet abban, hogy pontos és iránymutatásra alkalmas reflexiót

adjon korunk kihívásairól. Az előadás első részében rámutatok, hogy ismeretelméleti szinten a módszertani nacionalizmus jelent akadályt a társadalomtudományi vizsgálódás deskriptív és elemző potenciálja számára, normatív szinten pedig a politikaelmélet speciális nézőpontja nehezíti meg a vitát. Az utóbbi kapcsán amellet érvelek, hogy a normatív politikaelmélet hajlamos az állam és az állampolgár sajátos viszonyából kiindulva megközelíteni az egyes kérdéseket, ebből fakadóan pedig jellemzően vagy a jóindulatú felsőbbrendűség vagy az alarmizmus nyelvezetével operál. Az előadás második részében felvázolok egy lehetséges megközelítést, amely ismeretelméleti szempontból a kritikai kozmopolitizmusra, normatív szempontból pedig a feminista gondoskodás etikájára alapozva teszi lehetővé az új jelenségek új nézőpontból való megközelítését.

Pál Gábor: Az adatok önmagukért beszélnek?

NKE ÁNTK, gabblers@gmail.com

A társadalom tudományos megismerésével kapcsolatban nagyjából egy évtizede tartós trenddé vált az adatok növekvő jelentőségét hangsúlyozó diskurzus. Az olyan kifejezések, mint adatközpontú társadalomtudomány, adatbázis-építés, adatbányászat, adatrobbanás, új adatvilág, vagy Big Data, egyszerre jelennek meg leíró-elemző (célzatú) kategóriaként, illetve jelszóként és a metaforaként. Az „adatok” kérdésének effajta, merőben programatikus jellegű tárgyalása azonban számos belső ellentmondással, fogalmi- és elméleti bizonytalansággal terhelt. Ezek az ellentmondások és bizonytalanságok különös élességgel tükröződtek az elmúlt évet nagyban meghatározó pandémia idején. Mindezek nyomán pedig még a korábbiaknál is fontosabbá vált a reflexív számvetés, az adatokkal kapcsolatos meta-tudományos diskurzus megújítása. Előadásom - meglehetősen korlátozott - ambíciója, hogy a társadalomtudományban alkalmazott adatok problematikájának két lényeges aspektusát felvillantssa, és röviden körüljárja. Az első aspektus, amit tárgyalni szeretnék, az adat fogalmával kapcsolatos felfogások különbsége, valamint azok tudományfilozófiai-, és egyben tudománypolitikai karaktere. Az adat-fogalom reduktív használatában, a kvantitatív adatnak való megfeleltetésében ugyanis tetten érhető a társadalomtudomány „hard science”-é alakításával kapcsolatos tágabb, átfogóbb stratégia is, amely az egész tudományterület identitására, társadalmi megítélésére és forrásszerző képességére nézve is markáns előfeltevésekkel rendelkezik. A második vizsgálni kívánt aspektus az adatok kontextusa, percepciója és értelmezése. Mivel a kontextust éppen úgy alkotják kvalitatív, mint kvantitatív adatok, az értelmezés pedig nehezen választható le a verbalitásról, és a nyelvi jelekbe ágyazott gondolkodásról, ezért ezen a ponton erősen kidomborodik az egész jelenségkör meglehetősen elhanyagolt hermeneutikai karaktere. Ennek az aspektusnak a másik leágazása a megfelelő kontextus nélkül közölt, esetleg téves, vagy manipulatív kontextusba helyezett adatok problémája, amellyel az előadás ugyancsak igyekszik számot vetni.

7. Politikai vezetés és döntéshozatal válsághelyzetben

Szekcióvezető: Körösnéyi András

7.1 Az Orbán-rezsim. Válságrezsim vagy rezsimválság?

Benedek István: *Lát(t)junk-e karón varjút, avagy mire megy a szokatlan válsággal az Orbán-rezsim szokásos politikai logikája?*

benedek.istvan@tk.hu

A fő kérdésem, hogy vajon a hazai koronavírus-járvány okozta komplex válsághelyzet mennyiben hozott változásokat az Orbán-rezsim működésében, politikai döntéshozatali logikájában? Különösen érdekes a kérdés azt figyelembe véve, hogy a rezsim, sőt, az ellenzéke szerint is különféle válsághelyzetekben élünk évek óta. A miniszterelnök – mint populista vezér – számára a kivételes állapot a politika normálállapota, amelyben rendkívüli képességei elismerést nyerhetnek, valamint a politikai közösséget vezető szerepe és az esetleges autokratikus döntései a választási kalkuluson túlmutató módon legitimálódhatnak. A populista politikai logikát 2015 óta a kivételes állapot jogi intézményesülése is kiegészíti (tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet), amely mellett a pandémiával a veszélyhelyzet, illetve az

egészségügyi válsághelyzet is megjelent, előbbi legalább 2021 őszéig. Az amúgy is parlamenti szupertöbbség birtokában lévő kormányzat intézményes mozgástere ezekkel az eszközökkel még tovább bővült. Ez a tény, illetve az, hogy a tömeges bevándorlás állampolgári percepciója tényleges menedékkérők hiányában (a KSH utolsó negyedéves adata nyolc menedékkérőt jelez) alapvetően virtuális jellegűvé vált, különösen érdekessé teszi a járvány jelentette komplex válságot, amely sokrétű következményeivel a társadalom egésze immáron több mint egy éve intenzíven és fizikai valójában is találkozik. A válság (percepciója) tehát régóta az Orbán-rezsim része, ahogyan a kivételes állapot jogi intézményesültsége is, ám ilyen elemi erővel, időtartammal és kézzel foghatóan 2010 óta semmilyen más válság nem érintette a társadalmat. A kérdés az, hogy a rutinszerűen válság-üzemlétesítő rezsim mit lép és lépett egy ilyen mértékű és fizikailag is érzékelhető válság esetén? Vajon képes-e az Orbán-rezsim ezt a példátlan exogén sokkot endogenizálni, és a saját, jól megszokott, és eleve válságnarratívában működő politikai logikájára lefordítani?

Illés Gábor - Gyulai Attila - Körösnéyi András: COVID-19 világjárvány és az Orbán-rezsim

A COVID-19 világjárvány kezelésével kapcsolatos egyik gyakran feltett politika- és vezetéstudományi kérdés, hogy miként értelmezzük (azaz hogyan értik meg saját maguk, illetve hogyan magyarázzák követőik számára) a politikai vezetők és kormányok a külső, exogén sokként jelentkező járványt annak különböző szakaszaiban. Ennek a tágabb kutatási kérdésnek egy szűkebb vetülete, hogy mennyiben és hogyan kísérelik meg a politikai harc terepévé tenni (azaz endogenizálni) a járványkezelést.

Az előadás ezeket a kérdéseket vizsgálja a COVID-19 járvány magyarországi három hulláma kapcsán, elemelve az Orbán-rezsim válságértelmezésének változásait és endogenizálási stratégiáit, egyaránt kitérve a kormányzati válságpercepció alakulására és a magyarázó narratív keretek alkalmazására. Mindemellett az előadás kitér arra is, hogy mennyiben okoztak illetve okozhatnak a járvány és annak gazdasági hatásai törést a rezsim működésében, és hogyan hathatnak annak stabilitására.

Lakatos Júlia: Az orbáni konfliktuskezelés logikája

lakatos@meltanyossag.hu

Az előadás Chantal Mouffe liberalizmus kritikájára támaszkodva felvázol egy alternatív megközelítési módot a liberális demokrácia vitához. Ennek kiindulópontja, hogy a Fidesz politikai módon közelíti meg a politizálást. Miközben a liberális demokrácia hívei meg kívánják haladni a politikában előforduló konfliktusokat, és inkább technikai, szakpolitikai síkon, széleskörű egyeztetéssel képzelik el a politikát, addig a velük szemben állók számára a küzdelem maga a politika lényege. Többek között ez magyarázza azt, hogy Orbán Viktor kommunikációja a koronavírus első hulláma alatt nem tért el a korábbi kommunikációtól, csak a második hullám hozott némi hangsúlyeltolódást.

A konfliktuskezelés jobboldali modellje egyértelműen a Chantal Mouffe által képviselt agonizmus logikáját követi, míg az ellenzék jórésze a mainstream demokrácia értelmezést képviseli, amely a liberális intézményeken keresztül törekszik a politikai, azaz konfliktusokra épülő politizálás meghaladására. A mainstream demokrácia elmélet alapból demokrácia-ellenesnek tekinti a politikai megközelítésmódot, holott Orbán Viktor beszédeiből kirajzolódik egy agonisztikus konfliktuskép. Habár a Fidesz nyilvánvalóan barát-ellenség viszonyban gondolkodik, és sosem fog tudni bizonyos kérdésekben egyetérteni politikai ellenfelével, mégiscsak egy szimbólikus térben helyezi el magát a liberális oldallal. A demokráciát ugyan nem liberális dominanciájúnak képzelem, de tisztában van azzal, hogy a liberális pólus nélkül nem lenne ellenfele, és ellenfél nélkül nem volna demokrácia.

Plesz Bendegúz - Patkós Veronika - Körösnéyi András: Heresztetika vagy retorika? A közvéleményformálás stratégiai dilemmája egy kísérleti kutatásban

plesz.bendeguz@tk.hu

William Riker (1986) szerint a politikai vezetők két, analitikailag különböző stratégiát alkalmazhatnak a közvélemény alakítására: retorikát vagy heresztetikát. Míg a retorika az

ékesszólás vagy érvelés útján történő meggyőzés, addig a heresztetika a választói preferenciáinak a megváltoztatását célozza, a döntési helyzetek manipulálásával. A kutatás az utóbbiak egyikét, a megítélés dimenziójának megváltoztatását (MDM) vizsgálja a retorikával történő összevetésben, egy 2020-ban Magyarországon elvégzett nagymintás survey-kísérlet eredményeire támaszkodva. A korábbi, többségükben az értékek közötti feszültségre vagy trade-off-ra összpontosító kutatásokkal szemben (pl. szabadság vs. biztonság) kísérletünkben ambivalensebb, nyitottabb helyzetet vizsgálunk, ahol a heresztetikai eszközöknek retorikai eszközökkel (pl. új szempontok) kell versenyezniük. A kutatás eredményei (1) szempontokat adnak a hatékony retorikai illetve a heresztetikai ellenérvelés feltételeinek meghatározására a politikai verseny keretei között; (2) megvilágítják a pártosság kiugró szerepét a politikai véleményalkotásban (3) a heresztetika-elmélet és az empirikus kutatás kombinálásával megoldást kínálnak a választói preferenciák endogenitás-exogenitás paradoxonjára.

7.2 Változatok a politikai vezetésre

Kováts Eszter: *Genderideológia – kreált vagy valódi válság?*

kovats_eszter@yahoo.fr

Az Orbán-rezsim alapjellemezői közé tartozik a válság érzetének állandó fenntartása és a populista stílus. Az egyik ilyen válságnarratívába helyezett kommunikációs eszköze az ún. veszélyes genderideológiával való riogatás, amelyet 2017 óta tart napirenden a kormányzat és a lojális értelmisége, médiája és agytrösztjei. Ez a diskurzus a 2020-2021-es COVID-válság – valós egészségügyi és gazdasági válság – idején felerősödött, és törvényi változásokban is tetet öltött. Mindeközben a „gender” démonizálása napi szinten jelen van a kormányzathoz kötődő médiában.

Az Orbán-rezsim évek óta tartó, polarizáló és démonizáló kommunikációja fényében politikailag immár bevett a „migráns-Soros-gender Bermuda-háromszögben” (Tordai Bence) értelmezni a genderideológiára való kormányzati hivatkozásokat, vagyis hogy ez egy újabb ellenségképe a rezsimnek: bűnbak, elterelés, antidemokratikus intézkedések legitimációs stratégiája a rendkívüli helyzetre, veszélyre, azonnali beavatkozást igénylő válságra hivatkozva.

Mindeközben a centrum országokban számos, heves vitákat kiváltó folyamat zajlik a társadalmi igazságosság nevében. Ezek többek között az elismerési követelések központba kerülése, a politikai korrektség, a cancel culture, a közélet terapeutizálódása, a közösségi média érzelmi és polarizálódást erősítő hatása, az excel-szemléletű interszekcionalitás térnyerése. A „gender” fogalmához kapcsolódóan ezek a követelések legprominensebben az ember nemének individuális meghatározásának politikai követelésében öltöttek tetet. Mindezek a centrum és (fél)periféria viszonylatában az ún. Nyugathoz való morális felzárkózás keretében jelennek meg, elfedve egyenlőtlen geopolitikai-gazdasági pozíciókba ágyazottságukat. Az antipopulizmus diskurzusában ezek kritikája pedig tabuizálódik, kivonódik a legitim demokratikus vita keretei közül.

Előadásomban a magyar kormányzatnak a gender fogalmával kapcsolatos diskurzusát vizsgálom meg a valós centrum-országokbeli folyamatok kontextusában, és igyekszem tisztázni a „genderideológia mint válság” exogén és endogén elemeinek a viszonyát.

Metz Rudolf: *Miért követjük vezetőinket? A politikai követés kutatásának lehetséges irányai*

ELKH TK Politikatudományi Intézet, BCE Politikatudományi Tanszék, metz.rudolf@tk.hu

A politikai követés – csak úgy mint az azt átfogó vezetés – a modern politika egyik leglátványosabb folyamata: a választási vereség után Donald Trump követői megrohmozzák a Capitolium épületét, megosztó populista vezetők támogatása töretlen minden kritikával szemben, a koronavírus járvány alatt számos miniszterelnök és elnök támogatottsága nagymértékben megugrott. Mindennek ellenére a politikatudomány és a politikai vezetéskutatás nem szentel neki elegendő figyelmet. A politikatudósoknak különböző torzító körülményekkel és konceptuális problémákkal kell szembenézniük, ha olyan kérdésekre keresik a válaszokat mint, hogy miért és hogyan kapcsolódnak a követők vezetőikhez és mi a szerepe a követésnek a politikában. A tudásunk tehát erősen hiányos.

Az előadás arra vállalkozik, hogy megértse a politikai követők és követés szerepét elméleti és konceptuális síkon, valamint az empirikus kutatások fényében. Három célt fogalmazok meg. Egyrészt bemutatom, hogy miként írja le a politikatudomány a vezetők és a követők kapcsolatát a perszonalizált politikában, kitérve a vezetők választási magatartására, a preferenciákra mért hatására és a közvélemény visszacsatolására. Rámutatok ezen megközelítések korlátaira is. Másrészt amellet érvelek, hogy a politikai vezetéskutatás csupán mellékszerepként (erőforrásként, moderátorként) tekint a követőkre, így a kutatók itt a vizsgálatukat eleve kizárják. Harmadrészt a generikus vezetéskutatás szociál- és kognitív pszichológiai hátterű, követőközpontú modelljeit kívánom bevezetni a politikatudomány területére annak érdekében, hogy teljesebb képet alkothassunk a politikai vezetésről, és mélyebben megértsük a követők szerepét a politika világában. Ehhez szintetizálom a modellek által leírt követési folyamatokat és összegzem a releváns empirikus eredményeiket. Ez a követőközpontú szemlélet megalapozhat több kutatási iránynak a politikatudományban a jövőben.

Strausz Kamilla: *Vezető nélkül csak céltalanul kóborlunk? A The Walking Dead sorozat vezetéselméleti elemzése*
strauszkamilla@gmail.com

Ma egy olyan korszakot élünk a világban, melyben állandósult a válság. Folyamatosan, a mindennapi életünket kisebb vagy nagyobb mértékben meghatározó lokális és globális válságokkal kell szembenéznünk. A krízishelyzetekben a vezetés kiemelkedő szerepet tölt be (Körösenyi et al. 2017; Metz és Árpási 2020), mégis nagyon ritkán láthatunk e kapcsolat és a folyamat mögé. A The Walking Dead sorozat nem csak eljátszik a gondolattal, de reprezentálja is mindezt, valamint egy ilyen nem várt, extrém helyzetet nehéz lenne élőben vizsgálni és a sorozat erőteljesen reflektál a mindennapi valóságra. A zombi tökéletes metafora, bármit jelképezhet, pl.: betegség, tömegmegmozdulások, bevándorlás, a fogyasztói társadalom. Kutatásom során azt kívánom feltárni, hogy miért fontos a kiemelkedő vezető egy állandósult extrém helyzetben és milyen szerepet tölt be. A koronavírus járvány miatt a valós politikai vezetés is hasonló, új értékeket kapott, mint a sorozatban: nem elég túlélni, de közben a "civilizáltságunkat", a mindennapokat is meg kell őrizni. Ennek fényében érdekes következtetéseket vonhatunk le arra vonatkozóan, hogy az itt kapott eredmények mit mondanak a valóságról.

Az elemzés alapjául Michel D. Mumford CIP-modellje szolgál (ld. Kiss 2016), mely szerint a kiemelkedő politikai vezetők a viselkedésük, főként az üzeneteik alapján három típusba sorolhatók: karizmatikus (C), ideológiai (I) és pragmatikus (P) vezetők. Lovelace és munkatársai (2018) összegyűjtöttek 9 differenciáló tényezőt a modell egyes elemire.

A történet főszereplője Rick Grimes, egy kisvárosi sheriff, aki a poszt-apokaliptikus világban egy közösség vezetőjévé válik. Rick és csapata számtalanszor él át 'krízist a krízisben', amikor a zombik mellett emberi ellenségekkel is meg kell küzdeniük. Ezzel a konstans válság mellé érkezik egy háborús helyzet is, amely csak tovább mélyíti a válsághelyzetet. Hipotézisem, hogy ezekben az időszakokban a karizmatikus elemek (Willner 1984) lesznek a dominánsabbak, mert egy ilyen helyzet karizmatikus vezetést követel meg. Továbbá igyekszem feltárni, hogy miért sikeres vezető Rick Grimes, összehasonlítva az ellenséges csoportok vezetőivel (a Kormányzó és Negan) illetve, hogy vezetése milyen következményekkel jár a közösségre nézve.

8. Válság és politikai kommunikáció

Szekcióvezető: Merkovity Norbert

8.1 Érzelmek a politikai kommunikációban: COVID-19 és következményei

Burai Krisztina: *Hahó, facebookosok! Sikeresek-e az érzelemszabályozási kísérletek?*

BME Kommunikáció és Szociológia tanszék; burai_krisztina@hotmail.com

A koronavírus járvány idején 799 politikusi Facebook posztot vizsgáltunk, melyek jelentős részében tudtunk valamilyen formában érzelemszabályozási kísérletet azonosítani. Eredményeink azt mutatják, hogy a COVID-19 kapcsán az ellenzéki politikusok körében a

felháborodás, míg a kormányoldalon az aggodalom volt a legjellemzőbb közvetlenül vagy közvetetten megjelenő érzélem. Előadásomban röviden ismertetem a közösségi oldalra vonatkozó kutatási eredményeket, majd azt vizsgálom, hogy mely koronavírus-járványhoz kötődő érzelmszabályozási kísérletek váltak sikeressé a reaktivitás tekintetében. Arra keresem tehát a választ, hogy milyen mértékben és hogyan reagálnak a felhasználók az egyes érzelmeire: kedvelik, hozzászólnak, esetleg meg is osztják az ilyen tartalmú bejegyzéseket?

Kiss Balázs: *Érzelmek stációi válság idején*

ELKH TK Politikatudományi Intézet; kiss.balazs@tk.hu

Az előadás azt mutatja be, hogyan helyezhetők el egy tágas elméleti keretben azok az erőfeszítések, amelyekkel a 2020-21-es járvány idején a magyar politikai elit és média szabályozni igyekezett az állampolgárok érzelmeit. Az érzelmek szabályozása mindig is szerves része volt a politikai kommunikációnak: a retorika például Arisztotelésznél másról sem szól, mint arról, hogyan, milyen kommunikációs eszközökkel és fogásokkal váltszon ki a szónok a közönségében olyan érzelmi változásokat, amelyek az előzetes meggyőződések megváltozásában kulminálnak. Különösen válságok, így például súlyos járványok idején fontos az, hogy a politikusok és általában az elit kezelni tudja a tömegek érzelmeit, mert életbe vágóan fontos lehet elkerülni mind a letargiát, mind a hisztériát, s az alkalmas pillanatban kelteni fel olyan érzelmeket, amelyek cselekvésre sarkallnak, illetve olyanokat, amelyek a tett helyett a nyugodt megfontolásra. Az érzelmszabályozás egyik, valószínűleg a legfontosabb elméletét James Gross dolgozta ki. Szerinte a szabályozás öt eszközrendszerrel vehet igénybe: a helyzetkiválasztást, a helyzetmódosítást, a figyelemirányítást, a kognitív változtatást és a válaszmodulációt. A jelen kutatás ennek az öt stációnak a szemüvegén át elemezte a 2020-21-es COVID-járvány idején a kormány, a pártok, a politikusok és a média által kifejtett erőfeszítéseket, éspedig azzal a céllal, hogy szétválaszthatóvá és leírhatóvá váljék, mikor milyen típusú akart és akaratlan beavatkozás történt a hazai nyilvánosságban az érzelmek menedzselése végett.

Szabó Gabriella: *Ne félj félni! Érzelmszabályozási kísérletek a magyar online hírportálok koronavírus járvánnyal kapcsolatos tájékoztatásában.*

ELKH TK Politikatudományi Intézet; szabo.gabriella@tk.hu

A járvány idején a média nemcsak a legfrissebb információkkal igyekszik ellátni az olvasókat, hanem a megélt és megélendő érzelmekre is javaslatot tesz. Közvetett módon úgy, hogy beszámol mások által kifejezett érzelmekről. Közvetlenül pedig úgy, hogy felszólít egyes érzelmek megélésére („örüljünk az élet egyszerűségének”) vagy eltérít másoktól („ne törjön ki a pánik”). Ezek az úgynevezett érzelmszabályozási ajánlatok. A kutatás a koronavírus járvány és annak politikai, gazdasági és társadalmi következményeivel kapcsolatos érzelmszabályozási ajánlatokat tárja fel. A hús legolvasottabb magyar online közéleti-politikai hírportál 2020. március 4. és december 31. között megjelent cikkeit kvalitatív tartalomelemzés segítségével vizsgáltuk. A tartalomelemzés háttérét Warren TenHouten primér (pl. öröm, bánat, harag) és szekunder (pl. büszkeség, örömteli jövőbetekintés, borúlátó jövőbetekintés) érzelmekre vonatkozó kategorizációja adja, amit korpusznyelvészeti eljárással egészítettünk ki, annak érdekében, hogy a sajtó által alkalmazott érzelmi kifejezéseket a TenHouten-féle leíráshoz illesszük. Rétegzett és random mintavétel segítségével 9163 cikket választottunk ki, amiket kézi kódolással dolgoztunk fel. A vizsgált cikkek 30 százalékában találtunk érzelmszabályozási kísérleteket, ám a platformok között jelentős különbség mutatkozik. Hasonló eltérést találtunk a kormánypárti és a kormánykritikus médiaportálok között. Az előadás az érzelmszabályozás időbeli ívét is bemutatja.

Szabó Lilla Petronella: *Aggodalom és tettvágy - Orbán Viktor Facebook kommunikációja a koronavírus-járvány idején*

Szabó Lilla Petronella, ELKH TK Politikatudományi Intézet, BCE Szociológia és Kommunikációtudományi Doktori Iskola, szabo.lillapetronella@tk.hu

Farkas Xénia, ELKH TK Politikatudományi Intézet, BCE Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományi Doktori Iskola, farkas.xenia@tk.hu

A politikai kommunikációs kutatásokban egyre nagyobb teret nyer az érzelmek kifejezésének a vizsgálata. A politikusok részéről az érzelmek kifejezésére és az állampolgárok érzelmi reakciójának kiváltására a közösségi média új távlatokat nyitott meg: képekkel és videókkal is szólhatnak az egyes platformok felhasználóinak tömegeihez. Milyen érzelmeket „oszt meg” a politikus a közösségi médián egy egész világot sújtó válság idején? A kutatásunkban a Magyarországon 2020-ban kirobbant koronavírus-járványt övező hazai politikai diskurzus meghatározó politikusának, Orbán Viktor Facebook-bejegyzéseit vizsgáljuk. A 2020. március 4. és 2020. december 31. között gyűjtött korpuszon végzünk tartalomelemzést a megosztott állóképeken és szöveges bejegyzéseken. Az előadásban arra keressük a választ, hogy mely érzelmek domináltak a miniszterelnöki kommunikációban a Facebook platformján, illetve, hogy ezek miképpen kerültek kifejezésre, például a miniszterelnök arckifejezésén keresztül a megosztott fotókon, vagy a háborús nyelvezet alkalmazásán keresztül a szöveges bejegyzésekben. A vizsgálat eredménye felfedi, hogy Orbán Viktor vizuális és nyelvi kommunikációjában milyen érzelmeket mutatott ki a koronavírus-járvány egyes szakaszaiban és ezeket miképpen tolmácsolta a Facebookon keresztül.

8.2 Válság és politikai kommunikáció

Bene Márton: *Lokalizált gócpontok: Polgármesterek kommunikációja a Facebookon a COVID-19 válság előtt, alatt és után*

ELKH TK Politikatudományi Intézet, Eötvös Loránd Tudományegyetem; Bene.Marton@tk.hu

A közösségi média politikai szerepének vizsgálata már évek óta a politikatudományi kutatás figyelmének homlokterében áll, de az elemzések ezidáig elsődlegesen nemzeti szinten mozogtak. A közösségi média azonban a helyi nyilvánosságoknak is új erőt adott azáltal, hogy helyi politikai szereplők is intenzíven használják ezeket az oldalakat, különösen a Facebookot, a helyi lakosság elérésére. A helyi polgármesterek szerepe különösen fontos lehet, hiszen míg az országos politikusok követésénél az egyéni szimpátia és politikai érdeklődés kulcsszerepet játszik, a helyi lakosok számára a polgármester Facebook-oldala központi információforrásnak így számít, így a politika iránt nem érdeklődő vagy az adott politikai szereplővel nem szimpatizáló helyi lakosokat is elérheti. Ezért központi kérdés az, hogy a polgármesterek kommunikációján keresztül milyen tartalmakkal találkozhatnak a választók. A polgármesterek Facebook-kommunikációja ráadásul még inkább az előtérbe kerülhet politikai és társadalmi válsághelyzetekben, amikor a választók információéhsége fokozódik, és a helyi politikai vezetők lépései és helyzetinterpretációi a korábbinál is nagyobb figyelmet kapnak. Kutatásunkban a 100 magyar város polgármesterének a Facebook-tevékenységét vizsgáltuk 2020 január és 2020 júliusa között. A minta lefedi az összes fővárosi kerület, illetve megyei jogú város polgármesterét, az egyéb városokból pedig egy 54 elemű véletlen mintát vettünk. Azt vizsgáljuk, hogy a polgármesterek milyen témákat, szereplőket és stílusokat jelenítenek meg az oldalukon, azaz a politika hogyan jelenik meg a polgármesterek kommunikációján keresztül. Különös figyelmet fordítunk arra, hogy az országos politika témái, szereplői és értékei mennyiben „szivárognak” le helyi szintre, azaz a polgármesterek kommunikációjának követésén keresztül az országos politikai mennyire éri el a választókat. A kiválasztott időszak lehetővé teszi azt is, hogy megvizsgáljuk, hogy hogyan változott meg a polgármesterek kommunikációja a válsághelyzetben: az időszakunk első két hónapja a COVID-19 helyzet időszak előtti, a második két hónap a válsághelyzet alatti, míg utolsó két hónapja a nyitás megindulása, tehát a válság lecsengésének időszaka alatti kommunikációt fed le.

Béni Alexandra - Szabó Lilla Petronella: *Koronavírus-krónikák: A COVID-19 metaforái az online médiában*

BCE SZKDI, TK PTI; alexandra.beni@uni-corvinus.hu

Szabó Lilla Petronella, BCE SZKDI, TK PTI szabo.lillapetronella@tk.hu

A közélet elvont és komplex témáit gyakran konkrétabb és érthetőbb metaforikus keretben ábrázolják a politikusok és a média (Burgers et al. 2016). A kognitív nyelvészeti és pszichológiai kutatások kimutatták, hogy ezen metaforikus ábrázolásmód hatással van arra, hogy a befogadók miképpen gondolkodnak az adott témáról (Thibodeau et al. 2017).

A kutatás a magyar online médiában fellelhető metaforákat vizsgálja a koronavírus-járvány kontextusában. A különféle történetek elmondásának egyik fő megnyilvánulása a hírekben található, amely a világ értelmezését kínálja, rendszerezzi ismereteinket és értelmet ad az események láncolatának, ezáltal formálva a közvéleményt (Andok, 2015).

Korábbi elemzések azt mutatták, hogy a miniszterelnöki kommunikációban a „háború” metaforája a domináns (Szabó n.d.). A jelen kutatás során arra kerestük a választ, hogy a vezető magyar hírportálok (index.hu, origo.hu, 24.hu) mennyiben alkalmazták a háborús retorikát, illetve feltűntek-e más, a koronavírusra utaló metaforák. A kutatás korpuszát a koronavírusot tárgyaló cikkek két időszaka adja: a 2020. március 4-től, azaz a vírus kirobbanásától, a 2020. június 18-ig, azaz a vészhelyzet megszűnéséig terjedő időszak, illetve a 2020. szeptember 1-től, azaz a határok újbóli lezárásától, a 2020. december 26-ig, azaz az első vakcinaszállítmány megérkezéséig terjedő időszak. A metaforákat a kognitív metaforaelmélet konvenciói mentén azonosítottuk (Kövecses 2010).

Az előzetes eredmények alapján elmondható, hogy a vizsgált híroldalak túlnyomó részt „járvány elleni küzdelemről”, „háborús övezetről” és a „támadások kivédéséről” írtak, ezáltal a „háború” és „harc/küzdelem” metaforákon keresztül bemutatva a vírushelyzetet, amelyben az ellenség maga a vírus.

Farkas Xénia: *Vizuális Populizmus? Vizuális Kommunikáció a 2019-es Európai Parlamenti Kampányban 28 ország pártjainak Facebook oldalain*

ELKH TK Politikatudományi Intézet, BCE Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományi Doktori Iskola; farkas.xenia@tk.hu

A közösségi média felületek, különösképp a Facebook, megfelelő lehetőségeket nyújtanak a populista kommunikációra, amelynek verbális aspektusait számos kutatás bemutatta már (lásd: Engesser, et al, 2017). Miközben a populista kommunikáció megkülönböztető jellemzőinek vizsgálata egyre népszerűbb (Aalberg et al, 2016), a közösségi média által nyújtott vizuális kommunikációs lehetőségek kevésbé népszerű kutatási területnek számítanak, a vizuális kommunikáció erős érzelmeket kiváltó hatása (pl. Coleman és Wu, 2015), és kimagasló attitűd-formáló képessége (pl. Banducci et al., 2008) ellenére. Jelen tanulmány amellet érvel, hogy a vizuális kommunikáció érzelemközpontú jellege és a politikai folyamatok egyszerűsítésére való képessége miatt különösen alkalmas a populista kommunikációra.

Eddigi kutatások megmutatták, hogy a populista pártok és politikusok szívesen használják a vizuális kommunikációt kampánykommunikációjuk során (Russmann, 2021; Ekman és Widholm, 2017), azonban néhány marginális eredményen túl nem tudjuk, hogy a populisták másként használják-e a képeket, mint a nem populisták, és hogy létezik-e „populista vizuális kommunikációs stílus” a közösségi médiában. Így jelen tanulmány a populista és a nem populista szereplők közösségi média-alapú vizuális kommunikációja közötti különbségeket és hasonlóságokat vizsgálja a kvantitatív vizuális tartomelemzés módszerével, 28 uniós ország pártjainak Facebook oldalaira feltöltött képekből vett véletlenszerű mintán (N = 1137) a 2019-es európai parlamenti kampányban. Az eredmények azt mutatják, hogy a populista és a nem populista pártok nagyon hasonló vizuális kommunikációt folytattak a Facebookon az EP kampánya alatt, vagyis néhány vizuális erőforrás gyakoribb használatán túl úgy tűnik, hogy nem létezik specifikus populista vizuális kommunikáció.

Szabó Palócz Orsolya: *Politikai ellenségképzés a COVID-19 járvány tükrében*

Szegedi Tudományegyetem; szabopalocz@polit.u-szeged.hu

Kutatásomban az ellenségképző retorika természetének egy speciális szegmensét, az ellenségképzésnek – tágabb értelemben a politikai diskurzusok valóságkonstruáló jellegének – a hatalmi viszonyokkal kapcsolatos összefüggéseit vizsgálom, mindenekelőtt a COVID-19 járványhoz kapcsolódó válságnarratívák tanulmányozásán keresztül. A vizsgálódás elméleti keretét a plebiszciter vezérdemokrácia koncepciója (Körösenyi-Illés-Gyulai, 2020) adja, amelyet annak módszertani realizmusa tesz igazán alkalmassá a jelenség vizsgálatára, és amelynek gyökerei Max Weber realista politikaelméletéig nyúlnak vissza, s Webernek a legitim uralomról felállított tipológiájára (tradicionális, legális-rationális és karizmatikus autoritás)

támaszkodnak. Tekintettel arra, hogy a plebisciter vezérdemokrácia koncepciója a politikai vezető karizmájának szerepére összpontosít, a politikai struktúrákkal szemben a politikai cselekvést helyezi vizsgálódásának középpontjába (ágenciaközpontúság), amely összhangban áll a diszkurzív politikatudomány konstruktivista szemléletével. Különösen igaz ez a rendkívüli helyzetek értelmezés(ei)vel kapcsolatban, tekintettel arra, hogy válság és karizmatikus vezetés természetszerű összefüggéseiből adódóan plebisciter vezérdemokráciában gyakori eszköz a válságnarratívák alkalmazása. Az esettanulmányi vizsgálódás szűkebb területét, a fentiek tükrében, Orbán Viktor miniszterelnöknek a koronavírus-járványhoz kapcsolódó felszólalásai által meghatározott válságnarratíva jelenti, a miniszterelnök 2020. szeptember 1. és 2020. december 31. közötti időszakban elhangzott beszédeinek, felszólalásainak, illetve interjúinak közelebbi vizsgálatán keresztül. Ennek a vizsgálódásnak az aspektusai kiterjedtek a hatalmi-politikai vonatkozások feltérképezésére, a politikai ellenségképzés aspektusaira, valamint a lehetséges rekonstruktív vezetői narratív elemek beazonosítására, s lehetséges következményeik feltérképezésére.

Visnovitz Péter - Farkas Eszter: *Az iráni hallgatók hozták be? Bevándorlásról szóló hírek a koronavírus-járvány kitörése előtt és után az online hírportálokon*

Central European University; Visnovitz_Peter@phd.ceu.edu és Farkas_Eszter@phd.ceu.edu

„Az Operatív Törzs beutazási tilalmat rendelt el az irániaknak, és kitoloncolják őket, ha nem működnek együtt” – olvashattuk az origo.hu hírportálon a koronavírus magyarországi megjelenésekor; ekkoriban számos cikk szólt az iráni hallgatókról, akik “behozták Magyarországra a koronavírust”. Egy hónappal később még mindig a koronavírus kapcsán várható fokozódó migrációs nyomásról szólt számos kormányzati híradás. Mivel a magyar kormány 2015 óta tartó migráció-ellenes kommunikációja fontos politikai tőkét jelentett a különböző választási kampányok során, okkal volt feltételezhető, hogy a migráció-ellenes média-keretezés a koronavírus kapcsán is gyakori, ha nem is kizárólagos marad. Összehasonlító elemzésünkben azt vizsgáljuk, hogyan változott a legolvasottabb internetes hírportálok, az origo.hu és a 24.hu migrációval kapcsolatos cikkeinek száma és tartalma a koronavírus 2020 márciusi megjelenését követően az azt megelőző három hónapra képest. A vizsgált időszakban megjelent migrációval kapcsolatos cikkeket automatizált szövegelemzési módszerrel, illetve kvalitatív diskurzuselemzéssel is vizsgáljuk. Az elemzés hipotézise, hogy noha a járvány előrehaladtával a migrációval kapcsolatos cikkek száma mindkét hírportálon csökkent, a kormányhoz közeli origo.hu intenzívebben tartja fent a migrációval kapcsolatos diskurzust, illetve hogy az itt megjelent cikkekben a biztonságiasító keretezés dominál.

9. Döntéshozatal és válságkezelés az Európai Unióban

Szekcióvezető: Arató Krisztina

9.1 Az Európai Unió új korszak határán?

Koller Boglárka: *Jó vagy rossz időzítés ambiciózus tervek megfogalmazására? A COVID19 válság és az EU jövője*

NKE ÁNTK, koller.boglarka@uni-nke.hu

Az elmúlt több, mint 15 évben az Uniót számos válság sújtotta (globális gazdasági/pénzügyi, politikai, intézményi, bizalmi és identitásválság, migrációs válság, az Egyesült Királyság távozása és most a COVID19 válság). Az Európai Unió tulajdonképpen már jó ideje többszintű, permanens válság állapotában van, és szinte valamennyi válságterületről elmondható, hogy Európa nem lábalt ki egyikből sem teljes mértékben, mielőtt egy újabb válságterület menedzselésére kényszerült. A válságok és a válságmenedzsment uniós és tagállami szinten is eltérő mintákat mutatott, és mély törésvonalak keletkezését eredményezte egyes tagállamok, valamint a tagállamok, valamint az Unió intézményei között is. A válság azonban az európai uniós politikai rendszer és szereplői számára lehetőséget is teremt, lehetőséget, hogy az EU újra értelmezze önmagát, megreformálja intézményrendszerét, újtára indítson szakpolitikákat vagy megerősítse az Unió külső szerepvállalását.

Időzítés tekintetében szembeűnő, hogy mind az MFF-ről szóló vita kiéleződése és végül a hétéves költségvetés elfogadása, valamint az EU jövője konferenciáról szóló diskurzus, és a

döntés, valamint a kivitelezés megtervezése is a világjárvány első és második hullámának (itt persze országonként voltak különbségek) idejére esett. Az Európai Parlament, a Tanács és az Európai Bizottság képviselőiből álló testület pedig éppen a COVID19 harmadik hullámának csúcán (itt is voltak időbeli eltérések), 2021. április 19-én indította útjára az Európa jövőjéről szóló konferencia többnyelvű digitális platformját, arra bízta valamennyi uniós polgárt, hogy vegyenek részt a saját sorsuk alakításában, és fejtsek ki véleményüket az EU jövőjéről. Az előadásban azt a kérdést járjuk körül, hogy vajon a COVID19 válság hozzájárulhat-e ahhoz, hogy a széleskörű polgári konzultációval megvalósuló konferencia mentén – amelyhez hasonló csak Konvent idején volt – kirajzolódjanak az EU jövőjének főbb csomópontjai, vagy éppen ellenkezőleg a járvány, mint speciális válsághelyzet és annak kezelése másfelé irányítja a fókuszot? Az előadásban kitérünk az MFF körüli politikai vitákra, a 2020-as Eurobarometer tematikus felmérés eredményeire és a konferencia mentén formálódó szakpolitikai javaslatokra, valamint az uniós és tagállami álláspontokra is.

Kondor Zsuzsa: Kohéziós politika a koronavírus árnyékában: új korszak vagy fontolva haladás?
NKE ÁNTK, kondor.zsuzsanna@uni-nke.hu

A kohéziós politika az Unió legjelentősebb nagyságrendű befektetési politikája. Alapvető funkciója az Unión belüli gazdasági társadalmi és területi alapú egyenlőtlenségek csökkentése, azonban kulcsszerepet játszik a válságok, így a koronavírus járvány következményeinek kezelésében is. „Hagyományos” szakpolitika, amelyben egyszerre vannak jelen az évtizedek alatt rögzült döntéshozatali és végrehajtási kötöttségek, illetve a szemléletváltás, az eredményességre való törekvés igénye. Egyensúlyról nem beszélhetünk: a tagállami pénzügyi keretek teljes mértékű és szabályos elköltésére irányuló elsődleges nyomás, a támogatások felhasználásához kapcsolódó előírás és- szankciórendszer, az Európai Bizottság stratégiai döntési jogosítványai, a hosszadalmas döntéshozatal nehezen feleltethetőek meg a globalizáció, a gyorsan változó környezet új, így kreatív és rugalmas választ igénylő kihívásainak. A 2021-27-es időszak kohéziós jogszabályainak (és párhuzamosan költségvetésének) nehézkesen haladó tárgyalása közben érkező koronavírus járvány új helyzetet eredményezett. A munkahelyek és vállalkozások, a megvalósítás alatt álló (2014-20-as) projektek megőrzése érdekében, a technokrata megközelítés mellett a politikai dimenzió erősödésével tabudöntéssel együtt járó módon került sor az Unió előírások felülvizsgálatára. A módosítások növelték a tagállamok hatáskörét, javították válságkezelési lehetőségeiket. Prezentációmban a koronavírus járvány hosszabb távú hatását szeretném bemutatni, befolyását a 2021-27-es időszak kohéziós berendezkedésének alakulására, a szakpolitikai célok és azok megvalósítási rendjének meghatározására, a döntéshozatali és koordinációs folyamatok működésére. Arra keresem a választ, hogy korszakhatárhoz értünk-e, látszik-e valós irányváltás vagy fontolva haladunk tovább; ezt milyen szereplők és hogyan befolyásolták.

Máthé Réka Zsuzsanna: Katalizátor válsághelyzet
NKE EUSRAT, mathe.reka@uni-nke.hu

A világjárvány által okozott társadalmi és gazdasági válság számos tekintetben különbözik a 2008-as pénzügyi és gazdasági világválságtól, így a válsághoz köthető tagállami szakpolitikák közötti eltérés jelentőségében is. Míg a pénzügyi és gazdasági válság leginkább azokat a tagállamokat sújtotta, amelyek gazdasága nagymértékben nyitottak vagy többnyire felelőtlen fiskális szakpolitikákat folytattak, a világjárvány hatása kevésbé köthető a járvány előtti tagállami egészségügyi szakpolitikákhoz és egészségügyi rendszerhez. Ebben a kontextusban az uniós válságkezelés nagyobb jelentőséggel bír, mint a korábbi válság esetében adott válaszok, ezért rendkívül alkalmas az uniós döntéshozatal vizsgálatára. Jean Monnet úgy látta, hogy az Európai Unió a válsághelyzetekre adott megoldásoknak az összege lesz, és ezek fogják biztosítani a politikai integrációt. Az utóbbi évtized számos válsághelyzete és az azokra adott uniós válasz többnyire mélyítette az integrációt. Jelen kutatás központi célkitűzése azon strukturális tényezők feltárása, amelyek a világjárvány kapcsán nyújtott uniós válságkezelést befolyásolták, illetve ezek várható hatása az integráció

mélyítésére. A tanulmány egyrészt az egyes uniós intézmények válságkezelési módját elemzi, másrészt az egyes intézmények közötti dinamikát vizsgálja.

Ördög Tibor: A szabad mozgás korlátozása a COVID-19 járvány hatására az Európai Unióban

NKE ÁNTK, ordogh.tibor@uni-nke.hu

A szabad mozgás korlátozására a schengeni övezeten belül a szerződések kivételes esetekben adnak lehetőséget, azonban a COVID-19 2020 elején világméretű járvánnyá történő minősítése a közegészségügy területén soha nem látott mértékű kihívásokat okozott, amelyekre rövid időn belül eltérő válaszok születtek az Európai Unió tagállamai részéről. Az előadás azt kívánja bemutatni, hogy a járvány erősödésével párhuzamosan milyen intézkedések kerültek bevezetésre az Európai Unióban a szabad mozgás tekintetében, illetve, hogy a válságkezelésre adott reakciók megfelelő gyorsasággal történtek-e meg a Közösség részéről, vagy a tagállamok hozták meg azokat a szigorításokat, melyek egy része napjainkig érvényben vannak. Az Európai Bizottság több tagállam figyelmét is felhívta az aránytalan korlátozásra. Az előadásban ezek számbavételére és következményeire is kitérek, valamint zárásként a digitális zöld igazolvány elfogadásának körülményeit vizsgálom.

9.2 Az EU és a tagállamok viszonya

Bíró-Nagy András: Az európai uniós tagság hatása a magyar közpolitikára

ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpont, Politikatudományi Intézet,
biro-nagy.andras@tk.hu

A Magyarország és az Európai Unió közötti viszonyról szóló közbeszédben és tudományos kutatásokban egyaránt háttérbe szorult eddig az uniós tagság következményeként hozott nemzeti szintű közpolitikai döntéseinek empirikus vizsgálata. Három új adatbázis elemzésével arra teszek kísérletet, hogy válaszokat adjak arra a kérdésre, hogy milyen hatással volt a magyar közpolitikára az uniós tagság 2004 és 2018 között. Áttekintem, mekkora hatással volt az EU a magyar jogalkotásra, milyen mértékben teljesítette a magyar kormány az Európai Bizottságtól érkező közpolitikai ajánlásokat, és bemutatom, milyen hasonlóságok és különbségek vannak a különböző kormányok között a kötelezettségzegési eljárások terén. Az eredmények azt mutatják, hogy a közpolitikai szintű együttműködés az aktuálpolitikai viszonynál jóval gördülékenyebb a magyar kormány (és általában a V4-ek), illetve az EU között.

Juhász Krisztina: A jogállamiság uniós védelme Szkuilla és Kharübdisz között: a kondicionalitási rendelet esete

SZTE ÁJTK, krisztajuhasz@freemail.hu

A jogállamiságot érő rendszerszintű kihívások Magyarországon és Lengyelországban élénk vitát generáltak mind az Európai Unió különböző szereplői (tagállamok, uniós intézmények, uniós polgárok), mind a társadalomtudomány témával foglalkozó művelői (elsősorban politológusok, jogászok, közgazdászok, szociológusok) között. Ha az utóbbit nézzük, a jogállamiság kérdéskörének számos aspektusát felölelő munkák születtek: a jogállamiság fogalma és koncepciójának meghatározásától kezdve a jogállamiság védelmét szolgáló uniós eszközök csoportosításán és értékelésén keresztül azoknak a támogató tényezőknek a feltárásáig, amelyek lehetővé teszik a jogállamiság szisztematikus sérelmét és autoriter rendszerek kiépülését az EU-n belül, ellehetetlenítve az EU jogállamiság védelmére tett erőfeszítéseit.

Az előadás a legutóbbiakhoz kíván hozzájárulni két elméleti koncepciót alapul véve. Egyrészt az R. Daniel Kelemen által bevezetett „autoriter egyensúly” megközelítést, miszerint az EU mint demokratikus államokat tömörítő integráció paradox módon támogatólag hat autoriter tagállamok felemelkedésének és fennmaradásának. Kelemen három támogató tényezőt nevez meg: 1. az EU politikai rendszerének részleges politizáltsága, amely lehetővé teszi, hogy az európai pártok – a partizán logika mentén – védelmet nyújtsanak az autoriter tagszervezeteknek, azt azonban megakadályozza, hogy szintén az europártok ellenzéki tagszervezeteiket direkt pénzügyi vagy egyéb módon támogassák az autoriter kormánypárttal

szemben. 2. az uniós támogatások és a felettük gyakorolt kormányzati kontroll szintén az autoriter kormány hatalmát szilárdító tényező. 3. az EU-n belüli szabad mozgás és munkavállalás jellemzően a rendszerrel elégedetlen állampolgárok tömegeit érinti, egyfajta nyomáskiegyenlítő szelepként szolgálva (Kelemen, 2020, 483-487). Az elméleti keret második pillérét a 2010-es években felbukkanó „új kormányköziség” megközelítése adja, amely számos sajátos jellemzőjét emeli ki a Maastrichti Szerződés utáni időszaknak, úgy mint az Európai Tanács központi szerepe az uniós döntéshozatalban és jelentőségének növekedése az uniós jogalkotás folyamatának meghatározásában; a deliberáció és a konszenzuskeresés mechanizmusainak uralkodóvá válása (Bickerton, Hodson, Puetter, 2015, 29); valamint a szupranacionális intézmények „bűnrészessége” az integráció kormányközi fejlődésében (Bickerton, Hodson, Puetter, 2015, 31).

Az előadás azt vizsgálja egyrészt, hogy az új jogállamisági mechanizmus és a központi elemeként elfogadott kondicionalitási rendelet kapcsán mennyiben beszélhetünk az autoriter egyensúly megbomlásáról a Fidesz Európai Néppártból való kilépésével és az uniós források jogállamisági feltételhez kötésével, másrészt ezzel ellentétes folyamatként mennyire érvényesülnek az új kormányköziség mechanizmusai, akadályozva az új eszköz mielőbbi alkalmazhatóságát.

Szalai András: *Ontológiai biztonság és határnarratívák az EU-ban a migrációs- és koronavírus-válság nyomán*

ELTE TÁTK, andras.szalai@tatk.elte.hu

A közelmúlt válságai, a 2008-as gazdasági válságtól az ún. migrációs válságon át egészen a COVID19 járványig, kikezdték az Európai Unió azon képességét, hogy az integráció eszközével tudjon stabilitást teremteni a területén és a szomszédságában, ezáltal ontológiai bizonytalanságot (ontological insecurity) okoztak az EU-s és a tagállami szinten is. Az ontológiai biztonság (Giddens) azt az igényt fejezi ki, hogy a cselekvő otthonosan érezze magát a világban. Ehhez rutinokat alakít ki, amelyek lehetővé teszik stabil cselekvésmintázatok megjelenését, és a szerepek kialakulását. Ha az ontológiai biztonság veszélybe kerül, a cselekvő nem érzi fixnek a saját identitását, ezáltal cselekvőképessége is csökken. A tanulmány amellet érvel, hogy mind az EU, mind a tagállamok öndefiníciót kísérelnek meg narratívákon és politikai gyakorlaton keresztül, hogy leküzdjék a válságok okozta bizonytalanságot. Ezek a narratívák arra hivatottak, hogy értelmet kölcsönözzenek a bizonytalan környezetnek, csökkentsék a válságszorongást a lakosság körében, és ezáltal javítsák a cselekvőképességet. A válságsorozat egyik legszembetűnőbb eleme az EU-n belüli határok újjáépülése, szóljon az aktuális fenyegetés menekültekről vagy koronavírusról. Ezen, korábban a Schengeni rendszer segítségével eltörölt határok központi adják az EU progresszív narratívájának, ezért azok újjáéledése és az ebből eredő narratív ellentmondás erősítik a fenti ontológiai biztonságproblémát. A tanulmány mindezek miatt kifejezetten azokra narratívákra fókuszál, melyek ezen határok jelentéséről szólnak. A határok egyrészt kulcsfontosságúak az EU mint határformáló (eltörő és teremtő) aktor önképében, másrészt a tagállami szuverenitás értelmezésében is. A tanulmány így külön figyelmet fordít a jobboldali populista határnarratívákra, melyek gyakran a progresszív európai narratívákkal szembehelyezkedve hivatottak ontológiai biztonságot teremteni. A biztonságiasított határok dramatizálása, a migránsok, vagy a koronavírus jelentette fenyegetés ugyanis felhasználhatóak arra, hogy (újra)definiálják a határokon belüli képelt közösséget (Anderson).

Szijártó Norbert: *Válságkezelés, intézményi változás, tanulás és kormányzás*

NKE ÁNTK, KRTK VI, szijarto.norbert@uni-nke.hu

Jelen tanulmány célja a koronavírus válságra adott uniós válságkezelési lépések rendszerszintű bemutatása új intézményi politikai gazdaságtani megközelítések által. A koronavírus válság, valamint a globális pénzügyi válság és euróválság összehasonlítása által meghatározzuk a válságkezelési keretrendszerek közötti hasonlóságokat és különbségeket. Ezek alapján három elkülönülő fázist tudunk megállapítani: 1) „a nemzetállami döntések dominanciája”, a gyenge és lassú közösségi szintű válaszok teret biztosítottak a nemzetállami döntéshozók számára, ugyanakkor a koordinálatlan nemzetállami döntések sértették az európai egységes piac

integritását; 2) „a permanens szükségállapot időszaka”, egyrészt, az uniós szervek feloldották a tagállami beavatkozásokból eredő koordinációs problémákat, másrészt, az uniós döntéshozók (szupranacionális és kormányközi szinten) érdemi változtatásokat eszközöltek az európai gazdasági kormányzás keretrendszerében; 3) „a tudatos kormányzás időszaka”, a szükségállapot alatt hozott döntések integrálása az EU hosszú távú gazdasági kormányzási keretrendszerébe. A háromfázisú elemzésre építve részletesen elemezzük a létrejött új gazdasági kormányzási keretrendszert, vagyis a koronavírus által érintett különböző szakpolitikai területeken adott válaszlépések által létrehozott új intézmények és szabályok összességét, hogy az uniós döntéshozók tanulási képességét (válságok közötti és válság alatti) feltárjuk. Végül, a koronavírus okozta egészségügyi és gazdasági válságra kritikus fordulópontként tekintve, megvizsgáljuk, hogy az új gazdasági kormányzási keretrendszer milyen kapcsolatban áll az EU stratégiai terveivel, a szakpolitikai területek fejlődésének folytonossága és új irányai hogyan érvényesültek a közösségi szintű válságkezelés során. Analitikai szemszögből, az intézményi változás és a gazdasági kormányzás átalakulásának elemzését a historikus institucionalista keretben végezzük el, az uniós és nemzetállami aktorok preferenciái közötti eltéréseket a racionális választásokon alapuló institucionalizmus segítségével mutatjuk be, míg a döntéshozók közötti interakciók értelmezéséhez diszkurzív institucionalista megközelítést használunk.

9.3 Európai Parlament és a világválság

Bánki András: *Politikai csoportok az Európai Parlamentben 2009-2020*

BCE, bnki.andrs@gmail.com

Az előadásban az Európai Parlament politikai csoportjainak szavazási mintázatait mutatom be három terminust érintve (2009-14; 2014-19; 2019-). Az Európai Parlament (EP) az Európai Unió döntéshozatali rendszerének egyik központi intézménye. Működésének vizsgálata hozzájárul a többszörös válság időszakának (multiple crisis) minél jobban történő megértéséhez, az arra adott válaszok bemutatásához. Az EP legfontosabb politikai aktorai a politikai csoportok. Az előadásban a politikai csoportokra koncentrálni mutatom be a EP-beli döntéshozatal változását a jelenlegi és az elmúlt két lezárt választási időszakban. Az előadásban a koalíciókötési stratégiára és a csoportkohézióra vonatkozó adatokon szemléltetem a politikai csoportok tevékenységét, amely adatok a <https://www.votewatch.eu/> oldalról származnak. A két lezárt EP terminust (2009-14; 2014-19) teljes egészében bemutatok, míg a jelenleg is tartó terminus (2019-) első évét. Ezt követően a lezárt terminusok első éveinek vizsgálata segítségével a három terminus összehasonlítását végzem el.

Hegedűs István: *Sohase mondd, hogy soha! A Fidesz és az Európai Néppárt szakítása és a kenyértörés hatása az európai pártrendszerre*

Magyarországi Európa Társaság, ihegedus@t-online.hu

Sokáig tartotta magát az a józan, elemzői konszenzus, miszerint a Fidesznek sosem lesz érdeke elhagyni a jobbközép politikai családot, a legnagyobb transzeurópai pártszövetség nyújtotta védőernyőt, míg az Európai Néppárt sem fogja eltávolítani magyar tagszervezetét rövid távú választási matematikai megfontolások alapján, illetve hosszabb távú stratégiai célok érdekében. Miért voltak ezek a látszólag racionális feltételezések hibásak a végkimenetel tükrében? Milyen tanulságokat lehet levonni a pártok viselkedésének vizsgálatát illetően az elhúzódó végjáték és a két partner közötti (férfias) románc lezáródása után? Úgy érvelnék, hogy a szeparációs folyamat dinamikáját olyan meghatározó tényezők és motivációk magyarázzák, mint a kölcsönös bizalom elpárolgása, ideológiai hajtóerők, személyes ambíciók, téves kalkulációk, sodródás, csoportgondolkodás és külső nyomás. Orbán Viktor kettős stratégiája, vagyis hogy egyrészt bent maradjon a mainstreamen belül, miközben erős hangon bírálja mérsékelt pártvezető társait, másrészt párhuzamosan összebarátkozzon a politikai spektrum Néppárton túli jobboldali és szélsőjobboldali politikusaival, mostanra összeomlott.

Mi lesz a Fidesz – most már egy nyíltan tekintélyelvű populisták politikai szervezet – jövője a miniszterelnök és pártelnök megkérdőjelezhetetlen vezetése alatt az európai pártarénában?

Képes lesz rá Orbán, hogy sok szempontból eltérő politikai pártokat és vezetőiket egyetlen nagy pártszövetségben tömörítse a „Populista Internacionálé” jegyében? És mi lenne az európai szinten egyesült establishment-ellenes politikai csoport létrejöttének hatása az európai pártrendszerre és az Európai Unió jövőjére?

Tuka Ágnes: Számvetés: az Európai Parlament és a világjárvány

PTE, tuka.agnes@pte.hu

2020 februárjától az Európai Parlament működésére is domináns hatást gyakorolt a világjárvány. A történelme során először kellett jelentősen módosítani az EP napi működését, hiszen mind az utazási előírások, mind a kötelező távolságtartás alapvetően rányomta a bélyegét az európai parlamenti képviselők munkájára. 2021 áprilisáig 167 olyan elfogadott dokumentum született, amely szövegében reagál a világválságra, illetve több mint 20 állásfoglalás címe is tartalmazta a COVID19-es szóösszetételt. Előadásomban ezek közül csak néhány vitát, illetve az Unió jövőjére vonatkozó véleményeket lehet felvillantani.

Egyrészt az európai világjárvány márciusi berobbanása utáni plenáris ülésen – áprilisban – foglalkoztak a képviselők részletesen a pandémia hatásaival. A plenáris vita és elfogadott állásfoglalás nyomán vizsgálom e dokumentum jelentőségét 2021-ben. Másrészt a járvány okozta gazdasági válság leküzdése új eszközöket követelt meg az Európai Uniótól, melyek kialakítása egybeesett a hétéves költségvetés elfogadásával is. Harmadrészt erőteljes kihívás érte a globalizált gazdaságot, amely különösen érintette az európai együttműködést, illetve módosításokat követelt a kül-, és biztonságpolitika, a schengeni térség területein is.

Negyedrész a világjárvány rámutatott az Európai Unió egyre feszítőbb ellentmondására: a tagállami és közösségi érdekek összehangolásának nehézségeire. Hiszen az egészségügy alapvetően tagállami kompetencia, ám ez az év felhívta a figyelmet arra, hogy a járvány sikeres leküzdése jelentős közösségi erőfeszítéseket igényel.

10. A Globális Dél és a pandémia, nemzetközi szervezetek a COVID-19 szorításában

Szekcióvezető: Tarrósy István

10.1 Vakcinadiplomácia?

Vörös Zoltán: Kína és a COVID-19 – Epicentrumból globális megmentő?

PTE, voros.zoltan@pte.hu

Az előadás Kína globális pandémiában betöltött szerepét mutatja be – kiemelve azokat az eseményeket és mozzanatokat, melyeken keresztül a világrendben zajló változásokat és folyamatokat érzékelhetjük, kirajzolva egy globális Kína képét. Az elmúlt másfél év felgyorsította Kína felzárkózását a vezető nagyhatalmakhoz, és Peking aktívan használva gazdaságát és a fejlődő államok körében kiépített imázsát, az egyik nyertesévé vált ennek az időszaknak. A kínai maszk- és vakcina-diplomácia számos térségben tovább javította az ázsiai ország megítélését és vakcináin keresztül a (mutációk miatt láthatóan kritikus) globális átoltottság is hamarabb elérhetővé fog válni. A járvány során ugyanakkor megmutatkoztak a kínai gyengeség és a jövőbeli konfliktusok jelei is: a járvány megjelenése sem javította az ázsiaiak és kínaiak globális megítélését, de az első hírek és jelek eltusolása megmutatták, hogy a kínai politikai rendszer továbbra sem transzparens és átlátható. A késlekedés ezáltal nehezítette a járványra történő globális felkészülést, mely felelősség alól aligha menthető fel a kínai vezetés. A WHO aktivitása, Tajvan újonnan felmerült tagsági kérdése pedig bebizonyították, Peking egyre növekvő súlya és szerepe a nemzetközi szervezetekben új konfliktusokkal fogja bővíteni a nemzetközi kapcsolatokat a kínai érdekek és elvek globális szinten történő megjelenése miatt – és bár Kína megítélése, ahogy az előbb fogalmaztam, számos térségben javult, az orvosi eszközök és maszkok exportálása és a kínai vakcinák megítélése a fejlett világban politikai kérdéssé is vált.

Simon Dávid: Vakcinadiplomácia, mint a puha hatalom új eszköze

IDEA Intézet, davidsimon.97123@gmail.com

A koronavírus elleni küzdelem napjaink legsürgetőbb feladata, mely küzdelem egyes szakaszaiban az olyan eszközök, mint a maszk vagy a vakcina a legfontosabbnak és leghatékonyabbnak bizonyulnak. Egy olyan gyógyszeripari nagyhatalom számára, mint Kína, a COVID-19 elleni vakcina egy újabb olyan diplomáciai kellék, mely biztosíthatja befolyásának további növekedését. Peking számára a nyugati vakcinanacionalizmus és a megnövekedett globális vakcina kereslet újabb lehetőség globális céljainak elérése érdekében, vagyis az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés intenzívebb folytatására.

Azonban Kína számára a vakcina csak egy eszköz regionális és globális befolyásának a növelésére az egyes régiókban (Afrikától, Európán át egészen Dél-Amerikáig) a széles eszköztárban fellelhető kellékek más-más kombinációját alkalmazza, hogy egyúttal tovább építse az Egyesült Államokkal szembeni keleti tengelyt. Az előadás célja az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés vakcinadiplomácia jegyében történő bemutatása, illetve annak kockázatainak ismertetése, továbbá az aktuális kínai „puha hatalom” eszköztár bemutatása.

Nezdei Mirabella: Migrációs egészségügy és a pandémia a WHO tevékenységének tükrében

PTE, mirbellanezdei@gmail.com

A COVID-19 okozta pandémia miatt a világra hatalmas kihívások nehezednek. Azzal párhuzamosan, hogy a járvány egyre gyorsabban és nagyobb mértékben tört utat magának, a migráció kérdésköre közpolitikai szinten fokozottan a háttérbe szorult, ám ez koránt sem jelenti azt, hogy maga a jelenség tűnt volna el. A járványhelyzet okozta nehézségek jelentős mértékben kihatnak a migránsok és menedékkérők helyzetére is, és a változások nem csupán rövid távú problémákat jelenthetnek. Gondoljunk akár csak az utazási korlátozásokból adódó limitált mozgási lehetőségekre, a legális migránsok és az üldöztetés elől menekülők is új kihívásokkal néznek szembe. A gazdasági hatások nyomán a globális egyenlőtlenség egyre csak növekszik: a hazautalások összege jelentősen csökkent, az alacsonyan képzett harmadik országbeli állampolgárok jelentős részének a home office nem lehetőség, a fizikai munka végzése közben még nagyobb kockázatnak vannak kitéve, és gyakran helyzetükből adódóan nem férnek hozzá a megfelelő egészségügyi ellátáshoz. A mostani helyzet talán még nyilvánvalóbbá teszi, hogy mennyire fontos lenne nagyobb figyelmet fordítani a migráció és az egészségügy közötti kapcsolatrendszerre. A WHO a 2019-2023 közötti időszakra vonatkozó globális akciótervében fokozott figyelmet szentel az említett terület támogatására: a szervezet már 2019-ben elfogadott egy kifejezetten a migránsok és menekültek egészségügyi helyzetének javítására vonatkozó akcióprogramot. E dokumentum prioritásai közé tartozik a menekültek és migránsok egészségügyi helyzetének általános javítása a nemzeti, regionális és globális egészségügyi politikákban, amihez elengedhetetlen az ágazatok, országok és szervezetek közötti együttműködés előmozdítása. Előadásomban értékelem a javaslatot a pandémia mérlegén, továbbá jövőbeli lehetséges fejlődési irányokat keresek a migrációs egészségügyre vonatkozóan.

Bartók András – Hettyey András: Kifizetődő-e az anti-normatív külpolitika? Magyarország és a globális nyitás

NKE, Hettyey.Andras@uni-nke.hu és Bartok.Andras@uni-nke.hu

Az IR kutatóinak egy jelentős csoportja szerint az Európai Unió normatív hatalomként tekint saját magára. Ugyanakkor a magyar miniszterelnök 2010 óta többször is kritizálta ezt a fellépést, különösen Kína, Törökország vagy Izrael normatív alapokon nyugvó bírálatát, például emberi jogi kérdésekben. Előadásunk arra keresi a választ, hogy anyagi értelemben megéri-e Magyarországnak ez az anti-normatív-fellépés? Konkrétan arra gondolunk, hogy ennek a már idézett, érdekalapú felfogásnak a jegyében a második és harmadik Orbán-kormány látványos gesztusokat gyakorolt számos, nem-demokratikus országgal szemben. Feltételezhető, hogy a magyar döntéshozók ezekkel a gesztusokkal igyekeznek erősíteni az említett partner-országokban a szándékot, hogy magyar termékeket vegyenek, Magyarországom fektessenek be és a nemzetközi szintén olyan politikát folytassanak, amely tekintettel van a magyar érdekekre és álláspontokra. Kiindulva ezekből a hipotézisekből az előadás azt vizsgálja, hogy Magyarország számára megtérül-e az, hogy eltávolodva az uniós álláspontoktól, gesztusokat gyakorol 10 általunk kiválasztott ázsiai és afrikai nem-demokratikus országgal (pl. Kína,

Törökország, Kazahsztán, Vietnam és Azerbajdzsán) szemben. Ennek megtérülés mérésére négy mutatóval dolgozunk. Először is megvizsgáljuk, hogy az érintett országokba mennyivel nőtt a magyar kivitel a 2010-12-es, illetve a 2016-2018-as periódus között. A második mutató az ezekből az országokból érkező közvetlen tőke-befektetések értéke. A harmadik mutató az állami ösztöndíjak száma, amelyeket magyar hallgatók kapnak az említett 10 országtól. A negyedik mutató az ENSZ-közgyűlésben történő együtt-szavazás, amivel a politikai kapcsolatokat minőségét kvantifikáljuk. Fontos, hogy mind a négy mutatónál összehasonlítsuk az adatokat egy kontroll-csoporttal: olyan országokkal, amelyek hasonlóképpen ázsiaiak vagy afrikaiak, de demokratikusak, és amelyekkel szemben Budapest nem gyakorolt látványos gesztusokat.

10.2 Nemzetközi konfliktusok járvány idején

Marsai Viktor – Tarrósy István: A COVID-19-járvány és az afrikai dzsihadista szervezetek

NKE és MKI, PTE, marsai@migraciokutato.hu és tarrosy.istvan@pte.hu

Miközben az Afrikát is sújtó COVID-19 járvány a legtöbb helyi aktor számára súlyos következményekkel járt és jár, néhány szereplő a vírus térnyerésében és annak hatásaiban olyan lehetőségeket ismert fel, amelyek mentén növelheti legitimitációját és befolyását a kontinensen. Ezek közé tartoznak az afrikai dzsihadista szervezetek, amelyek kihasználva a velük szemben álló állami és más aktorok leterheltségét, a járványt arra használják fel, hogy demonstrálják saját kvázi-állami funkciójukat és aláássák ellenfeleik legitimitását. Ezek keretében megpróbálják uralni a pandémiáról szóló narratívát, és olyan szerepköröket igyekeznek átvenni, amelyeknek alapvetően állami fenntartásban kellene működniük (egészségügy, biztonság).

Előadásunkban bemutatjuk, miként értelmezték a világgjárványt a különféle dzsihadista szervezetek, és miként helyezték azt saját narrációs koordináta-rendszerükbe. Ezt követően bemutatjuk, hogy a kemény biztonság területén miként ragadták meg a kínáló alkalmat az egyes csoportok és fokozták az általuk alkalmazott katonai nyomást. Végül beszélünk arról, hogy a különféle szociális rendszerek – mint az egészségügy és az oktatás – megrendülése milyen lehetőségeket kínál a szervezeteknek propagandájuk terjesztésére és a toborzásra, és hogyan próbálták betölteni a kialakult réseket.

Pintér Tibor: A Szövetséges Demokratikus Erők (ADF) és az Iszlám Állam kapcsolata a világgjárvány idején

SZTE, teibor93@gmail.com

A Szövetséges Demokratikus Erők (ADF) egy ugandai iszlamista szervezet a Kongói Demokratikus Köztársaság keleti részén, ahol a kongói hadsereg folyamatos nyomásának van kitéve. A túlélés érdekében beágyazta magát a zord kietlen vidék helyi lakosságába, így válva ellenállóvá és alkalmazkodó képessé. Azonban 2015-től komoly belső átrendeződés következett be a szervezet életében, szélsőségesebbé vált, aminek következtében a célja az ugandai iszlám kormány létrehozása helyett a globális szintén való megjelenés lett. Ehhez pedig kiváló partnernek tűnik az Iszlám Állam, ami egyre inkább elkezdett a tartományaira támaszkodni. Habár az ENSZ hivatalosan nem ismeri el a két fél kapcsolatát a közvetlen bizonyítékok hiánya miatt, mégis számos közvetett jel utal arra, hogy fennáll. 2019-ben az ISIS vezetője deklarálta az Iszlám Állam Központi Tartományának (ICSAP) létrejöttét, aminek az alapját az ADF képezi. Az általuk gyártott médiatartalmak révén lehet következtetni a viszonyuk szintjére, ami arra utal, hogy ez hosszútávon mindkét fél számára gyümölcsöző lehet. Ha az ENSZ nem is, de például az Amerikai Egyesült Államok 2021 márciusában elismerte a két fél közötti kapcsolatot, felhívva a figyelmet a helyzet súlyosságára. Az ADF az elmúlt években még veszélyesebbé vált, egyre nagyobb fenyegetést jelent a helyi lakosság körében, komoly belső migrációt elindítva. És ez folyamat a koronavírus járvány és az ebola ismételt megjelenésével továbbra sem csillapodott, sőt ez a melegágya lehet egy olyan erőszakszervezeteknek, mint az ADF.

Czirják Ráhel: A COVID-19-járvány hatásai a mindennapi életre Kongóban – terepi kutatási tapasztalatok

MMSzS és PTE, rachelczirjak@gmail.com

Amikor a COVID-19 járvány elérte Afrikát, a világ aggódva figyelte, hogy a kontinens országainak gyenge lábakon álló egészségügyi rendszerei hogyan fognak tudni megküzdeni a betegséggel. Ám a félelmek nem igazolódtak be: mind a fertőzöttek, mind pedig a koronavírus járvány miatti halálesetek száma tekintetében a kontinens világ szinten a legkevésbé érintett területek közé tartozik. Az alacsony intenzitású fertőzés okát több tényezőre vezetik vissza, a fiatalos korszerkezettől a kedvező éghajlati adottságokon át a nemzetállamok különböző intézkedéseiig. Jelen előadás a Kongói Demokratikus Köztársaság járványkezelését, és annak hétköznapiakra gyakorolt társadalmi-gazdasági hatásait mutatja be, egy 2020 végi terepmunka eredményeinek ismertetéseként. 2020. november 26. és december 5. között ugyanis az Afrikáért Alapítvány és a Máltai Szeretetszolgálat közös missziós útjának keretében egy stáb Kinshasába utazott, hogy a COVID kongói hatását és a kongói lakhatási helyzetet bemutató dokumentumfilmet készítsen. A terepmunkán Czirják Ráhel – a Máltai Szeretetszolgálat munkatársa, a PTE doktorandusz hallgatója – is részt vett urbanizációs szakértőként. Az út során interjúkat készítettek helyi orvosokkal, tanárokkal, valamint szegénynegyedekben és nyomornegyedekben a társadalom legtörékenyebb, így a járványnak legkiszolgáltatottabb tagjaival a mélyszegénységben élőkkel is. Az előadás összefoglalja az ország járványkezeléssel kapcsolatos legfontosabb intézkedéseit, valamint ennek a társadalomra, gazdaságra, elsősorban a mélyszegénységben élő emberek hétköznapijaira gyakorolt hatásait, rávilágítva arra, hogy egy-egy intézkedés milyen sokrétű következménnyel járhat a helyi lakosokra.

Dömös Mariann: *Az olasz járványhelyzet és ennek hatásai a bevándorló közösségekre. Az olasz civil szervezetek programjai a COVID-19 árnyékában*

PTE, maja9999@gmail.com

A COVID-19 pandémia megjelenése úgy tűnik, hibernálta a globalizációt és annak olyan alapvető jelenségeit, mint amilyen a migráció. A 2020-ban előtörő járvány a globális politikai, gazdasági és társadalmi rendszerek minden aspektusára hatással volt és fokozottan érintette az olyan vulnerábilis csoportokat, mint amilyen a bevándorlók közössége. Befolyásolta a mobilitást, a migránsok alapvető jogait és életkörülményeit, kiemelte és megerősítette a strukturális egyenlőtlenségeket és a már meglévő sebezhetőségeket. A járvány rámutatott a migránsok fontosságára nemzetközi szinten (így például a mezőgazdaságban, egészségügyben vagy a logisztikai ágazatban), ugyanakkor kihangsúlyozta az interdependenciák törékenységét, bizonyos csoportok kiszolgáltatottságát és sérülékenységét.

Itália történelmi és geopolitikai elhelyezkedése okán is a migrációs nyomásnak erősen kitett ország, amelyet a 2020 februárjától a pandémia is erősen sújtott. Habár az Európába irányuló migráció csökkent a járvány nem oldotta meg, inkább csak elfedte a korábbi évek problémáit. Az itáliai civil szervezeti réteg – az olasz politikai kultúra számos eleméből táplálkozva – sokrétű, a bevándorlás problémáját és az állami migrációs politika hiányosságait kezelni kívánó kezdeményezést hozott létre. A járvány következtében e szervezetek újabb kihívásokkal kellett, hogy szembe nézzenek, így például a nem olasz állampolgárok körében átlagosan kettő-négy héttel később kerültek az esetek diagnosztizálásra, nehezebb volt az egészségügyi ellátás és ebből következően növekvő a mortalitás, a gazdaság bizonyos ágazataiban a COVID-19 a már meglévő egyenlőtlenségeket tovább növelte és mélyítette. Az előadás az olasz civil szervezetek lenszén keresztül igyekszik feltérképezni a világjárvány hatásait az olasz bevándorló közösségekre.

11. Választások és választók a COVID árnyékában: közvélemény, választások és azok hatásai

Szekcióvezető: Szabó Andrea

11.1 Választások és választók

Bódi Máttyás: *A jelenlét nélküli jelen(lét). A hazai pártszervezetek fejlettségének területi különbségei*

bodimatyas@gmail.com

A különböző hazai választásföldrajzi kutatások alaposan feltárták társadalmunk választói magatartásának térbeli jellegzetességeit. A társadalomtudományok által jól beazonosított

politikai gondolkodásbeli törésvonalak térbeli mintázatai mentén, bizonyos mértékig tettenérhetőek és magyarázhatóak a pártpreferenciális, illetve egyéb voksolási jellegzetességek, amelyek akár választásról-választásra visszatérően kirajzolódnak. Ezen kutatások fontos társadalmi összefüggéseket tárnak fel - ennek kapcsán említhetnénk a népi-urbánus dichotómia továbbélését a jobb-bal tengely mentén - amelyeken keresztül könnyebben érthetőbbé válnak a hazai politikai folyamatok.

Mindazonáltal most arra szeretnék kísérletet tenni, hogy a hazai pártok szervezeti fejlettségét, intézményesültségét, helyi társadalmi beágyazottságát mutassam ki, különös tekintettel a vizsgált jelenség területi jellegzetességeire. Arra keresem a választ, hogy az általam vizsgált négy, országos jelentőségű választási esemény (országgyűlési: 2014, 2018, Európai Parlamenti: 2014, 2019) vonatkozásában, a felállított településkategóriák szerinti felosztásban, valamint a 106 országos egyéni választókerület (OEVK) szintjén, mely pártok voltak képesek vizsgálatra érdemes számú pártdelegáltat eljuttatni a szavazóköri szavazatszám-láló bizottságokba. Ahogyan azt a hasonló célú nemzetközi vizsgálatok is mutatják, pártok szervezeti állapotára vonatkozó adatokat (pl. párttagok száma és lokációja, alapszervezetek elhelyezkedése) szinte képtelenség megszerezni, azért meglátásom szerint az egyetlen olyan hiteles adatot használtam fel, amely a Nemzeti Választási Iroda (NVI) szavazóköri jegyzőkönyveiben rögzítésre kerül.

Számos nemzetközi kutatás alátámasztja, hogy egy hosszútávon is sikeres párt egyik legfontosabb előfeltétele, az országos kiépült alapszervezeti háló, párttagság megléte. Megvizsgálom, hogy a szavazóköri pártdelegáltak jelenléte, milyen területileg kitapintható jellegzetességekkel bír. Előadásom záró részében az egyes pártok szavazóköri jelenlétét megpróbálom összefüggésbe hozni az adott szavazókörben elért választási eredményével, ezáltal empirikusan megvizsgálni, hogy valóban kimutatható-e összefüggés a két változó között. Végezetül, ezeket az összefüggéseket, egy kormány – ellenzék szembeállításban is elemzem.

Horváth Attila: *Megosztott ország, megosztott nemzet – A 2020-as lengyel elnökválasztás a COVID-19 árnyékában*

Nemzeti Közszolgálati Egyetem, HorvathAttila@uni-nke.hu

Lengyelország élesen elüt a kelet-közép-európai országoktól abból a szempontból, hogy a bipoláris logika kivételes erősséggel és tartóssággal strukturálja a politikai versenyt. Az országban immár másfél évtizede két, egymással élesen szembenálló alternatíva mentén dölnék el a választások: az egyik opciót a közel hat éve kormányzó, ultrakonzervatív, populista, esetenként nacionalista hangvételű Jog és Igazságosság párt (PiS) jelenti, míg a másik tábor vezető ereje az alapvetően szintén jobboldali, de ellenfelénél jóval mérsékeltebb és liberálisabb, 2007–2015 között kormányzó Polgári Platform (PO).

Előadásomban a 2020. májusára tervezett, a járványhelyzet miatt végül júniusban és júliusban megtartott elnökválasztás hátterét, eredményeit és következményeit járom körül, hangsúlyt helyezve a két politikai tábor profiljának megrajzolására is. A választás abból a szempontból nem hozott újdonságot, hogy a két tábor közötti – eredetileg egyébként alig létező – törésvonal ezúttal is kifejtette a hatását. Míg az ellenzéki jelölt a fiatalok, a városiak (főként a nagyvárosiak), a magasabban képzetebbek és a magasabb keresetűek között bizonyult felülreprezentáltnak, addig a PiS jelöltje az idősebbek, a vidékiek, az alacsonyabban képzetek és az alacsonyabb keresetűek körében volt népszerűbb.

A téma egyik különlegességét az adja, hogy a lengyelországi politikai fejlemények a PiS 2015-ös hatalomra kerülése óta számos szempontból hasonlóságot mutatnak a 2010 utáni magyarországi folyamatokkal. Ennek megfelelően előadásomban azt is felvázolom, hogy milyen pontokon egyezik meg, illetve tér el a két ország pártrendszerére.

Vogel Dávid: *Választások az Andokban: Bolívia és Ecuador választáson*

Óbudai Egyetem, divad.legov@gmail.com

A kétezres éveket követő nagyjából másfél évtized 'pink tide' időszakát követően még a leglátványosabb reformokat végrehajtó kormányok is sorra elvesztették a választásokat Latin-Amerikában. Bár Rafael Correa 2017-ben három választási győzelmet követően, saját korábbi

alelnökének adta át az elnöki széket, Lenín Moreno elnök szinte már az első hivatalban töltött hetében elkezdte a 180 fokos fordulatot, ami végül végleges szakítást eredményezett elődjével. Evo Morales, Bolívia első őslakos származású elnöke, szintén három sikeres megmérettetés után egy több részletében máig tisztázatlan választás első fordulójának megnyerését követően kényszerült lemondásra, és az ország elhagyására.

Az egyéves jobboldali átmeneti elnökséget követően 2020 októberében megtartott választásokon a volt elnök által támogatott jelölt, pártjának színeiben (MAS) nyerte meg a választást, emellett a törvényhozás mindkét házában szintén MAS többség alakult ki. A sok vonatkozásban hasonló Ecuador 2021 februárjában, illetve áprilisában tartotta a választásokat, ahol a regnáló elnök nem indult újra, elődje pedig a szakítás miatt új pártszövetséget hozott létre önkéntes belgiumi száműzetéséből.

Az akár jobbközép elnökségként is aposztrofálható Moreno-időszakot követően azonban, a baloldali győzelmet (bár többséget nem) eredményező parlamenti választások, és az elnökválasztás győztes első fordulója után végül a baloldali jelölttel szemben korábban kétszer is alulmaradó jobbközép jelölt szerezte meg a szavazatok többségét és így az elnöki széket. A két ország és közelmúlt belpolitikai időszakuk hasonlóságai, valamint a választások eltérő eredményei érdekes összehasonlításra és elemzésre adnak lehetőséget. Az előadás célja, hogy rávilágítson a miértekre, a baloldal megítélésére, a korrupció, az autoriter vezetési stílus, a venezuelai krízis, az őslakosok szerepének, valamint a gazdaságpolitikai intézkedések, illetve a koronavírus kezelésének hatásaira.

Wiener György: *Négy választás a világjárvány időszakában*

gywiener@gmail.com

A világjárvány eddigi három hulláma alatt az euróatlanti térségben két, viszonylag rövid halasztástól eltekintve, mindenhol az előírt időben megtartották a választásokat. E téren tehát, szemben a gazdasággal és a hétköznapi élettel, a pandémia nem vezetett lezáráshoz. E választások közül az előadás négyet elemez; az amerikai elnökválasztást, a holland és a bolgár parlamenti voksolást, valamint a hazai időközi országgyűlési szavazást.

A pandémia hatását leginkább a november 3-i amerikai elnökválasztás esetében érezhetjük. Számos elemzés szerint Trump vereségét elsődlegesen elhibázott járványkezelése okozta, ám 2016-hoz képest támogatóinak száma, több mint 11 millióval emelkedett. Kudarcához ugyanakkor az is hozzájárulhatott, hogy a jobboldal megosztott volt; kulcsfontosságú, ún. csatátér államokban a libertariánus jelölt indulása akadályozta meg az elnök győzelmét.

Az uniós tagállamokban ilyen hatást már kevésbé, vagy egyáltalán nem érezhetünk. Hollandiában a közvélemény pozitívan értékelte Mark Rutte kabinetjének járványkezelését, s így a pandémia csupán a szavazás lebonyolításának módját befolyásolta. A március 17-i voksoláson ugyanis ismét a kormányfő pártja, a VVD végzett az első helyen, támogatottságát az év elején kirobbant gyermekellátási botrány sem érintette. A COVID 19 meghatározó szerepével Bulgáriában sem találkoztunk, ahol a GERB, a vele szembeni korrupciós vádak ellenére győzött. Híveinek aránya ugyanakkor jelentősen mérséklődött, miközben egy új protestt párt foglalta el a második helyet és két másik korrupcióellenes alakzat is bejutott a törvényhozásba.

A hazai időközi országgyűlési választáson sem a járvány volt az alapvető kérdés, hanem az, hogy milyen mértékben működőképes a hatpárti ellenzéki összefogás. A Fidesz győzelme ellenére az együttműködés sikeresnek bizonyult, jelezve, hogy valóban létrejött az ellenzéki választó.

11.2 Módszertani, kísérleti panel

Novák Anna: *A vignette módszer alkalmazásának kihívásai a politikatudományban*

Budapesti Corvinus Egyetem, annanovak44@gmail.com

Kutatásunk fókuszában a COVID-járvány árnyékában folyó ellenzéki előválasztások állnak. A választók attitűdjének megismerésére a vignette módszert használjuk, amelynek alkalmazása a politikatudományban eddig nem terjedt el. Ez a fajta módszertan és kutatási elrendezés rendkívül jól alkalmazható a válaszadók hiedelmeinek, értékeinek és percepcióinak

megismerésére (Hughes & Huby, 2004). Célunk, hogy a metodológia adta lehetőségeket kihasználva minél alaposabban megismerhessük a magyar emberek előválasztásokkal és jelöltekkel kapcsolatos nézeteit. Módszertani szempontból a vignettek lekérdezésének tapasztalataira is kíváncsiak vagyunk, a jövőbeli alkalmazásra vonatkozó tanulságok megállapításával.

További releváns kutatási szempont a kormány kommunikációja. Hogyan használja a COVID-járványt az előválasztások tematizálására a kormány? Ezen kérdés a rövid távú hatások és eredmények szempontjából nézve jelentős. Messzebbre tekintve azonban adódik a kérdés, hogy az ilyen körülmények között lebonyolított előválasztások milyen módon fognak beépülni a hazai politikai kultúrába és a választók szocializációs folyamataiba.

A fennálló veszélyhelyzetben átrendeződtek a prioritások – vajon kevésbé fontos a demokrácia ilyen vészterhes időkben?

Patkós Veronika - Plesz Bendegúz: *A Winner-Loser Data Set – Egy adatbázis és alkalmazásai*

TK PTI, ELTE ÁJK és Budapesti Corvinus Egyetem, Patkos.Veronika@tk.hu, Plesz.Bendeguz@tk.hu

Az előadás egy új, szabadon használható komparatív európai adatbázist, a Winner-Loser Data Set-et mutatja be, amely választói preferencia és pártidentitás alapján sorolja kormánypárti és ellenzéki, tehát politikai szempontból győztes és vesztes csoportokba az európai megkérdezetteket a European Social Survey (ESS) projekt integrált adatbázisában. Számos adatbázis tartalmaz pártpreferenciára vonatkozó adatot, de ezek kormánypárti/ellenzéki csoportokba sorolása, a kérdés sokszor bizonyított jelentősége ellenére, ezidáig hiányzott. Bár néhányan eseti jelleggel vállalkoztak az adatbázis egyes részeire vonatkozóan a csoportosítás elvégzésére, ezek a gyűjtések nem érhetőek el szabadon és nem használhatóak fel más kutatók számára. Az adatbázis ezt a hiányt kívánja betölteni, az ESS első nyolc hullámát egészíti ki két új változóval.

370 000 választó kormánypárti/ellenzéki státuszára vonatkozóan tartalmaz információt 2002 és 2018 között, összesen 32 európai országból, így 191 ország-esetet fed le. Adatbázisunk segítséget nyújt olyan elemzések elvégzéséhez, amelyek esetében a politikai győztes/vesztes státusz akár függő változóként, akár fontos kiegészítő magyarázatként, kontroll változóként játszik szerepet. A kormánypártiság/ellenzékiesség nem csupán a szűk értelemben vett politikai döntéseket befolyásolja, hanem a percepciók és a viselkedési döntések széles skálájára is hatással van. Így az adatbázis különösen hasznos lehet mindenféle komparatív választói viselkedéssel foglalkozó kutatás számára, a gazdasági szavazás, az intézményi bizalom, a különféle politikai megosztottságok, a szubjektív jóllét, illetve akár a különböző policy döntések elfogadására, követésére ható tényezők vizsgálata során is. Az előadás utolsó felében néhány példát mutatunk be ezek közül.

Petrovszki László: *Az inkumbencia jelenségekkel foglalkozó angol nyelvű tudományos publikációk metaanalízise*

Szegedi Tudományegyetem, kronn1993@gmail.com

Inkumbensnek nevezzük azt a politikust, aki adott pillanatban, választások útján elnyert, politikai tisztséget tölt be. Számos jelenség köthető az ebből a pozícióból fakadó előnyökhöz és hátrányokhoz, amelyeket a politikatudományban az inkumbencia kutatások foglalnak össze. A legismertebb inkumbenciához köthető hatás az inkumbens előny, aminek több évtizedes szakirodalma van az Amerikai Egyesült Államokban és nemzetközi szinten is. A kutatásomhoz a Scopus (www.scopus.com) elnevezésű online tudományos absztraktokat és idézettséget rendszerezű adatbázisból lettek az adatok kinyerve. Az „incumbency” keresőszó használatával angol nyelvű tanulmányok címeire, absztraktjaira és kulcsszavaira lett a szűkítés elvégezve. Az ezáltal elért találatok címei és alcímei, első szerzőinek nevei és a további szerzőinek száma, folyóiratok címei, megjelenés éve, idézések száma, DOI azonosítója, absztraktja, valamint a kulcsszavai kerültek az elkészített táblázatba.

A metaanalízisem célja, hogy feltárja az évtizedek alatt miként változtak a tematikai, módszerei és főbb érdeklődési területei az inkumbencia vizsgálatával foglalkozó politikatudósoknak. Céлом továbbá, hogy megállapítsam az inkumbenciához köthető tanulmányok mely területei alulkutatottak és melyek fölülreprezentáltak. Az inkumbencia

kutatások az inkumbens előny természetéből fakadóan elsősorban többségi választási rendszerek eredményeit tudja feldolgozni és értelmezni, amelyeknél a személynek szóló szavazat jelentős tényező. Ezekből fakadóan a főbb kutatási kérdéseim a következők. Számszerűsítve évente hány inkumbenciával foglalkozó tanulmány jelent meg és melyik folyóiratokban lett a legtöbb publikáció közölve? A kulcsszavak közül mik voltak a leggyakrabban használtak? Milyen módszereket alkalmaztak (kvalitatív vagy kvantitatív) a publikációk szerzői? Földrajzilag mely államok, illetve területek voltak a legtöbbször vizsgálva? Végül, melyik és milyen szinten elhelyezhető (elsőrendű vagy másodrendű) választásokat vetettek vizsgálat alá jellemzően a szerzők?

11.3 Politikai részvétel

Gerő Márton: *Mozgósítás és válság - Az ellenségképzés kapcsolata a politikai részvétellel a járvány okozta válság előtt és alatt*

ELTE TáTK, TK SZÍ, Gero.Marton@tk.hu

Az előadásban azt vizsgálom meg, hogy az ellenségképzésre és veszélyekre épülő diskurzus iránti fogékonyság hogyan függ össze a politikai részvétellel és ezt az összefüggést hogyan módosítja az új típusú koronavírus járvány okozta válság. Habár a politikai szociológia központi modelljei az egyéni erőforrások szerepét hangsúlyozzák a politikai részvételt befolyásoló tényezők közül, a mozgalmakutatás egyre nagyobb hangsúlyt helyez a keretezés hatására és a mozgósítás kognitív folyamataira. A magyar esetben a keretezés szerepének hangsúlyosabb vizsgálatát a nyilvánosság és politikai diskurzus egyre erősebb polarizációja is indokolja.

A polarizálódó nyilvánosságban az ellenségképzésre épülő keretezés egyszerre szolgál mozgósítási és a politikától való távortartás mechanizmusaként. Korábbi kutatási eredményeink szerint előbbi a több, utóbbi a kevesebb erőforrással rendelkező csoportokban volt jellemzőbb. A koronavírus-járvány okozta válság kezelési módja a polarizációt feltehetően tovább erősítette, ugyanakkor korlátozta a politikai részvétel lehetőségeit. Így adódik a kérdés, hogy az ellenségképzésre és veszély-percepciókra épülő keretezési folyamatok szerepe hogyan változott a politikai részvételt meghatározó tényezők sorában. Vajon tovább erősödött a részvétel és az ellenségképzésre való fogékonyság kapcsolata vagy éppen ellenkezőleg, annak elidegenítő hatása érvényesül jobban?

Ezt a kérdést vizsgálom meg, két, a Társadalomtudományi Kutatóközpont által készített, a magyarországi felnőtt korú lakosságra reprezentatív, kérdőíves kutatás elemzésével.

Ezekben összehasonlítható módon vizsgáltuk meg az ellenségképekről és veszélyekről alkotott véleményeket és a politikai részvétel formáit 2018 őszén és 2020 telén, így jól mutatják a pandémia előtti, és a járvány második hullámának tetőzésekor aktuális állapotot.

Oross Dániel: *A magyar társadalom politikai részvételének tendenciái a COVID-19 járvány tükrében*

ELKH TK PTI, Oross.Daniel@tk.hu

A koronavírus-járvány következtében tett intézkedések jelentős társadalmi változást generáltak, ami a politikai aktivitásra is hatást gyakorolt, ezért az előadás célja a politikai részvétel tendenciáinak vizsgálata. A politikai részvétel fontos területét jelentik az egy adott közösség igényeire szabott, önkéntes cselekvési formák, ezeket vizsgálva eredményeink megerősítik azon korábbi eredményeket (Mikecz - Oross, 2020) miszerint a pandémiával összefüggő önkéntesség meghaladta a normális körülmények között történő önkéntes elköteleződés mértékét. Eredményeik alapján összességében a 2017 decemberi, 2018 januári adatokhoz képest (31%) 8 százalékponttal növekedett a szervezeti kötődés (39%). A civilszervezeti aktivitás tekintetében a vallási, egyházi szervezetekben való részvétel nőtt az elmúlt időszakban, egyházi és sportszervezethez a válaszadók 16 százaléka kötődik. Azonban a koronavírus-járvánnyal összefüggő korlátozások hatását jelzi, hogy a szomszédsági, lakóhelyi közösségekben (10 százalék) és a szakmai szervezetek tevékenységében kifejezetten nagymértékű (6 százalékos) visszaesés mutatkozik.

A politikai részvétel trendjeit vizsgálva adataink jelzik a hagyományos részvételi formákban történő aktivitás csökkenését, ez alól némi kivételt a választási évek jelentenek,

amikor némiképp nő a politikusokkal kapcsolatba lépők és pártokban tevékenykedők aránya, ám ezt a hullámzást figyelembe véve a kapott eredményeket legoptimistább megközelítésben is csak stagnálásként interpretálhatjuk. Ezzel szemben eredményeink a közvetlen részvételi formák növekvő népszerűségét tükrözik, különösen a petíciók, nyilatkozatok aláírása vált adatfelvételünk idejére népszerűbbé. 2020 decemberében a nem választási politikai részvételt tekintve továbbra is az egyéni szintű érdekkijárási technikái a leginkább bevetettek. Ezt jelzi, hogy a politikussal való közvetlen kapcsolatfelvétel az egyik leggyakoribb részvételi forma, aminek az aránya 2018 óta 7-ről 9 százalékra növekedett, míg hasonlóan népszerűvé vált a nyilatkozatok aláírása is (e téren jelentősen 5-ről 9 százalékra nőtt az aktivitás). Továbbra is fontos politikai aktivitás az online hozzászólás, ám érdekes, hogy 2017/2018 fordulójához képest, az online térbe való beszorulás ellenére, adataink 5 százalékos csökkenést mutatnak e téren.

Pataki Gyöngyvér: *(In)aktivitás mint részvételi repertoár: A folyton változó intézményi környezethez való alkalmazkodás részvételi lehetőségei*

ELKH TK PTI, Pataki.Gvongvver@tk.hu

Mi sem beszédesebb a szűkebb-tágabb társadalmi intézményekben való részvétel észlelt lehetőségéről és módjáról, mint egy globális krízis, amely alapvetően kérdőjelezi meg társadalmi intézmények, funkcióit, működését és formálásának esélyeit. Röviddel a COVID-19 vírus megjelenése előtt megindult egy termékeny szakmai vita, arról, hogy a rendszerváltás után született fiatalok állampolgári és politikai szocializációja során kialakul-e olyan a nemzedékre jellemző viselkedési minta, amely a fiatalok által preferált nyilvánosságot szervezik. Beszélhetünk-e e kohorszban egyáltalán nemzedékről, egységes gondolati sémákkal és cselekvési mintákkal jellemezhető politikai generációról? S ha igen milyen élmények mentén kristályosodhat ki egyfajta közös tudat: az egy generációhoz tartozás tudata (Gábor 2012; Gázó and Laki 2004; Kábái 2007; Somlai 2010; Szabó, A., Susánszky, P., & Oross 2019; Szabó and Gerő 2020; Szalai 2011)?

E generáció folytonos strukturális, pénzügyi, biopolitikai válságok szemtanúja. Ekként felmerül a kérdés vajon törés-e számukra a jelenlegi globális krízis: olyan meghatározó élmény, amely köré kikristályosodhat egy politikai generáció? Avagy miként viszonyul e generáció a folyton változó társadalmi intézményekhez és ebben milyen változást hozhat egy globális krízis helyzet.

Csákó és Sík az intézményekhez való viszony tekintetében röviddel a krízis előtt igazolta a lojalitás reflektálatlan, illuzórikus mivoltát, a kivonulás túlsúlyát, valamint a tiltakozás kiüresedését (Csákó and Sik 2018). E szerzők szerint a fiatalok intézményi részvételét polkonform kommunikáció és piackonform magatartás jellemzi körükben azonban mégsem azonosítható intézményi elköteleződés. Vagyis a konformitás nem jár együtt intézményi lojalitással, de nincs lázadás sem: az intézményi lojalitás tehát reflektálatlan. Előadásomban -hetven interjút tartalmazó kvalitatív minta alapján - e reflektálatlan intézményi lojalitás és az intézményi bizalom viszonyát járom körbe. Amellett kívánok érvelni, hogy a részvétel és a bizalom más-más logika mentén épül fel. Ha pedig ez így van feltételezhető, hogy a válság tovább csiszolja e sajátosan közép-európai viszonyulást a közléthez (Csepeli 2019; Giczi and Sík 2009; Hajdú 2012; Letki 2004; Vit 2018). Egyfelől a részvételt inkább az intézményekről kialakuló kép és a korábbi pozitív részvétel élménye ösztönzi, mintsem az a tény, hogy a résztvevők mennyire bíznak egymásban vagy az intézményi folyamatokban. Másfelől a fiatalok figyelmét az intézményi elköteleződés helyett sokkal inkább leköti a személyes biztonságot és jövőt garantáló bizalom kialakításához és fenntartásához köthető társas gyakorlatok elsajátítása: az (in)aktivitás egyfajta részvételi repertoárja. Tekintettel, hogy az intézményi elaszticitás, az intézményi felxibilitás kialakítására, kijátszására és az ahhoz való alkalmazkodásra a vizsgált generációban az adatok alapján már a járvány előtt is számtalan gyakorlat együtt élt, érdekes kérdés, hogy e generáció intézményi részvételére miként hat - az ez alkalommal nem csak nemzetállami, hanem globális szinten is változó - intézményi környezet.

11.4 Politikai identitások, politikai szocializáció

Susánszky Pál - Szabó Andrea: *Elégedettség, de mivel? A demokráciával való elégedettség politikai és gazdasági dimenziói*

TK PTI, és TK PTI, ELTE ÁJK, Susanszky.Pal@tk.hu. szabo.andrea@tk.hu

Az állampolgárok demokráciáról való vélekedésének és a demokráciával való elégedettségének vizsgálata a jelenkori politikai szociológia és politikatudomány egyik legkutatottabb témája. Egyáltalán nem egyértelmű azonban, hogy a demokráciával való elégedettséget mérő kérdést, hogyan interpretálják a kutatók („Mindent összevetve mennyire elégedett Magyarországon a demokrácia működésével?”). Vajon mire válaszolnak a kérdőív kitöltői, amikor ezt a kérdést látják? Egyes értelmezések szerint a kérdés a rendszer értékeléséről szól, azonban összekeverednek a politikai rendszer alapelveinek és teljesítményének szempontjai. A rendszer alapelveiről, alapértékeiről és azok működéséről szóló szempont lehet például, hogy mit gondolnak az állampolgárok mennyire fontos alapérték a szólásszabadság és mennyire valósul meg jelenleg, egy adott ország, adott politikai rendszerében. A rendszerhez való viszonyulás másik értelmezése szerint viszont a kérdés a rendszer által biztosított szolgáltatások és közjavak, valamint a gazdasági teljesítmény értékeléséről szól. Tehát, ezen második értelmezés szerint, amikor az emberek a demokráciával való elégedettség kérdésre válaszolnak, akkor valójában a rendszer teljesítményét értékelik.

Az empirikus kutatások megállapították, hogy a demokráciával és a gazdasággal való elégedettség közötti korreláció magas, továbbá, a demokráciával való elégedettséget magyarázó regressziós modellekben az egyik legfontosabb tényező a gazdasággal való elégedettség. Kutatásunkban kíséreltet teszünk arra, hogy a demokráciával való elégedettség méréséről le tudjuk választani az állampolgárok gazdasággal való elégedettségét. Az online survey kísérletünkkel azt vizsgáljuk, mennyiben magyarázható a két tényező magas korrelációja a gazdasággal való elégedettség kérdés előfeszítési (priming) hatásával.

Bene Márton - Boda Zsolt: *Demokratikus hatékonyságérzet és populizmus: elméleti és empirikus vázlat*

TK PTI, ELTE ÁJK és TK PTI, ELTE ÁJK, Bene.Marton@tk.hu. Boda.Zsolt@tk.hu

A populizmus tekinthető egyfajta válságjelenségnek, amely a politikai rendszer aktuális működése és az állampolgári elvárások között fennálló diszkrepanciát jelzi. A demokrácia ugyanakkor maga is támaszt elvárásokat az állampolgárokkal szemben, és a sikeres vagy hatékony politikai részvételhez kellene bizonyos képességek, valamint állampolgári investíció is: tájékozódás a közéletéről, politikai kompetenciák, erőforrások, és reflektív hozzáállás, amely egyensúlyoz a hatalmon lévőkkel szembeni kritikai attitűdök és a bizalomalapú együttműködés között. A közvéleményben erősödnek a populista attitűdök, ha az emberek úgy érzik, hogy saját képességeik és az intézményrendszer nyújtotta lehetőségek alapján csak korlátozottan tudják a politikát befolyásolni, vagyis, ha a politikai cselekvésbe való befektetés költségét túl magasnak érzik. Miközben ezt a helyzetet okozhatják külső körülmények is, előadásunkban az egyéni szintű tényezőkre összpontosítunk. A politikai hatékonyságérzet koncepciójából indulunk ki, és azt kiegészítjük a demokratikus képességek fogalmával, megalkotva a demokratikus hatékonyságérzet (efficacy) fogalmát. Azt feltételezzük, hogy a demokratikus hatékonyságérzet fogalma segít jobban megérteni a populista attitűdök egyéni okait. Hipotézisünk szerint a demokratikus képességek - amelyeket a politikai tudás, a tájékozódás, az állampolgári diszpozíciók és politikai kompetenciák dimenziói mentén határozzunk meg - a politikai hatékonyságérzettel kombinálva védelmet nyújtanak a populista attitűdökkel szemben, amit normatív kiindulópontunk alapján kívánatosnak tartunk. Feltevéseinket egy eredeti nemzetközi online survey adatai alapján teszteljük.

Galgóczi Eszter - Róna Dániel: *Miért (nem annyira) népszerű a Fidesz a fiatalok között?*

Budapesti Corvinus Egyetem és 21

Kutatóintézet, galgoczi.eszter@gmail.com. ronadaniel84@gmail.com

A Fidesz támogatottsága minden korcsoportban magas, ám az utóbbi években egyre erőteljesebben kirajzolódik egy újfajta generációs törésvonal: minél idősebb valaki, annál nagyobb valószínűséggel szavaz a kormánypártra, minél fiatalabb, annál kevésbé. A 30 év alattiak körében a legfrissebb felmérések szerint már csak a pártválasztók egyharmada voksolna a Fideszre, miközben 60 felettiek felett majdnem kétszer annyian. Milyen tényezők húzódnak meg a Fidesz fiatalok körében tapasztalt talaj vesztése mögött? Életciklus- vagy kohorsz-hatással van-e dolgunk? Miben különböznek a fiatalok a többi generációtól, ami kevésbé teszi számukra vonzóvá a kormánypártot? A tanulmányunk a kérdésekre a Medián 2018-2021-es telefonos és személyes kutatásainak összevont vizsgálatával, illetve egy kifejezetten 18-20 évesek körében elvégzett kérdőíves kísérlet segítségével kíván válaszolni.

Kmetty Zoltán - Szabó Andrea: Szocializációs utak a Fideszhez

TK Recens, ELTE TáTK és TK PTI, ELTE ÁJK, zkmetty@gmail.com, szabo.andrea@tk.hu

Előadásunkban arra teszünk kísérletet, hogy bemutassuk azt, illetve azokat a politikai szocializációs utakat, amelyek egy egyetemistát arra készítetnek, hogy a Fidesz szavazói legyenek.

Az általunk használt, a szakirodalomban is egyedülálló ún. útmodell révén láthatóvá válik, hogy legalábbis az egyetemistáknál, az egyes politikai szocializációs ágenseknek milyen hatásuk lehet, amelyek komplex módon hozzájárulnak a politikai affinitás kialakulásához, majd a kormányzópárt támogatásához.

A modellünk kidolgozásakor azt feltételeztük, hogy bő 30 évvel a rendszerváltást követően elegendő idő állt rendelkezésre, hogy kialakuljon politikai identitás alapon szerveződő pártkötődés. Azt állítjuk, hogy ez a típusú pártidentitás elsősorban és leginkább a Fidesz köré szerveződik. Jennings, Stoker és Bowers (2009) alapján azt a hipotézist fogalmazzuk meg, hogy a Fidesz-szavazás szándéka elsősorban a családi szocializációs ágenssel áll összefüggésben, ugyanakkor a kortárs csoportok, valamint a többi szocializációs ágens szerepe ebben a folyamatban másodlagos.

Papházi Viktor: Generációk és értékek a COVID-19 időszakában PhD-hallgató,

TK PTI, ELTE ÁJK, paphaziviktor@gmail.com

Az Értékek és identitások 2020 megnevezésű kutatás 2020. decemberében, a COVID-19 világjárvány időszakában vizsgálta a magyar társadalom értékrendjét és identitásmintázatait, fontosabb politikai szocializációs jellemzőit, valamint a különböző értékrendi és véleménycsoportok közötti társadalmi távolságot is. Az eredmények tanúsága szerint a magyar társadalomban a családon belüli politikai szocializáció lehet a fő mozgatórugója a politika, illetve a közélet iránti érdeklődés kialakulásának, valamint összefüggést mutat a nagyobb pártok iránti preferenciával is. Ezzel együtt szintén kiténik, hogy a fokozottabb politikai érdeklődésűek körében magasabb a más politikai véleménycsoportokkal szembeni elutasítás, a tőlük való társadalmi távolság. Az előadás célja, hogy e tényezőket generációs kontextusban is megvizsgálja két szempont szerint. Egyrészt van-e alapvető különbség, akár generációs szakadék fiatal és idősebb korosztályok között értékrendek tekintetében és a politikai szocializációs mechanizmusok szempontjából, vagy - összhangban korábbi, nagymintás iijúsággutatások eredményeivel - inkább a hasonlóság, a konformitás dominál a fiatalok körében. Másrészt szintén felvethető, hogy az ifjúság esetében a különböző értékrendeket/politikai véleményeket magukénak vallók közötti társadalmi távolság másként alakul-e, mint össztársadalmi szinten, vagy a fiatalság e tekintetben is az idősebbek által nyújtott mintákat követi.

11.5 COVID-19 hatásai a politikai viselkedésre

Susánszky Pál - Boda Zsolt - Farkas Eszter: Szabálykövetés és normakikényszerítés a COVID-19 pandémia idején - öt európai ország összehasonlító elemzése

TK PTI és TK PTI, ELTE ÁJK, és CEU, TK PTI, Susanszky.Pal@tk.hu, Boda.Zsolt@tk.hu.

Farkas.Eszter@tk.hu

A koronavírus terjedésének megakadályozása érdekében az állampolgárok több mint egy éve alkalmazkodnak a kormányok különböző szabályozásaihoz, korlátozó intézkedéseikhez. Fontos azonban látni, hogy a szabályok betartását nem feltétlenül csak az állami intézmények kényszeríthetik ki, hanem az állampolgárok egymást is ösztönözhetik azok betartására. Az állampolgárok egymás közötti hatékony normakikényszerítése, a szabályoknak való ellenszegülés nyílt visszautasítása és az azzal szembeni aktív fellépés hozzájárulhat a vonatkozó szabályok, magatartásformák és normák megszilárdulásához és széleskörű elterjedéséhez. Elemzésünk során öt európai országban vizsgáljuk a szabályok betartását és betartatását befolyásoló különböző látens változókat. A tanulmányban az országok koronavírusos kapcsolatos intézkedései és kommunikációja, az egyének szocio-demográfiai jellemzői és a vírussal való fertőzöttség mellett jelentős hangsúlyt helyezünk a politikai aspektusok szerepére, főként az egyének populista attitűdjére, amely keretében elitellenességüket, bevándorlókkal szembeni attitűdjüket, valamint a többségi akarat fontosságát vizsgáljuk. Noha a koronavírus szabályok betartásával kapcsolatos tanulmányok száma egyre gyarapodik, a politikai attitűdök szerepét és a szabályok betartatásának kérdését eddig csak nagyon kevés tanulmány vizsgálta, így kutatási eredményeink ezekhez az eddig feltáratlan kutatási területekhez járulhatnak hozzá.

Böcskei Balázs - Farkas Eszter - Szabó Andrea: Tudomány szkepticizmus a COVID-19-járvány kapcsán a gazdasági érintettség tükrében

TK PTI és CEU, TK PTI és TK PTI, ELTE

ÁJK, bocskei.balazs@tk.hu, Farkas.Eszter@tk.hu, szabo.andrea@tk.hu

A tudományos eredmények és álláspontok iránti bizalom kérdése a koronavírus okozta válsághelyzetben kiemelt jelentőséggel bír, hiszen elsősorban az egyes tudományágak eredményei jelenthetnek iránymutatást a koronavírus és annak különböző mutációi terjedésének visszaszorításában, vagy éppen a hatékony védőoltások kifejlesztésében. Ennek ellenére számos felmérés mutat rá a tudomány-szkepticizmus, illetve a tudomány szerepére vonatkozó összeesküvés-elméletek elfogadásának növekvő tendenciáira, és világszerte szaporodnak a bevezetett korlátozó intézkedések ellenzése okán szerveződő csoportok, demonstrációk is.

A kérdésről az elmúlt évtizedben főként a klímaváltozásra vonatkozó tudományos eredményeket és álláspontokat illetően végeztek kutatásokat. Míg azonban a klímaváltozásban való személyes érintettség általában csak jóval absztraktabb módon érzékeltethető és vizsgálható, a koronavírus okozta gazdasági válság sajátos lehetőséget biztosít az egyéni érintettség szerepének feltárására. Ennélfogva a tudomány-szkepticizmusra vonatkozó korábbi kutatások elsősorban az egyének különböző személyiségjegyeinek, ideológiai orientációjának vizsgálatára fókuszáltak.

Tanulmányunkban magyarországi kérdőíves adatok segítségével elemezzük, hogyan befolyásolja a koronavírus kapcsán kialakult gazdasági válságban való személyes negatív érintettség a válaszadók tudományról való gondolkodását, a tudományos eredmények elfogadását, illetve a különböző védőoltások iránti bizalmat. Feltételezésünk szerint minél hátrányosabban érinti a válság az egyének gazdasági helyzetét, annál bizalmatlanabbak lesznek a különböző tudományos eredményeket illetően, annál inkább érzik majd azt, hogy a folyamatosan változó tudományos álláspontok, a „vakcinaipar” mögött tulajdonképpen politikai és gazdasági érdekek húzódnak. A gazdasági érintettségen túl az egyének pártpreferenciájának és pártos kötődésének szerepére is kitérünk, feltételezve, hogy minél erősebb az egyén pártos kötődése, annál jelentősebb a hátrányos gazdasági érintettség befolyása a tudomány-szkepticizmusra.

Pokorny Zsanett: Ismert és fontos témák a társadalomban: a közvélemény napirendje a COVID-19 idején

TK PTI, ELTE ÁJK, Pokomvi.Zsanett@tk.hu

A 2020-as évet egyértelműen a koronavírus uralta. A gazdaságot éppúgy befolyásolta, mint például a politikai kommunikációt vagy a közpolitika-alkotás folyamatait. A járvány

így feltehetően az emberek számára ismert és fontos témák körét, más szóval a közvélemény napirendjét is meghatározta. Hogyan épült fel tehát a magyar agenda a koronavírus tükrében? Az emberek értesültek-e az aktuális járványügyi intézkedésekről, s ezeket fontosnak értékelték-e? Előadásomban ezeket a kérdéseket járom körül. A magyar közvélemény napirendjét az Értékek, identitások című projekt 2020 decemberében készült kérdőíves kutatása alapján mutatom be. Az agendát vizsgáló blokkban a kutatócsoport tizenegy politikai ügy ismertségét és fontosságát mérte meg. S bár a blokk a koronavírus kérdéseivel kiemelten foglalkozik, a tavalyi év egyéb (köz)politikai eseményeit is érinti. A 2020-as év ugyanis nem csak a járványról szólt. Új Otthonteremtési támogatás indult, megalakult a Telex, de a borsodi időközi választáson aratott Fidesz-győzelem révén a kormány megőrizte kétharmados parlamenti többségét is. Az eredmények megerősítették az előzetes feltevést: a tavalyi évben a koronavírushoz kapcsolódó kérdések uralták a közvélemény napirendjét. A járványügyi intézkedésekről, valamint a kérdőíves vizsgálat idején felfutó második hullámról a megkérdezettek több, mint kilencven százaléka hallott, melyeket a legtöbben a számukra legfontosabb (köz)politikai témaként is megjelölték. A számítások alapján azonban arra következtethetünk, hogy a kutatásban érintett több szakpolitikai téma is hasonlóan ismertnek és fontosnak bizonyult a közvélemény számára. Előadásomban így a koronavírus kérdésein túl a tavalyi év egyéb vizsgált politikai eseményeinek értékelését is áttekintem.

12. A helyi és regionális kormányzás válsághelyzetben

Szekcióvezetők: Pálné Kovács Ilona; Dobos Gábor

12.1 Önkormányzati szerepek a COVID idején

Baranyai Nóra - Barsi Boglárka - Nárαι Márta: *Vakrepülés: Önkormányzati kommunikáció a COVID-19 idején*

KRTK Regionális Kutatások Intézete Nyugat-magyarországi Tudományos Osztály, baranvai.nora@krtk.hu

A COVID-19 járvány kezelésében a települési önkormányzatok kiemelkedő szerepet kaptak; az ő feladatuk volt a járvánnyal kapcsolatos rövidtávú intézkedések gyors meghozatala, a védekezés és a rászorulókat ellátásának megszervezése, és rájuk hárul (majd) a járvány utáni helyreállítás, a gazdasági és társadalmi károk enyhítésének, a problémák kezelésének jelentős része is. A polgármesterek az ekképpen rájuk nehezedő felelősség mellett kommunikációs szempontból is a frontvonalban állnak, ám a központi járványkezelés módja, az általános információhiány, valamint a transzparensnek és kellően részletesnek nem mondható adatszolgáltatás rendkívül nehéz helyzetbe hozta őket.

Az előadás során bemutatjuk, hogy ebben a krízishelyzetben az önkormányzatok milyen módon kommunikáltak különböző online felületeken (települési honlapok, települési és polgármesteri Facebook-oldalak) a lakossággal a világjárvány első, második, majd harmadik hulláma alatt; ehhez összesen 54 település - 10 megyei jogú város, 19 város (13 járásszékhely, 6 egyéb város) és 25 község - kommunikációs gyakorlatát elemeztük. Megvizsgáltuk, hogyan és milyen információkat, adatokat osztottak meg a településvezetők a helyi társadalommal, biztosítottak-e megjelenést más szereplőknek, használták-e adományok és önkéntesek toborzására a felületeket, élhetett-e a lakosság a visszacsatolás, a párbeszéd kialakításának lehetőségével, s megjelentek-e a járványhellyel kapcsolatos, az önkormányzatot érintő problémák, konfliktusok. A járvány dinamikája, s a kitörése óta eltelt idő lehetőséget adott arra is, hogy bemutassuk, a kezdeti, az ismeretek hiányából fakadó pánik enyhülésével változott-e az önkormányzati kommunikáció különböző hullámok során.

Dobos Gábor: *Dekonzentrált válságkezelés? A kormány és az önkormányzatok viszonya a járványhelyzetben*

TK Politikatudományi Intézet; NKE EJKK Politika- és Államelméleti Kutatóintézet, dobos.gabor@tk.hu

A COVID-19 járvány által teremtett válsághelyzet az ország egész területét érintette, nem egyetlen, térben jól lehatárolható pontban jelentkezett (mint például a 2010-es vörösiszap-

katasztrófa). Az ilyen típusú helyzetekben az állami válságkezelésnek értelemszerűen támaszkodnia kell a szubnacionális (regionális, helyi) szintekre is, nem csak a föderális szerkezetű államokban (például Németország, USA), de egy olyan unitárius államban is, mint Magyarország. A válságkezelés történhet az államigazgatás dekoncentrált struktúrájú szervein (például: területi katasztrófavédelmi igazgatóságok, megyei és járási kormányhivatalok) keresztül, vagy a decentralizáltan működő területi (megyei és helyi) önkormányzatok segítségével.

A központi kormányzat és az önkormányzatok viszonyának a COVID-helyzet kapcsán való elemzését különösen aktuálissá teszi, hogy ezt a viszonyt 2010 után az Orbán-kormányok szisztematikusan újraszabták, új helyet és szerepet jelölve ki az önkormányzatoknak a politikai rendszerben. Az előadás azt vizsgálja, hogy a központi kormányzat válságkezelésének azon része, mely érintette az önkormányzatok működését, mennyire esik egybe a kialakított új modell (a „helyi állam” felfogás) működési logikájával, az egyes kormányzati lépések azonos vagy ellentétes irányba mutatnak-e a 2010-2014-es önkormányzati reform által meghatározott új iránnyal.

Horeczki Réka: *A kisvárosi szint a koronavírus idején KRTK Regionális Kutatások Intézete,*
horeczki.reka@krtk.hu

A COVID-19 járvány a város-vidék kapcsolatokban számos változást generált. A folyamatok gyors döntéseket igényeltek, amely európai szinten a város/vidék és az állam viszonyrendszerében egy új megközelítési és végrehajtási szemléletet eredményezett. A különböző EU-s és OECD-s gyorsjelentések kimutatták, hogy a helyi kommunikációban a polgármestereknek - ahogyan eddig is - döntő szerep jutott, a szociális távolság betartása és betartatása érdekében számos intézkedést vezettek be. A vidéki térségek sérülékenysége és társadalmi érzékenysége a járvány időszakában új fent megmutatkozott. A helyi közösségekben rejlő erő a korábbi krízishelyzetekben is jól működött; ebben a situációban a helyi élelmiszerellátás, az egészségügyi segítő rendszer, a digitális oktatásra való átállás területén nyújtottak segítséget. A közlekedési korlátozások hátrányosabban érintették a vidéki térségeket, valamint a munkaintenzív ágazatok kerültek nehéz helyzetbe, amelyek idény- és vendégmunkára támaszkodtak. Társadalmi szempontból kockázati tényező az elöregedő lakosság magasabb aránya, az egészségügyi szolgáltatások nem megfelelő színvonala, nagyobb távolság a kórházaktól, a távmunka és otthoni munkavégzés lehetőségének korlátozottabb volta (a digitális infrastruktúra nem mindenhol megfelelő). Az előadásban a vidéki térségek és bennük központként funkcionáló kisvárosok sérülékenysége kerül bemutatásra.

Körei László: *Az integrátor polgármesteri karakter jelentősége Nyíregyháza helyi kormányzásában a pandémia időszakában*

PTE Interdiszciplináris Doktori Iskola, Politikatudományi Doktori Program, Dolitologus87@gmail.com

A mai Nyíregyháza egy modern polgári telephellyé vált a korábbi poszt szocialista nagyvárosból. Olyan vonzó város, amely Szabolcs-Szatmár-Bereg megye halmozottan hátrányos helyzetű településeihez képest is magas szintű városi szolgáltatásokat, gazdasági vonzerőt, érvényesülési lehetőségeket, korszerű egészségügyi, oktatási, kutatási és turisztikai szolgáltatásokat képes biztosítani. Dr. Kovács Ferenc személyében immáron tizenegy éve integrátor karakterű polgármestere van Nyíregyházának. A központi hatalom és a helyi hatalom tizenegy éve azonos politikai preferenciával bír. Számos feltétel közül háromnak markánsan teljesülnie kell ahhoz, hogy egy megyei jogú város önkormányzati működése sikeres legyen, s ezáltal a helyi kormányzás is eredményes legyen. Elsőként az integrátor polgármester karaktere, kompetenciái révén, s pozíciójából eredően is képes kell legyen arra, hogy jó arány érzékű egyensúlyt teremtsen a város lehetőségei és a helyi társadalom szükségletei között. Másrészt a helyi nagykoalíció opciója olyan esetben ideális, ha biztosítottak a kiegyensúlyozott lokális hatalmi erőviszonyok, s adottak a feltételek egy demokratikus és helyben is fejlett közösségnek. Harmadrészt a széles külkapcsolatok, a térségi presztízs, s az országos reputáció is a jó helyi kormányzás feltételei. A járvány időszakában

Nyíregyházán is csökkent a helyi szint pénzügyi mozgástere, jelentős erőket kell mozgósítani a városi közszolgáltatások színvonalas megszervezésére. Egyidejűleg szükséges munkálkodnia a lokális kormánynak (pandémia idején a polgármester önálló döntéshozatali jogköre révén fokozott személyes felelőssége révén is) a helyben élőkért, a potenciális támogatókért, az új erőforrásokért és a turistákat is vonzani kell egy fejlődő, versenyképességi mutatóit javítani szándékozó modern városnak. Mindehhez elengedhetetlen az erős és hatékony helyi kormányzás.

12.2 Helyi kormányzási trendek

Bódi Ferenc: Az önkormányzatiság és a település- és területfejlesztés - a helyi politikák és a területpolitika kapcsolata a 90-es években

ELKH TK Politikatudományi Intézet, bodi.ferenc@tk.hu

Amikor 1983-ban elindul az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetben „Helyi társadalom” sorozat Bóhm Antal és Pál László szerkesztésében, talán még nem volt sejtendő, hogy hét év múlva létrejönnek Magyarországon az első modernkori demokratikus és legitim, települési helyi önkormányzatok. A szabadon választott többpárti parlament megalkotja a 1990. évi LXV. törvényt a helyi önkormányzatokról. Önmagában az egy csoda volt, hogy a szerkesztők, az akkori pártállam elit társadalomkutató intézetében a helyi társadalom és politika témájáról diskurzust indíthattak el, mivel az akkori politikakutatás számára értelmezhetetlen volt a helyi értékek léte. A kutatás magját egy ingázás kutatás (ingázó társadalom) kerete szolgálta, jó maguk ebből az országjárásból készítették első empirikusmegfigyeléseiket a vizsgált településekről. Az önkormányzatok létrejötte 1990-ben egy forró nyáron a kormánykoalíció és ellenzéki oldal kompromisszumokra nem hajló parlamenti vitáinak keresztűzében született, amelyet az ország (helyi önkormányzatok választási rendszerének módosítását leszámítva) 2011-ig viselt (2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól), mivel kétharmados törvény révén, azt a törvényhozás módosítani nem volt képes. A kutatás az első három kormányzati ciklusra koncentrál; 1990-2002. A kutatás kérdése: megtudott-e szilárdulni az a helyi hatalom, amely képes a helyi társadalmak autonómiáját biztosítani, vagy ez az új helyi hatalom, nem más volt, mint a pártpolitikák helyi árnyéka, azaz annak függésében létrejött hatalmi szerkezet. A kutatás változóinak indikátorai: a település és területfejlesztési források allokációjának útja, a források elosztását meghatározó politikai döntések nyomon követése, és maguknak a döntéshozóknak a kapcsolati rendszere. Végül is milyen volt az önkormányzatiság természete a születésének pillanatában?

Hajnal György - Kádár Krisztián - Kovács Éva: A járvány okozta válsághelyzet kihasználása vagy a helyi kormányzás ellehetetlenítése? A központi-helyi politika dinamikája Magyarországon a járványhelyzet idején

Budapesti Corvinus Egyetem, gvorgv.hainal@uni-corvinus.hu, krisztian.kadar@imi-corvinus.hu, eva.kovacs@imi-corvinus.hu

Mind a közvéleményben, mind pedig az akadémiai diskurzusokban egyre inkább megjelenik az a vélemény, hogy az elhúzódó COVID-19 járványhelyzet alatt megfigyelhető az autokratikus és populisták gyors erősödése nemcsak a hibrid rendszerekben, de a többé-kevésbé stabil liberális demokráciákban is (Maerz et al 2020). Európában két esetben figyelhető meg markánsan ez a jelenség: Magyarországon és Lengyelországban, mely országok az illiberális átalakulás két „előfutárának” is tekinthetőek és képesek voltak élni - bár különböző mértékben - a világválság által kínált lehetőséggel, hogy politikai ambíciójukat stabilizálják és tovább terjesszék. (Guasti 2020, Hajnal et al. 2021). A meglévő kutatások ezidáig elsősorban a nemzetállami keretek vizsgálatára fókuszáltak, azaz a központi kormányzatra, mint kulcsszereplőre, illetve a közpolitikai válaszok és következmények színterére. Következésképpen a helyi önkormányzatok, mint kormányzati szereplők és a helyi kormányzás, mint az illiberális átalakulás színtere különösen a járványhelyzet alatt, ezidáig nagyrészt feltáratlan maradt. Kutatásunk - amelyet egy szélesebb körű, nemzetközi összehasonlító elemzés részeként végzünk - ezt a hiányt kívánja betölteni, azáltal, hogy helyi szinten vizsgálja az illiberális átalakulást Magyarországon. Ennek keretében célunk,

hogy feltárjuk a járvány kitörése óta a helyi önkormányzatokat érintő változásokat, kormányzati intézkedéseket, az cselekvési térbe belépő új szereplőket, az interakciók dinamikáját, eszközeit és ezek (várható) következményeit. Dokumentumelemzésre és önkormányzati szereplőkkel készített interjúk tapasztalataira alapozva különösen azt vizsgáljuk, hogy a jelenleg zajló, helyi önkormányzatokat érintő intézkedési hullám beleillik-e az Orbán-kormányok korábban azonosított „illiberális szubnacionális kormányzasi” doktrínájába (Hajnal és Rosta 2019) vagy egy minőségében más, új politikának lehetünk a tanúi, amely a helyi kormányzás „de facto” ellehetetlenítéséhez vezet.

Kákai László: Vészhelyzet, vagy további centralizáció?

Pécsi Tudományegyetem BTK Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék, kakai.laszlo@pte.hu

A kormány 2010-ben a rendszerváltás óta nem tapasztal önkormányzati módosításokat hajtott végre, kezdve az alaptörvény önkormányzatokat érintő fejezeteitől a helyi önkormányzatokról szóló törvény módosításáig. A változások iránya egyértelműen a kormányzat megerősödésének irányába hatott. Az önkormányzatok szerepe, működése, finanszírozása jelentősen átalakult, illetve a korábbi időszakhoz képest gyengült. A 2020-ban Magyarországon is megjelent pandémia járvány tehát már egy központi kormányzattól erősen függő önkormányzati rendszert ért el. A kormány ebben a helyzetben vészhelyzetet hirdetett, melyet több kisebb időszakra felfüggesztett ugyan, azonban a helyi politika és önkormányzatok helyzete nem tudott stabilizálódni. Előadásomban arra keresem a választ, hogy a pandémia csupán egy rendkívüli állapot az önkormányzatok működésében vagy egy újabb centralizációs folyamat kezdete?

Kaszap Márton: A brit területi hatalommegosztás kihívásai a koronavírus idején

Nemzeti Községi Egyetem ÁNTK Európa-tanulmányok Tanszék, kaszap.marton@uni-nke.hu

Az Egyesült Királyság politikai berendezkedése sok tekintetben egyedülállónak tekinthető a világon. Ilyen minden bizonnyal a területi hatalommegosztás kérdése is a központi kormány illetve a helyi devolúciók és települési önkormányzatok közt. Bár a koronavírus ezt a kapcsolatrendszert szinte valamennyi országban jelentősen próbára tette, az Egyesült Királyságban - a sajátos berendezkedése miatt - talán még jobban előtérbe került ez a konfliktus. A brit (központi) kormánynak ugyanis jelentős kihívói akadtak a válságkezelésben a devolúciós kormányok illetve a települési önkormányzatok formájában. A devolúciós kormányok (különösen a skót kormány) a koronavírus idején a brit kormánnyal sokszor szinte megegyező hatáskörrel járt el az egészségügy, az oktatás és a szociális ellátás területén, amely a londoni kormányt sokszor nagyon aggasztotta. A települési önkormányzatok pedig sokszor a központi kormány döntéseinek hatékony végrehajtását tudták felerősíteni vagy éppen korlátozni a saját döntéseik által. A brit kormány ezért a szigetországban régóta nem látott etatista és centralizált módon kénytelen volt országosan beavatkozni (például az országos lezárás vagy munkahely-támogatási rendszer kapcsán.) A tanulmány ezeket a problémákat kívánja körüljárni, illetve felmérni, hogy milyen hosszú távú következményei lehetnek ezeknek a szigetországra nézve.

12.3 Helyi politika, érdekérvényesítés és együttműködés

Bródy Luca Sára: A civil társadalom mozgósítása és a helyi önkormányzatok válsága: valószínűtlen szövetségek?

KRTK Regionális Kutatások Intézete, brodv.luca@krtk.hu

Az elmúlt évek során számos kritikus szervezet és mozgalom alakult és vállalt szerepet az egyenlőtlenség különféle formáinak felszámolásában, kezdve a lakhatási problémák kezelésétől a municipalista elképzeléseken át a részvételi mechanizmusok megvalósításáig. A 2019. októberi önkormányzati választások eredményei alkalmat adtak arra, hogy több hasonló kezdeményezés részt vegyen a közügyek szervezésében, és új szövetségeket kössön a helyi önkormányzatokkal. Magyarország politikai-gazdasági helyzete sajátos alkalmat biztosít az efféle kezdeményezéseknek. Az elmúlt évtizedek strukturális átalakulásai fokozatosan

szűkülő teret hagytak a civil szervezetek számára, magas fokú politikai függőséggel, jelentősen korlátozva a döntéshozatali folyamatok befolyásolásának képességét. Másrészt, a helyi önkormányzatok hasonló elnyomást tapasztaltak a 2010-es évek központosítási erőfeszítései által, amely még inkább felgyorsult a helyi választások után, és különösen a 2020 tavaszi járvány kitörését követően. Jelen cikk arra törekszik, hogy kifejtse, hogyan mozogtak a civil szervezetek ebben az időszakban a demokratikus és átlátható mechanizmusok előmozdítása érdekében, amelyek akár a nagyobb strukturális változások lehetőségét is magukban hordozzák. Mivel a 2019-es önkormányzati választások után az ellenzéki erők számos településen vették át a hatalmat, az újonnan megválasztott vezetők progresszívabb politikai környezetet ígértek, helyreállítva a bizalmat a civil szféra iránt. A pártpolitikától való függőség elkerülése érdekében a civilek különféle taktikákkal próbálkoztak, hogy elkerüljék a nagy adományoktól és donoroktól való kiszolgáltatottságot. Az ismertség növelésén keresztül a helyi beágyazottság fontossága került előtérbe. Az eredmények arra engednek következtetni, hogy bár a várt civil fellendülés elmaradt, a meglévő szövetségek elmélyülése továbbra is zajlik.

Brucker Balázs: A magyarországi szubnacionális szereplők európai uniós érdekérvényesítési lehetőségeinek új irányjai a COVID-19 járvány hatásainak tükrében

KRTK Regionális Kutatások Intézete DTO, brucker.balazs@krtk.hu

A COVID-19 járványnak nem csupán gazdasági-társadalmi és politikai hatásai voltak, hanem megváltoztatta a kommunikációs szokásainkat is: mind a magánéletben, mind pedig a munka világában előtérbe került az online kommunikáció. Ez a változás természetesen nem kerülte el az EU-s intézmények (az EP-képviselők online is részt vehetnek és szavazhatnak a Parlament plenáris ülésén, valamint az Európai Unió Tanácsa és az állam- és kormányfőket tömörítő Európai Tanács ülései is nagyrészt online térben kerülnek megrendezésre) és az azokkal kooperáló hazai (állami és önkormányzati) hivatalnokok, érdekérvényesítő szervezetek, ernyőszervezetek és brüsszeli képviseleti irodák működését sem.

A kommunikációs csatornák megváltozása és nevezetesen az online - hivatali - kommunikáció előtérbe kerülése mindenképpen érdekes és kiaknázandó fejlemény a korlátozott anyagi forrásokkal rendelkező magyar szubnacionális szereplők számára, amelyeknek az uniós csatlakozás óta gondot jelentett a brüsszeli - legtöbbször az EU-s intézmények tőszomszédságában található, és következésképpen rendkívül drága - képviseleti irodák fenntartása és - részben ezzel összefüggésben - a magyarországi területi és települési érdekeknek az EU-s döntéshozatalba való becsatornázása.

Előadásomban magyar szubnacionális szereplők a COVID-19 járvány előtti és járvány alatti érdekérvényesítési csatornáit vizsgálom. Emellett előadásomban olyan javaslatokat fogalmazok meg a hazai szubnacionális szereplők számára, amelyek révén - kihasználva a járvány következtében megváltozott kommunikációs formákat - még hatékonyabbá tehetik az érdekeik Brüsszelben történő érvényesítését.

Fónai Mihály: Önkormányzatok, környezeti egyenlőtlenség és környezeti igazságtalanság

Debreceni Egyetem, Egészségügyi Kar, fonai.mihalv@foh.unideb.hu

A környezeti egyenlőség (environmental equality) és a környezeti igazságosság (environmental justice), illetve egyenlőtlenség és igazságtalanság évtizedek óta használt fogalmak, melyek jól leírható társadalmi jelenségeket és folyamatokat jelentenek. A környezeti igazságosság fogalma az egyenlő védelem jogából indul ki (Brulle-Pellow, 2006, Málóvics, 2012). A környezeti egyenlőtlenség (inequality) vagy igazságtalanság (injustice) pedig azt jelenti, hogy egy társadalmi csoport aránytalan mértékben ki van téve környezeti veszélyeknek (Brulle-Pellow, 2006, Málóvics, 2012). Az előadás egy magyarországi, az önkormányzatok körében folytatott kutatásnak a környezeti egyenlőséggel összefüggő főbb eredményeit vázolja (Helyi önkormányzati szerepek és eszközök az ökológiai fenntarthatóság megvalósításában”, NKFI 115530). A kérdőíves megkeresésre 516 település önkormányzat vezetői és munkatársai válaszoltak.

A válaszoló települések 41,5 %-a jelezte azt, hogy a településen van, vagy volt valamilyen környezeti probléma. Ezek jellegzetesen a szennyvíz, a csapadékelvezetés, a

szennyezett talajvíz, az illegális hulladéklerakás, és az ipari szennyezés. Az önkormányzatok 15,7%-a válaszolta azt, hogy a településen van olyan környezeti probléma, amely az ott élő kisebbségi vagy más hátrányos helyzetű csoportot érint. Úgy látják, elsősorban azért, mert ezek a lakosok olyan helyen élnek, ahol van környezetterhelés. Ezek a válaszok azt mutatják, hogy a kutatásba bekerült önkormányzatok nem elhanyagolható csoportjában például az etnikai kisebbséghez tartozók (romák) ki vannak téve a környezeti problémáknak. Ugyanakkor az adott, külső környezetszennyezés mellett az önkormányzatok szerint maguk az érintettek is hozzájárulnak a környezetük szennyezéséhez.

Somlyódyne Pfeil Edit: *Rivalizálás és fragmentáltság - Lehet-e kormányozni a Budapesti metropolisztérséget?*

Széchenyi István Egyetem Regionális-tudományi és Közpolitikai Tanszék, <mailto:somlyodv@.sze.hu>

Budapestnek mint Magyarország egyetlen metropolisztérségének a fejlődése az egész ország jövője szempontjából meghatározó. A nemzetközi trendekre figyelemmel Európa-szerte egyértelmű törekvés tapasztalható, hogy a nagyvárosi agglomerációkban közös kormányzó szerv létesüljön és a nagyszámú területi és lokális szereplő akár közigazgatási keretek között, akár hálózatban együttműködve gazdaságilag sikeresse tegye a térséget. Magyarországon a városi térségek kooperációjának intézményesítésére történelmi távlatban nincs megoldás. Budapest annyiban kivételt képez, hogy a metropolisztérség fejlődésének területfejlesztési célzatú koordinációjára 2012-vel bezárólag működött a Budapesti Agglomerációs Fejlesztési Tanács. Azóta azonban a térség szinte teljes dezintegráltságba süllyedt, mind a főváros, mind az agglomerációs önkormányzatok önálló szereplőként azonosítják magukat. Már a vonatkozó jogszabályok sem ismerik el a Budapesti agglomeráció létét.

2018-ban azonban még ehhez képest is új helyzet állt elő, az addigi Közép-Magyarország régió szétvált Budapestre és Pest megyére. Majd a 2019-es helyhatósági választások után a kormányzási szituáció tovább bonyolódott, mivel Budapest a Kormány hatalmi térfoglalásának színterévé vált. Az előadás tehát azt a kérdést járja körül, hogy a térség kormányzása szempontjából minimálisan számba vehető négyes szereplői kör (fővárosi önkormányzat, kormány, agglomerációs települések, megyei önkormányzat) tagjait vajon mi akadályozza abban, hogy egy nagyformátumú kormányzó szervet létrehozzanak a metropolisztérségben. Ehhez bemutatásra kerül a szerző egy korábbi empirikus kutatási részeredénye is, melynek segítségével prezentálja a térségen belüli együttműködési hajlandóság hiányát, illetve annak lehetséges magyarázó okait a Pest megyei városok oldaláról. Végül az a körülmény sem hagyható figyelmen kívül a téma tárgyalása során, hogy a COVID-járvány okozta válság kiélezte a területi szintek és szereplők közötti konfliktusos viszonyt.

13. COVID and politics

Szekcióvezető: Nagy Levente

Renáta Ryoko Drávucz - Lőrén Kocollari: *Post-truth populism during a global pandemic: A critical framework for the understanding of 'post-truth populism' as a mechanism to control public opinion during COVID-19*

renatadravucz@gmail.com

Populism and the post-truth can be argued to be the two most-debated phenomena which are used simultaneously to explain the rise of outstanding political actors and events in our contemporary political arena. Although the two have their very own literature and are not generally intertwined, they have much more in common than one would anticipate. Building on the definitions of populism that describe it as a style of political communication, we argue that 'post-truth populism' is in fact a specific type of populist communication which shares the characteristics of post-truth politics and thus emphasizes the appeal to emotions and the denial of facts. In this paper, we will address this complex phenomenon in which the appeals to emotions and personal beliefs are used for communication purposes to control public opinion. By doing so, we will first argue why post-truth populism is a specific type of populist

communication, how the two phenomena intertwine in reality, and how the aesthetic transformation of the public sphere and the rise of social media have had a role in its appearance and increasing success. We will illustrate our theoretical framework by focusing on the implication that this type of communication can have during health emergencies, in this case during the COVID-19 pandemic.

Gertrud Kendernay-Nagyidai: *How the Unknown is Revealed As „Truth” in Politics - The Process of Mythical Thought during COVID pandemic*
gkendemav@gmail.com

Currently a virus is setting the political agenda. Governments, institutions declared war on a tiny party. Every Citizen is affected by the virus, so every citizen has an opinion, based on experience. Nevertheless, scientific thinking claims superiority over common thinking, though metaphors are everywhere. Social media is the terrain of these myriad of opinions, intensifying chaos. Apparently, crisis has become as a default status for democracies. Creating order out of chaos is an essential human activity. The universe of the human mind is full of complexities and its workings is a dynamic process. Modes of thinking are represented through language, narration, symbols, art and myth. Mythical thought contributes to the establishment and maintenance of order. Political systems, democracies, parties, citizens are not exempt.

This paper seeks use Cassirer's mythical thought theory. Myth is not untruth or fabrication, but a set of propositions explaining world, politics included, relied on by every collectivity, thereby, revealing its power to condense norms, to show a particular, non-linear causation. All participants in the political arena are creating and sustaining reality and power relying on mythic thinking to achieve this.

Cassirer was one of the first philosophers to emphasise the importance of non-linear processes in societies, therefore, can be considered as the avantgarde of complexity theory. From this point of view, by applying the theory of mythical thought to current political dynamic processes, we have a better understanding of societies' thought processes.

Anna Molnár - Lili Takács - Éva Jakusné Harnos: *Securitization of the COVID-19 pandemic by metaphorical discourse*
molnar.anna.e@gmail.com

Politicians' response to the coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic worldwide relied on war scenarios having a tradition in disease management. The study contrasts how the political measures introduced during the State of emergency were presented by the Prime Minister of Hungary in his social media posts and his speeches and announcements broadcast by public media during the first wave of the pandemic, in 2020. In our research a computer-assisted content analysis was conducted to extract data on war and military metaphors, followed by a qualitative analysis of the metaphor scenarios used for explaining the situation and justifying action. The role of the prime minister (PM) indicated by the social media posts and by his transcribed speeches was compared with the suggestion of the visual illustrations. Our study's findings were that verbal communication shifted between war-related metaphoric to military-related realistic. The third conceptual domain identified was fear. Messages were mostly about national cohesion, however, visually, the PM was the protagonist of the events. The communication proved efficient according to opinion polls.

The research revealed how the securitization of the pandemic took place via the political discourse constructed both for Internet users and traditional media consumers. Metaphors of fear, war and military action created the justification of the declaration of a State of emergency.